

DE WEDERGEBOORTE
VAN
HET KATHOLICISME
IN ENGELAND

AL. JANSSENS

**DE WEDERGEBOORTE VAN HET
KATHOLICISME IN ENGELAND**

Dauidsfonds

KEURBOEKEN

Nº 11

1 9 3 4

AL. JANSSENS

DE WEDERGEBOORTE
VAN HET
KATHOLICISME
IN ENGELAND

Dit boek werd voor rekening
van het Davidsfonds gedrukt
op de persen van
Scheerders - Van Kerchove's
Vereenigde Fabrieken, N. V.
te St. Niklaas, in Louwmaand
1934, met een oplaat van
10.000 exemplaren.

De licentia Superiorum religiosorum.

Nihil obstat.

Imprimatur.

Mechliniae, 19 Jan. 1934.

J. NAULAERTS, cens. libr.

F. TESSENS, vic. gen.

I

BELIJDEERS EN BLOEDGETUIGEN

In 1548 meldde zich Elizabeth Woodford, een Engelsche jonkvrouw, aan bij de kanunnikessen van S. Augustinus, van de Congregatie van Windesheim te Leuven. Hun klooster in de Halfstraat, aan S. Ursula toegewijd, en naar deze patroonheilige genoemd, stond in grooten roep van vroomheid. Gesticht in 1415 door eenige zusters uit Geert Groote's huis te Deventer, en in de eerste jaren geleid door Jan Van Holaer, een leerling en volgeling van Ruusbroec, was het altijd trouw gebleven aan de hooge traditie van Groenedaal en aan den geest van Geert Groote.

Elizabeth Woodford was de eerste van een lange rij katholieke bannelingen, die in onze Nederlanden de vrijheid kwamen zoeken om hun kloosterroeping te volgen. Zij had haar geloften gedaan in de abdij van Burnham (Buckinghamshire) op 8 December 1519. Zooals vele andere abdijen werd die van Burnham opgeheven door den koning van Engeland, Hendrik VIII (1539), en de nonnen werden de wereld ingejaagd. Elizabeth Woodford vond eerst een onderkomen in haar familie; daarna werd zij als gouvernante aangenomen door John Clement, een doktor in de

geneeskunde, en diens vrouw, Margaret Giggs (aangenomen dochter van Thomas More), om te helpen in het opbrengen van hun elf kinderen. Onder de regeering van koning Edward vluchtte John Clement, terwille van het katholiek geloof, naar de Nederlanden, zoodat de reeds in jaren gevorderde non de gelegenheid kreeg om het kloosterleven terug op te nemen. Zij stierf te Leuven in S. Ursula, op 25 October 1573.

Tijdens de voor het catholicisme zoo noodlottige regeering van koningin Elizabeth (1558-1603), moesten de Engelsche jonkvrouwen, die zich tot het kloosterleven geroepen voelden, de zee oversteken en een toevlucht zoeken in katholieke landen. Vele kwamen terecht in Vlaamsche kloosters. Zoo werd b.v. Margaret Clement, de dochter van voornoemden John, in 1570 tot prioeres gekozen van S. Ursula te Leuven. Onder haar wijs beleid leefden daar Vlaamsche, Engelsche, Fransche, Duitsche en Spaansche nonnen in eendracht en vrede. Wanneer zij, wegens gevorderden leeftijd en blindheid, haar ontslag indiende (na 1606), telde het klooster van de Halfstraat vijf en twintig Engelsche nonnen, meestal afstammelingen van de oudste familiën van Engeland, of bloedverwanten van de Engelsche martelaars : zoo o.a. Frances Felton, een verwante van John Felton, den eersten martelaar onder koningin Elizabeth; Anna Clitheroe, de dochter van de heldhaftige Margaret Clitheroe; Margaret en Helen Garnett, zusters van den gemartelden Provinciaal der Jezuïeten; Bridget en Mary Wiseman, wier ouders ter dood veroordeeld waren om priesters te herbergen.

De nonnen van de Halfstraat stichtten in 1609, op de

Capucienenvoer te Leuven, het beroemde Engelsche klooster van S. Monica; en van daaruit werd, twintig jaar later, het Engelsche klooster van Brugge begonnen. Tijdens de eeuwen van vervolging hebben, in deze en andere gewijde huizen, honderden Engelsche jonkvrouwen geleden en gebeden voor de bekeering van Engeland. Onder de Fransche revolutie vluchtten de Engelsche nonnen van S. Monica naar Engeland, en van het oude klooster op de Capucienenvoer blijft er ten huidigen dage zeer weinig rechtstaan; de Engelsche nonnen van Brugge weken eveneens uit naar hun vaderland, kwamen echter terug in 1802 en blijven tot heden toe de getuigen van een eeuwenlangen strijd in houwe trouwe aan het geloof⁽¹⁾.

Hard was ongetwijfeld het lot der katholieke meisjes die, om hun kloosterroeping, tot levenslange ballingschap veroordeeld waren. Maar onvergelykelijk zwaarder waren de beproevingen van de priesters, die in Engeland hun heilig ambt vervulden. Zij werden opgejaagd van 't eene schuiloord naar 't andere en wee hen zoo zij in de handen van de priesterjagers (*priest-catchers*) mochten vallen. In een autobiographische nota vertelt de Jezuïet John Gerard, hoe hij aan zijn achtervolgers ontsnapte bij een huiszoeking, rond Paschen 1594. De gebeurtenissen speelden zich af in het verblijf der familie Wiseman, Braddocks genoemd, in het graafschap Essex. De kapel en de schuilplaats voor priesters zijn er tot op heden te zien⁽²⁾.

De huiszoekers braken de deur open, traden binnen en verspreidden zich in het huis met veel lawaai en rumoer. Zij sloten eerst de meesteres des huizes in haar eigen kamer op, samen met haar twee dochters; de katholieke bedienden

werden eveneens gevangen gezet in verschillende kamers, in hetzelfde gedeelte van de woning.

Daarna vestigden de politiemannen zich in het overige gedeelte van de tamelijk groote woning en onderzochten ze langs alle kanten; zij vergaten zelfs niet te speuren onder de pannen van het dak. Met behulp van kaarslicht snuffelden zij in de donkerste hoeken. Wijn zij echter niets verdachts ontdekten begonnen zij eenige plaatsen, die zij als mogelijke ingangen van schuilhoeken aanzagen, open te breken. Met lange staven namen zij de maat van de muren, en waren gereed om die af te breken in geval de maten niet overeenstemden. Zij klopten op elken muur en op elken vloer, om zich te vergewissen of er ergens een holle plaats was.

Twee dagen brachten zij aldus door zonder iets te vinden. De rechters, die met de bende der politiemannen waren meegekomen, kwamen tot het besluit dat de Jezuïet was heengegaan, en zij verlieten het huis. Maar zij hadden aan hun wapenknechten vooraf het bevel gegeven de meesteres des huizes en al haar katholieke bedienden, mannen en vrouwen, naar Londen over te brengen om er gekerkerd en onderhoord te worden. Hun bedoeling was, de bewaking van het huis over te laten aan eenige der niet-katholieke bedienden, en onder dit getal was de man die den Jezuïet had verraden.

Deze schikking verheugde mevrouw Wiseman, want zij koesterde de hoop, dat door toedoen van dezen man de priester mocht bevrijd worden en aan den dood ontsnappen. Zij wist immers dat John Gerard vast besloten was liever tusschen twee muren van honger te sterven, dan uit zijn

schuilplaats te voorschijn te komen en aldus het leven van anderen in gevaar te brengen.

Tijdens de vier dagen die hij in zijn schuilplaats doorbracht had de Jezuïet niets anders te eten dan een paar beschuiten met wat gelei van kweeperen. Die had zijn gastvrouw juist bij de hand en had ze hem gegeven op het oogenblik dat hij zich verschool. Naar anderen voorraad had zij niet gezocht, omdat zij veronderstelde dat de huiszoeking slechts één dag zou duren. Maar nu er reeds twee dagen voorbij waren, en zijzelf met al haar trouwe bedienden den volgenden dag moest weggevoerd worden, begon zij te vreezen dat de priester in zijn schuilhoek van hongers zou omkomen. Daarom dacht zij aan mogelijke hulp vanwege den verrader, zoodra zij hoorde dat die man in het huis mocht blijven. De kerel had veel drukte gemaakt en een buitensporigen ijver aan den dag gelegd om de politie te weerstaan, wanneer zij met geweld het huis was binnengedrongen. Mevrouw Wiseman vertrouwde den man niet, en ware dit geen geval van uitersten nood geweest, nooit zou zij hem iets laten weten hebben van de schuilplaatsen. Nu echter wilde zij den priester van een gewissen dood redden, zelfs al bracht dit gevaar mede voor haar eigen veiligheid. Zij beval derhalve aan den verrader (die op dat oogenblik nog niet ontmaskerd was), na haar wegvoering, in een zekere kamer te gaan en van daaruit den priester bij zijn naam te roepen, en te melden dat al de anderen naar het gevang waren gebracht, maar dat hij gebleven was om den priester te verlossen. Op dit geroep, zei de gastvrouw, zou de priester antwoorden uit zijn met latten en plaaster overdekte schuilplaats. De schurk beloofde trouw te zullen

gehoorzamen. Maar in stede daarvan vertelde hij alles aan de politie.

Niet zoodra was het nieuws ter oore van de politie gekomen of zij riep de reeds heengegane rechters terug. In den vroegen morgen keerden deze weder en de huiszoeking werd hervat.

Met meer zorg nog dan te voren werd overal de maat genomen en op de muren geklopt, voornamelijk in de hiervoren vermelde kamer, in de hoop ergens een holle plaats te vinden. Maar ook in den loop van den derden dag werd niets ontdekt en men besloot het beschot van die kamer 's anderendaags af te breken.

Ondertusschen werd er in al de kamers een wachter geposteed om heel den nacht te waken en de ontvluchting van den priester te verhinderen. Van uit zijn schuilplaats hoorde John Gerard het wachtwoord dat door den kapitein aan zijn bende werd doorgegeven. Misschien had deze bekendheid met het wachtwoord hem anders kunnen helpen, maar nu stonden er twee man op wacht in de kapel die toegang gaf tot zijn schuiloord, en nog anderen in de groote gelambriseerde kamer aan de andere zijde.

« Maar zie, » roept John Gerard uit, « de wonderbare voorzienigheid van God! Hier lag ik nu in mijn schuilplaats. Ik was er in geraakt met den van planken en tegels gemaakten vloer, onder den haard, op te nemen. De plaats was op zulke wijze gebouwd, dat er geen vuur kon gestookt worden zonder het huis te beschadigen. Wij bewaarden er evenwel gewoonlijk een voorraad hout, net alsof de haard bedoeld was om er vuur in te maken. Welnu de mannen van de nachtwacht staken juist in dezen haard een vuur aan en

begonnen onder elkaar te keuvelen. Na eenigen tijd losten de steenen, die niet op metselwerk maar op hout lagen, en ze vielen bijna uit hun plaats, wanneer de houten bodem begon op te branden. Zij bemerkten het, peilden de plaats met een stok, vonden dat er een houten bodem was en spraken daarover hun verwondering uit. Ik dacht dat zij op slag en stond de plaats zouden openbreken en in mijn schuiloord komen; maar zij besloten het verder onderzoek tot den volgenden dag uit te stellen. »

Den volgenden morgen begon het zoeken opnieuw. Alles werd ondersteboven gekeerd, behalve precies in de kamer die gebruikt werd als kapel en waar de twee nachtwakers een vuur hadden gestookt boven het hoofd van den priester. « Ofschoon zij de vreemde structuur van den haard opgemerkt hadden, » vertelt John Gerard, « was elk aan denken aan het gebeurde uit hun geheugen gewischt. Meer nog! Niet één van de politiemannen zette heel dien dag ook maar een voet in deze plaats, hoewel zij 't meest aan verdenking blootstond. Waren zij er binnengetreden, ze zouden me vanzelf gevonden, of liever, ze zouden me gezien hebben; want het vuur had een groot gat in mijn schuiloord gebrand, en had ik me niet wat verlegd, de gloeiende sintels waren op mij gevallen! »

De politiemannen hielden zich intusschen bezig met kappen en breken in de kamers beneden, wyl hun gezegd was dat de priester daar ergens moest zitten. Werkelijk ontdekten zij een andere schuilplaats, eene waar hij eerst zinnens was geweest in te vluchten. Het was niet ver af, zoodat hij hun vreugdekreten kon hooren wanneer zij die geheime plaats hadden ontdekt. Hun vreugde was echter van korten

duur : alles wat zij daar vonden was een goede voorraad eetwaren. Zij dachten dan ook dat dit schuiloord de door de meesteres des huizes bedoelde plaats was : van daaruit immers kon men gemakkelijk een antwoord geven aan iemand, die in de door haar vermelde kamer ware geweest.

Toch bleven zij bij hun voornemen om heel het beschot van de andere groote kamer af te breken. Zij zetten derhalve een man aan 't werk dicht bij 't gewelf en niet ver van de plaats waar de priester zat. Het lager gedeelte van de wanden was met tapijten behangen en niet met hout bekleed. Zij braken het beschot rond de kamer uit, totdat zij aan de plaats kwamen waar John Gerard lag : daar lieten zij den moed schieten en gaven hun opzoekingen op.

De schuilplaats was in een dikken schoorsteenmuur, achter een met fijne mozaïek en snijwerk versierden schoorsteenmantel. Men kon die sierlijst niet wegnemen zonder ze te beschadigen. Had de politie echter eenig idee gehad dat de priester er achter zat, ze zou het ding desnoods in duizend stukken gebroken hebben. Maar zij wisten dat er twee schoorsteenpijpen waren en overtuigden zich dat daar geen ruimte genoeg kon zijn om een man te bergen.

Ziende dat al hun arbeid niets opleverde, dachten zij ten slotte dat de priester op een of andere manier ontsnapt was en na vier dagen gingen zij heen. De meesteres des huizes en haar bedienden werden vrijgelaten. Toen de politie vertrokken was, bleef de nog altijd niet ontmaskerde verrader in huis. Niet zoodra waren de deuren weder gesloten of mevrouw Wiseman kwam den priester roepen, een tweeden Lazarus, als 't ware, die vier dagen in zijn graf had gelegen. Hadden de opsporingen langer geduurd, zijn schuiloord zou

stellig zijn graf geworden zijn, want hij was geheel opgeteerd en verzwakt, zoowel van honger en vermoeienis, als van zoolang ineengedrongen in een te nauwe plaats te zitten. Als John Gerard uit zijn schuilhoek te voorschijn kwam werd hij door den verrader gezien. Deze echter deed niets, ten minste op dien dag, en liet zelfs de politie niet terugroepen. Hij wist overigens dat de priester zinnens was op staanden voet naar elders te vluchten.

Dit avontuur van John Gerard liep nog betrekkelijk goed af. Maar later viel hij toch in de handen van de speurpolitie, werd gevangen gezet in den «Toren» van Londen en doorstond er vreeselijke folteringen. Zoo werd hij, soms tweemaal op één dag, aan de handen opgehangen. Hij slaagde er in te ontvluchten. In 1614 vinden we hem terug in het klooster van de Capucienenvoer te Leuven, waar hij geestelijke leiding gaf aan de Engelsche nonnen.

We moeten, althans in 't kort, dit verschijnsel uitleggen. Hoe was het zoover gekomen, dat de katholieken niet langer vrij konden ademen in het land van S. Augustinus van Canterbury, van S. Alfred en S. Beda?

Hendrik VIII (1509-1547) trof een gunstige conjunctuur voor het vestigen van een ongebreideld absolutisme der monarchie. De oude adel was grootendeels uitgestorven tijdens den oorlog der «twee rozen», en het geestelijk gezag was samengetrokken in de handen van Wolsey dien de koning tot bestendigen legaat van den H. Stoel had doen benoemen. Weldra begon Hendrik zijn strijd tegen het pausdom, naar aanleiding van zijn verzoek tot echtscheiding. Nog in December 1533 beloofde hij aan du Bellay, bisschop

van Parijs, onderworpen te zullen blijven aan het pauselijk gezag, op voorwaarde dat de Paus zijn eerste huwelijk met Catharina van Aragon ongeldig zou verklaren. Wanneer dan de beslissing tegen zijn wenschen uitviel (23 Maart 1534), deed hij een reeks wetten goedkeuren waardoor de gansche macht, ook in geestelijke zaken, die tot dan toe door den Paus werd uitgevoerd, voortaan bij den koning alleen zou berusten. Het parlement erkende den koning als « Opperste Hoofd der Kerk van Engeland ». De *Convocations* (vergaderingen van kerkelijke dignitarissen), zoowel die van Canterbury als die van York, verklaarden dat de bisschop van Rome niet méér macht bezit in Engeland dan gelijk welke andere buitenlandsche bisschop. De kloosterlingen werden verplicht onder eed te bevestigen, dat zij afzagen van alle wetten en decreten van den bisschop van Rome « die zich onrechtmatig Paus noemt, en het primaatschap toeëigent ». De bisschoppen moesten hun eed van getrouwheid aan den H. Stoel afzweren, en den titel van « Opperste Hoofd der Kerk », als terecht aan den koning toebehoorend, door hun geestelijkheid doen verdedigen.

De weerstandskracht van de katholieken was verbazend zwak. De eed van getrouwheid aan den koning en van ontrouw aan den Paus vond als vooraanstaande tegenstanders slechts den bisschop van Rochester, Fisher, en den kanselier van het rijk, Thomas More. Beiden werden gemarteld. Onder de kloosterlingen schitterden uit door hun standvastigheid, de Franciscanen der observantie, de orde van Syon en de Karthuizers : van deze laatsten stierven er 21 op het schavot. Maar de meeste religieusen onderwierpen zich zonder noemenswaarden strijd. Ergst van al, de bis-

schoppen bezweken voor het koninklijk gezag en voor de dreigementen van Cromwell.

Het gevolg was dat, binnen de tijdspanne van enkele jaren, heel Engeland was losgerukt van den H. Stoel en van het katholicisme. In de plaats van een levenden tak der historische, katholieke Kerk, was de *Ecclesia Anglicana* een nationale Kerk geworden, een staatsmachine en een schisma. Weliswaar werd nog niet getornd aan de katholieke leer over de sacramenten, maar een woelige reformatiegeest werd vaardig over den koning en zijn raadslieden : relikwieën en heilige beelden werden, op hoog bevel, ontwijd en geschonden; de kloosters werden ontbonden en met hun inkomsten werd een nieuwe adel geschapen en verrijkt.

De hervormde leer kreeg vasten voet in de Engelsche Kerk onder Edward VI (1547-1553), eerst in een tamelijk gematigden, dubbelzinnigen, min of meer lutheraniseerenden vorm (*Book of Common Prayer* van 1549). Weldra echter, onder de leiding van Cranmer, den reformistischgezinden aartsbisschop van Canterbury, en met de hulp van buitenlandsche hervormers (Bucer en Petrus Martyr), triomfeerde de extremistische richting. De nieuwe liturgie (*Book of Common Prayer* van 1552) reageerde met alle kracht tegen het katholiek geloof over het sacrificie der Mis en over de wezenlijke tegenwoordigheid van Christus in de Eucharistie. Dezelfde bezorgdheid zat voor bij de compilatie van een formulier voor de wijding van diakens, priesters en bisschoppen (*Ordinal* van 1552) : men wilde niet langer sacrificeerende bisschoppen en priesters wijden, maar predikers aanstellen, bedienaars van het Woord. Ridley, bisschop van Londen, deed al de altaren in zijn

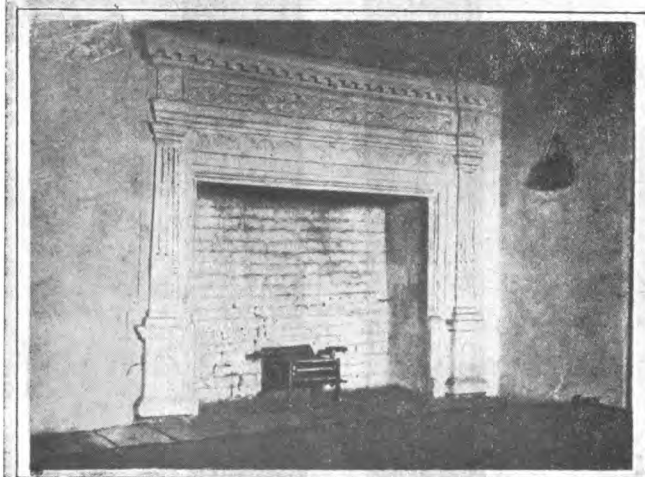
bisdom vervangen door communietafels « om de eenvoudige lieden af te keeren van de oude superstitie der papistische Mis ». Bij koninklijk bevel werden het kerkelijk celibaat en de vereering der heilige beelden afgeschaft. De bevolking was nog grootendeels katholiek-gezind, en wel in zulke mate dat, naar de schatting van William Paget, een der raadslieden van den koning, de ideeën der reformatie hoogstens door één Engelschman op twaalf werden verwelkomd. In 1549 was een opstand der katholieke meerderheid bedwongen door Duitsche gehuurde krijgslieden.

Met uitbundige geestdrift werd de katholieke koningin Mary(1553-1558), de dochter van Hendrik VIII en Catharina van Aragon, op den troon verheven. Het katholicisme werd geleidelijk in zijn rechten hersteld, ondanks den weerstand van de nog geringe, maar roerige, gereformeerde partij. De koningin, die met hart en ziel aan den katholieken godsdienst gehecht was, liet de oude wetten tegen de ketters opnieuw bekrachtigen. Meer dan tweehonderd aanhangers der gereformeerde leer werden tot den brandstapel veroordeeld (daaronder Cranmer, aartsbisschop van Canterbury; Ridley, bisschop van Londen; en Latimer, bisschop van Worcester).

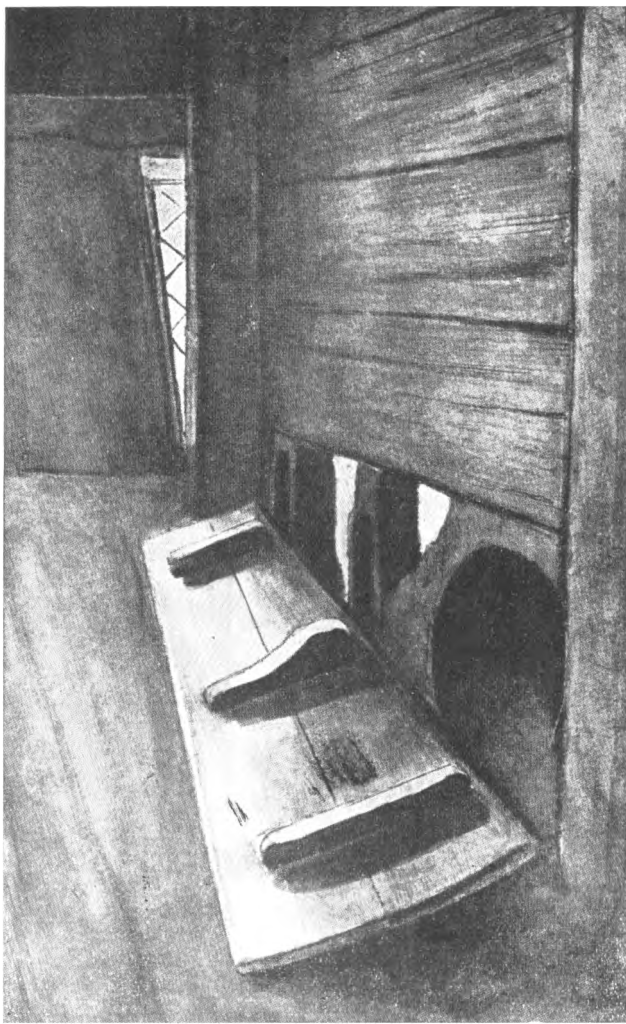
Elizabeth (1558-1603) bezat, zooals haar vader, een ongebreidelde heerschezucht en, zooals haar moeder (Anna Boleyn), was zij hevig anti-katholiek. Haar lange regeering zou, althans voor eenige eeuwen, vasten vorm geven aan dat vreemdsoortig experiment dat in de geschiedenis den naam heeft gekregen van Anglicaansche Kerk of « *Establishment* ». Zij eischte den titel en de rechten op van « opperste regeerder der Kerk van Engeland », en voerde

BRADDOCKS, ESSEX

Plaat I. — Huize « Braddocks », in het graafschap Essex, waar zich de avonturen van F. John Gerard afspeelden.

Plaat II. — Schuilplaats voor priesters in Sawston Hall, Cambridgeshire.

de gereformeerde liturgie van Edward VI weder in (1559). Ditmaal boden de bisschoppen kloeken weerstand en weigerden (behalve alleen Kitchin, van Llandaff) de suprematie van de koningin in godsdienstzaken te erkennen. Zij werden afgezet. Honderden priesters werden uit hun ambt ontheven of zochten een toevlucht op het vasteland. Maar de burgerij, de nieuwe rijken vooral, die een mogelijken terugkeer van het katholicisme niet wenschten, omdat zij vreesden het onrechtmatig verworven kerkgoed te moeten teruggeven, stonden het nieuw regiem voor. En de massa van het volk, die sedert een kwart eeuws heen en weer geslingerd werd tusschen het oud katholiek geloof, het schisma en de gereformeerde leer, was de tijdelijke bewindvoerders ter wille. In 1563 werd een gereformeerd *credo* (39 geloofsartikelen) aan de natie opgelegd; de katholieken werden uitgesloten van alle openbare ambten. Doch met een eigenlijke vervolging van het katholicisme begon de koningin eerst nadat zij door den Paus was geëxcommuniceerd (25 Februari 1570). Van toen af werden de katholieken beschouwd en behandeld als landverraders, de priesters en missionarissen als spionnen en oproerlingen. Wie boven de zestien jaar oud was en de protestantsche diensten niet bezocht, werd geslagen met een boete van 20 pond sterling per maand. Het Mislezen werd beboet met 200 mark, het Mishooren met 100 mark (1 mark = 13 shilling en 4 pence). Wie een katholieken schoolmeester in zijn huis hield voor de opleiding zijner kinderen, werd getroffen door een boete van 10 pond sterling per maand. In 1585 werd een ijselijk decreet uitgevaardigd waardoor werd verkondigd « dat geen Jezuïet of papistische priester in Engeland werd toegelaten

op straf van hoogverraad ».

De gevolgen waren ontzettend : honderd-vijftig, op de driehonderd missionarissen, die tijdens Elizabeth's regeering in Engeland kwamen, werden opgehangen; twee honderd vijftig leeken stierven voor hun geloof.

Van de zestiende eeuw tot het eind der achttiende leefden de Engelsche katholieken onder een stel van uitzonderingswetten, met willekeurige geldboeten, verbeurdverklaringen van goed en recht, en andere dwangmaatregelen, die door het parlement waren goedgekeurd met beroep op politieke en nationale noodzaak. Heel dien tijd hing over 't land een atmosfeer van fanatisme waarin de katholieken ternauwernood konden ademen. Bij den grooten brand van Londen (1666) vaarde de volkswoede tegen hen uit, alsof een zoo ijselijke misdaad door geen anderen had kunnen bedreven worden dan door de officieele misdadigers der toentertijdsche wetgeving. Eenige jaren later, wanneer Oates, een onmenschelijke bedrieger, de katholieken beschuldigde een vreeselijke samenzwering te hebben op touw gezet om den koning te vermoorden en Engeland over te leveren aan een vreemde macht, vond deze ongegronde aanklacht gereedelijk instemming en talrijke katholieken werden onder de wreedste folteringen ter dood gebracht. De bloedige vervolging duurde bijna honderd-vijftig jaar : van 1535, toen John Fisher, bisschop van Rochester, en Thomas More, groot-kanselier van het rijk, de martelaarskroon verwierven, tot 1681, wanneer de rij der bloedgetuigen werd gesloten door Oliver Plunket, aartsbisschop van Armagh en primaat van Ierland.

Zoo werden, van geslacht tot geslacht, de rangen van het katholicisme gedund en ontwricht, en Engeland, eenmaal het meest katholieke land van Europa, werd een bolwerk van het Anglicanisme en het Protestantisme. Maar het voorbeeld van de kleine minderheid, die vaststond in het geloof, is aangrijpend van verhevene schoonheid. Dr. Allen's *Brief History of the glorious martyrdom of XII Reverend priests*, en Challoner's *Memoirs of Missionary priests*, met hun eenvoudige, sobere weergave van den marteldood der Engelsche bloedgetuigen, zijn eenig-treffende monumenten van bovennatuurlijke heldhaftigheid.

Wat de Engelsche martelaars op den brandstapel en aan de galg heeft gebracht, is op de eerste plaats het anti-pauselijke en het anti-sacramenteele in den nieuwen godsdienst. Zij hebben geleden en zijn gestorven om hun getuigenis voor de eenheid en de universaliteit der Kerk en mede voor de geestelijke suprematie van den apostolischen Stoel. Bemerkenwaard is verder, dat de Engelsche katholieken, om het geloof in hun land te bewaren, hun toevlucht namen tot gansch moderne methoden, nl. de opleiding van hun priesters en van hun kinderen in buitenlandsche seminaries en colleges.

Niettemin blijft het een bedroevende werkelijkheid, dat rond het jaar 1630 er slechts honderd-vijftig duizend katholieken overbleven op een gezamenlijke bevolking van meer dan vijf millioen.

Over de diepere oorzaken van dezen geweldigen ommekeer in den godsdienst van Engeland werden uiteenlopende meeningen vooruitgezet. Eenigen hebben gewezen op de ongemeen handige vervolgingspolitiek van Hendrik

VIII en van Elizabeth, op de onverschilligheid van de massa der Engelsche katholieken bij de eerste aanslagen op hun geloof, op velerhande misbruiken en algemeene verzwaking van het godsdienstig leven in de eerste helft der zestiende eeuw. Mogen ook deze omstandigheden ten deele verklaren hoe het katholicisme binnen een zoo korte tijds-spanne bijna geheel uit het land verdween, de ware redenen zijn misschien elders te vinden.

Vooreerst in het feit dat, met uitzondering van den bisschop van Rochester en eenige geloofsvaste seculiere en reguliere priesters, de overgroote meerderheid van bisschoppen, priesters en monniken onder Hendrik VIII hun trouw aan den H. Stoel opgaven. Waar de herders den strijd niet durfden aan te binden, kon men niet verwachten dat de kudde stand zou houden.

Ten tweede in de opflakking van het nationaliteitsbewustzijn, tijdens de invalspoging van de Spaansche *Armada* (1588). De eenige bondgenoot van Spanje in deze roekelooze onderneming was de Paus, Sixtus V. Ofschoon de katholieken aan de zijde hunner protestantsche landgenooten tegen Spanje vochten, had niettemin van toen af de verdenking, dat zij met den vijand van de natie heulden, vaste wortels geschoten.

En ergst van al, sedert de nederlaag van Spanje waren de katholieken, zoowel de in Engeland geblevenen als de uitgewekenen, verdeeld. Voor de eenen was er enkel redding te vinden in de tusschenkomst van buitenlandsche macht, terwijl de anderen verbetering van den toestand hoopten langs den weg van wettelijkheid en trouw aan de gevestigde regeering.

Maar in deze donkere periode blijft er een lichtpunt schitteren. Dat is de onwankelbare trouw van eenige honderden *squires* (kasteelheeren) en van eenige duizenden arme menschen, die alles trotseerden voor het katholiek geloof, die alles veil hadden : hun geld en goed, hun rust en hun vrijheid, ja hun leven, om den moeilijken weg te volgen waarheen hun geweten wees. Daar is vooral de heldhaftigheid van de missionarissen, seculiere priesters, Jezuïeten en Benedictijnen, die onder de bedreiging van de vreeselijkste folteringen en van den marteldood door het land trokken, opgejaagd als razende honden, om de geloovigen te laten deelnemen in het hoogheilig sacrificie van Christus en hun zielen te spijzen met het Brood des Levens. Om een weerga van deze priestertrouw te vinden, moeten wij teruggaan tot de eerste eeuwen van het christendom.

Daar is dan ook wellicht de laatste reden waarom de Engelsche katholieken nooit de hoop hebben opgegeven eenmaal hun land terug te winnen voor de Moederkerk. Het bloed der Engelsche martelaars roept onweerstaanbaar om vergiffenis voor de kinderen der vervolgers, en om genade voor allen die leven binnen Maria's erfgebied, *Our Lady's dowry*.

II

BESLOTEN TIJD

De laatste der martelaars voor het katholiek geloof in Engeland was Oliver Plunket, aartsbisschop van Armagh, die werd opgehangen op 1 Juli 1681. Vóór de galg bewees hij zijn onschuld, schonk vergiffenis aan de verraders, die hem valschelijk hadden beschuldigd, en aan de rechters, die hem hadden veroordeeld. Maar nog altijd bleef de toestand van de katholieken hachelijk. Zij konden niet zetelen in het parlement of in het Heerenhuis, omdat een eed werd vereischt waardoor de transsubstantiatie, de « aanbidding » (adoration) van de « Maagd » (de H. Maagd Maria) en het sacrificie van de Mis werden afgezworen (1678). De landsvorst mocht niet huwen met een « papist » (1689). Geen katholiek, met uitzondering van vreemde kooplui en van de dienaren der vreemde gezanten, mocht in Londen of in de onmiddellijke nabijheid der hoofdstad verblijven. Wie het katholiek geloof niet afzwoer, kon niet erven, eigendom verwerven, getuigenis geven voor de rechtbank. Ieder katholiek priester kon, wegens zijn ambt alleen, verwezen worden tot levenslange gevangenisstraf; en de overdragers, die het bewijs aanbrachten dat iemand de H. Mis had gecele-

breerd, kregen een belooning van honderd pond sterling. Zoogezegd om de « papisten » te ontwapenen, werd aan de katholieken verboden wapens te bezitten of paarden, die meer dan vijf pond sterling waard waren! Iedereen was gemachtigd een katholiek zijn paarden afhandig te maken, mits betaling van vijf pond (1700).

Al deze vervolgingswetten bleven van kracht voor het grootste deel der achttiende eeuw. Zij werden eerst in 1778 gedeeltelijk verzacht, later ten deele opgeheven (wetten van 1781-1782 en 1793), tot eindelijk de emancipatie der katholieken werd gestemd op 13 April 1829.

Om een beeld te geven van de eigenaardige moeilijkheden waarmede de katholieke geestelijkheid in de eerste helft der achttiende eeuw te worstelen had, deelen we een bladzijde mede uit de correspondentie van bisschop Giffard⁽³⁾.

(Brief van het jaar 1706 aan den Kardinaal Prefekt van de Propaganda): « Zestien maanden lang werd ik heen en weer geslingerd te midden van voortdurende onrust en gevaaren, zoodat ik nergens veilig was... »

(Brief van het jaar 1714, October): « Sedert den 4 Mei heb ik geen rust gehad. Veertien maal heb ik van logies moeten veranderen en slechts één keer verbleef ik in mijn eigen woonst. Naast de strenge verordening van 4 Mei, zijn drie personen oorzaak van mijn verlegenheid. De eerste is een afgefallen katholiek, die in 't verlangen van de (voor de overdragers) beloofde honderd pond sterling, inlichtingen over mij en andere priesters heeft gegeven en een bevel van inhechtenisneming heeft bekomen. De tweede is Mottram (een slechte priester)... die, om geld te verdienen priesterjager (*priest-catcher*) is geworden en eveneens een

bevel van inhechtenisneming voor mij en anderen in zijn bezit heeft. De derde is een zekere Barker (een gevallen priester), die nu het voetspoor volgt van Mottram. Eenige dagen geleden heeft deze laatste een onzer priesters, Mr. Brears, verraden, en sedertdien is hij op zoek naar mij en de anderen, zoodat ik verplicht ben me zoo goed mogelijk te verschuilen. Met S. Athanasius mag ik zeggen : *Nullibi mihi tutus ad latendum locus* (Nergens is er voor mij een veilige schuilplaats), en ik moet voortdurend van verblijf veranderen. Mijn arme broeder (Andrew Giffard, priester) werd, alhoewel zwaar ziek, onder bedreiging van Mottram genoodzaakt naar den buiten te vluchten, waardoor zijn koorts zoo verergerde, dat hij binnen de acht dagen stierf. Een zwaar verlies voor mij, voor de geestelijkheid en voor vele anderen... Niettemin, wij zijn fier over onze beproevingen. Met den apostel mag ik zeggen, dat ik dikwijls gekerkerd werd. In een dezer gevangenissen lag ik langen tijd op den vloer; twee jaar heb ik in 't gevang van Newgate gezeten; daarna in dat van Hertford; en nu verwacht ik elken dag, dat weldra de deuren van een vierde gevang zullen opengaan waarin ik mijn leven zal eindigen. Altijd ben ik naijverig geweest voor de glorie der martelaren; gelukkig zal ik zijn indien Gods ontferming me althans in den roem der belijders laat deelen. Die onophoudende onzekerheid en vrees is erger dan Newgate. Het is ook hard voor een ouden man van 72 jaar, zoo vervolgd te worden van de eene plaats naar de andere. God geve me eeuwige rust »⁽¹⁾.

De vervolgingswetten werden niet altijd naar de letter en in al hun strengheid toegepast, maar zij bestonden, zij

bedreigden elken katholieken geestelijke en elken geloovige in zijn vrijheid en in zijn goed. Er hing boven het katholicisme een atmosfeer van onzekerheid, doodend voor apostolaat en bekeeringswerk. Al de verslagen van den tijd stellen vast dat het aantal der katholieken van jaar tot jaar verminderde. Niettemin waren de nieuwsbladen vol over het « papistisch gevaar » en *The Old Whig*, van 13 Maart 1735, publiceerde zonder blozen, dat er in en rond Londen 10,000 priesters waren, en in heel het koninkrijk 600,000 « papisten »! De staatsoverheid liet de geloovigen niet met rust. Waar de politie verwittigd werd over het celebreren van de H. Mis in een of andere plaats, werd een *raid* ondernomen : heilige gewaden, mis- en kerkboeken, kelken en kandelaars werden in beslag genomen. Katholieke catechismussen en boeken werden verbrand.

In 1778 bleven er, in Engeland en Wales, op een totale bevolking van zes millioen, 69,376 katholieken over. Zoo luidde althans een verslag dat voorgelegd werd in het Heerenhuis. Doch een der katholieke bisschoppen, Charles Berington, cijferde uit, dat de officieele statistiek nog eenigermate overdreef en schatte het aantal katholieken op ongeveer 60,000, waarvan er 27,000 verbleven in Lancashire en omliggende graafschappen. De regeeringskringen, overtuigd van de zwakheid en gevaarloosheid dezer onbeduidende minderheid, en anderzijds verlangend de diensten te gebruiken van de krijgshaftige katholieke Ieren en Highlanders, lieten eenige der oude strafwetten vervallen. Door de *Relief Act* van 1778, werden de katholieken gemachtigd te erven en land te koopen mits den eed van getrouwheid aan den Engelschen koning af te leggen. Voortaan werd

ook afgezien van de diensten der spioenen, die de priesters en bisschoppen aan het gerecht overleverden tegen een belooning van honderd pond sterling.

Hoe hevig het *no-popery*-fanatisme in dezen tijd nog kon oplaaien, bleek weldra toen het parlement omsingeld werd door 60,000 woedende Protestanten. Onder de leiding van Lord Gordon brak een volksoproer uit, katholieke kerken en kapellen werden in brand gestoken en driehonderd menschen verloren het leven. De regeering hield echter voet bij stuk en stelde de katholieken schadeloos voor de geleden verliezen.

Laten we nu van naderbij het katholiek leven in de tweede helft der XVIIIe eeuw overschouwen. Sedert Jacobus II was het land verdeeld in vier distrikten (*Londen, Northern, Midland, Western*) onder vier apostolische vicarissen. De leidende figuur was Richard Challoner, die in zijn jeugd bekeerd was tot het katholicisme, dan gestudeerd had te Dowai en er zijn doctorstitel had verworven.

Van 1741 tot 1781 bestuurdde hij het Londensche distrikt met een onvermoeibaren ijver. Zijn vroomheid, versterving en liefdadigheid waren spreekwoordelijk onder zijn tijdgenooten. Verkleed als een leek hoorde hij biecht en bediende de sacramenten in afgelegen schuilplaatsen, in herbergen en gevangenissen, overal waar Gods werk kon gedaan worden zonder de aandacht der regeeringsspioenen te trekken. Hij bezocht de katholieken van huis tot huis, voornamelijk in de armste kwartieren der hoofdstad. Tusschenin schreef hij talrijke boeken, waarvan er eenige tot op heden toe in ieders handen zijn (*Meditations for every day in the year* en

Memoirs of Missionary priests). Men dacht dat hij de gave van voorzegging bezat. In een vergadering van de apostolische vicarissen, naar aanleiding van den *Relief Act* van 1778, klaagde een der bisschoppen over de drieste houding der katholieke edellieden, die den wettekst hadden laten opmaken naar hun eigen standpunt en tot het voordeel alleen der leeken, zonder eenige afspraak met de bisschoppen. Challoner zweeg een wijle en zei dan : « *Er zal een nieuw volk komen* ». Kort daarna, wanneer hij vanwege het door Lord Gordon opgeruide volk bedreigd werd en naar Finchley was gevlucht, oordeelde de eigenaar van het huis dat de bisschop verder in het land moest gaan schuilen, wilde hij veilig zijn. Reeds wachtte het gerij voor de deur, terwijl Challoner in de huiskapel bidden bleef. Eindelijk kwam de bisschop buiten, verklaarde dat het gevaar over was, weigerde verder te gaan en voegde er bij dat de Londensche residentie van zijn beschermer, zou gespaard blijven van de woede der oproermakers. Deze uitspraken vielen uit zooals de heilige man had voorzegd. En het « *nieuwe volk* » waarvan men in 1778 zich wel moest afvragen vanwaar het komen kon, is nu onder onze oogen te zien⁽⁵⁾.

Kerken bezaten de katholieken niet meer. In Londen werden zij toegelaten in de kapellen van de katholieke gezanten (Griek street, Soho, Fransch gezantschap; Ormond street, Spaansch gezantschap; Golden Square, Portugeesch gezantschap; Suffolk street, Venetiaansch gezantschap; Lincoln's Inn fields, gezantschap van Sardinië). Daarnaast waren er in het land eenige min of meer vaste *masshouses* en de kapellen der ten deele trouw gebleven aristocratie.

Door de omstandigheden gedwongen tot de rol van

beschermers van het katholiek geloof, waren de edellieden als 't ware vanzelf tot de overtuiging gekomen dat het bestuur der Kerk hun feitelijk, ofschoon niet in rechte, was toevertrouwd. Meer dan een eeuw lang, ter oorzaak vooral van de twisten tusschen seculiere en reguliere missionarissen, waren er geen bisschoppen geweest. Wanneer dan onder Jacobus II (1685-1688) apostolische vicarissen werden benoemd, was het lot van alle katholieke priesters en bisschoppen zóó onzeker, dat zij voor toevlucht en levensbenodigheden waren aangewezen op de kasteelen en op de mildheid van de aristocratie. Stilaan kwam er beterschap in dezen toestand : de apostolische vicarissen begonnen hun geloovigen te organiseeren, priesters te benoemen voor bepaalde plaatsen en streken. Voor de edellieden was dat een heele verandering. Tot dusverre immers beschouwden zij de priesters als hun huiskapelaans; zij zorgden voor hun huisvesting, onderhoud en bescherming. De bemoeiingen van de apostolische vicarissen werden zeer kritisch beoordeeld en al te gemakkelijk als machtsmisbruik aangezien.

Wat daaruit volgen moest was zonder moeite te voorzien. In 1787 stelden de edellieden een « comité van tien » aan, allen leeken, om zorg te dragen voor de belangen van de katholieke gemeenschap en voor dat doel in contact te komen met de regeering. Het jaar daarop, weliswaar, werden de namen van drie geestelijken aan het comité toegevoegd : daarvan waren er echter twee (bisschop Ch. Berington en de Benediktijn J. Wilkes) vertrouwensmannen van de edellieden. Eeuwen van vereenzaming hadden het Engelsche katholicisme doordrongen met een insulaire, ietwat anti-pauselijke mentaliteit. De edellieden zeiden dat Rome

den toestand van de katholieken in Engeland niet genoeg kende, niet juist beoordeelde. Zij verweten hun apostolische vicarissen te weinig Engelsch te zijn, te gereedelijk om instructies te vragen aan de Roomsche Curie. Het kwam zoover, dat het comité een, met de katholieke begrippen moeilijk vereenigbaren, eed opstelde dien de Roomschen zouden zweren, om van de in den ontworpen *Relief Act* voorziene voordeelen te genieten. In deze merkwaardige formule noemden de katholieken zichzelf « protesteerende katholieke afgescheurden »! (*Protesting Catholic Dissenters*, wat natuurlijk bedoeld was als : protesteerenden tegen, en afgescheurden van de Anglicaansche Staatskerk; maar de benaming gaf aanstoot om haar vreemden klank en drieste dubbelzinnigheid). Deze eed werd door de apostolische vicarissen veroordeeld, doch het comité week geen duimbreed van zijn standpunt af. Er werd een open strijd gevoerd tusschen de aristocratie en de bisschoppen. Ten slotte kon een talentvol priester, Dr. Milner, de Engelsche ministers overtuigen, dat geen *Relief Act* door de katholieken zou aangenomen worden buiten de goedkeuring van hun apostolische vicarissen. De wet werd veranderd en een bevredigende eedsformule werd gevonden. Nog gaf de aristocratie zich niet gewonnen. Zij vormde een nieuw comité onder den naam van Cisalpijnsche club (*Cisalpine club*) en veroorzaakte andermaal moeilijkheden en scheuring. De meeste leden weliswaar waren voorbeeldige katholieken, vrome geloovigen en milde helpers van alle liefdadige werken, alleen een tikje verbitterd, eigenzinnig en steeds gereed met scherpe kritiek. Hun tegenstand werd geleidelijk gebroken door het geduld en de zachtheid van Dr. W.

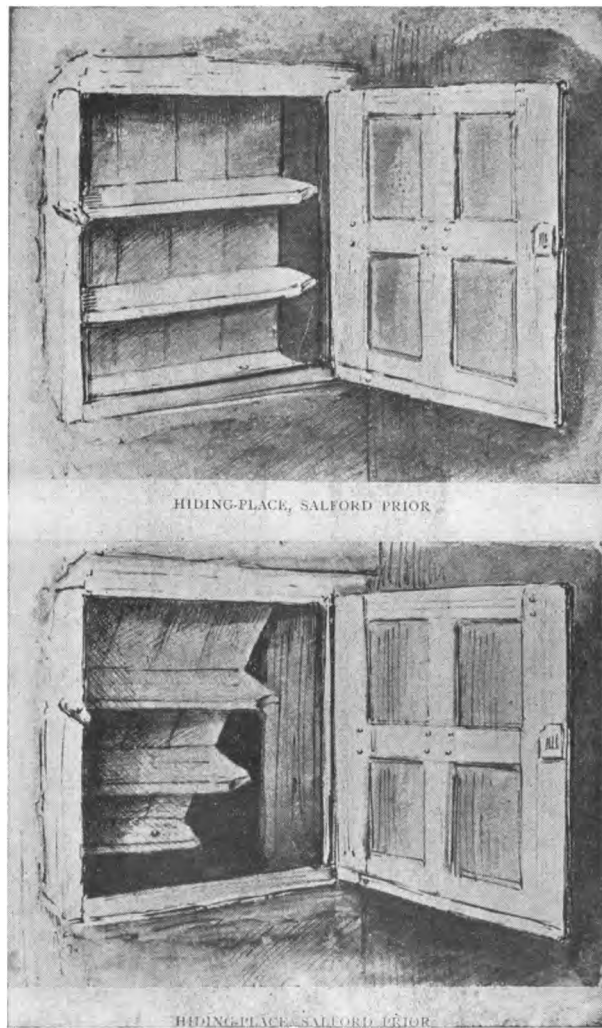
Poynter (hulpbisschop van het Londensch distrikt, 1803; apostolisch vicaris 1812-1827). Met een onwrikbare standvastigheid, waar het de beginselen gold, vereenigde hij een ongemeene verdraagzaamheid en een fijn gevoel van waardeering voor de personen. Hij was er zich ten volle van bewust, en erkende ook openlijk, dat het voortleven van het katholicisme in Engeland in groote mate te danken was aan de trouw en de edelmoedigheid van de aristocratie. Zijn pogingen werden echter gedwarsboomd door de geweldige campagne van voornoemden Dr. Milner, die nu apostolisch vicaris was geworden van het distrikt der *Midlands* (1803-1826). Milner, die soms de Engelsche Athanasius wordt genoemd, — wel ten onrechte, want de levensstrijd van den Engelschen bisschop ging niet over het dogma, maar over disciplinaire vraagstukken —, was een hoogbegaafd, maar strijdlustig en keikoppig man. Zijn aanvallen tegen de katholieke aristocratie (*Divine rights of Episcopacy, Ecclesiastical democracy detected, Reply to the Cisalpine Club*, enz.), waren zóó geweldig van toon dat zijn tegenstanders er nog meer door verbitterd werden. In zijn herderlijke brieven kapittelde hij zijn medebisschoppen, bekniibelde hun bestuur; eenmaal zelfs beriep hij zich op Rome om een rescript (van Mgr. Quarantotti, secretaris der Propaganda) te doen intrekken omdat het, zijns inziens, de rechten van de Kerk niet tot hun volle gelding liet komen. Ondanks zijn onmiskenbare verdiensten, heeft deze vrome man heel wat verwarring gesticht en de twisten nog hooger doen opblaaien.

Maar de slotsom was, dat de apostolische vicarissen meester bleven van het terrein. De Engelsche edellieden

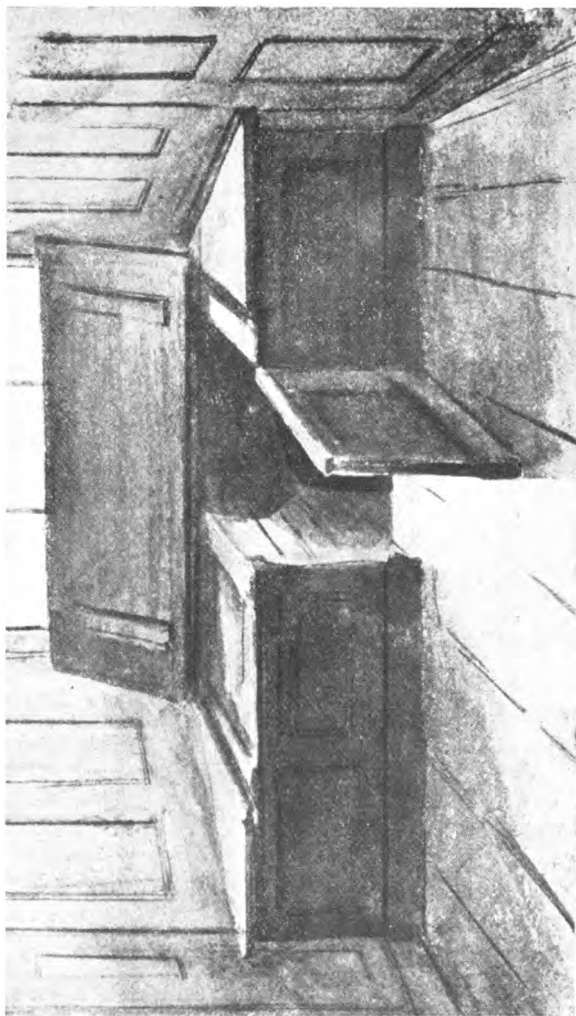
keerden in de rangen terug, zooals 't paste aan afstammelingen van martelaars en belijders.

Op het eind der XVIIIe eeuw bracht de Fransche *Terreur* duizenden Fransche priesters op Engelschen bodem. De voorlooper van deze vluchtelingen was Mgr. de la Marche, bisschop van St. Pol de Léon, die na een vreeselijke zeereis van drie dagen en drie nachten in een lekke boot, op de herbergzame kust landde (28 Februari 1791). Eenige maanden later waren er meer dan 3,000 Fransche geestelijken in Engeland; in 1797, 5,500 priesters en leeken, deze laatsten meestal behoorend tot den adel.

Hun vriendelijke ontvangst in het protestantsche land was voor deze bannelingen een even onverwachte als aangename verrassing. Edmund Burke, de grootste redenaar van het Engelsch Parlement, schreef een open brief aan het Engelsche volk, om het aan te zetten te voorzien in den nood van de vluchtelingen « die lijden voor een zaak van eer, deugd, trouw en godsdienst ». Een Anglicaansche bisschop sprak in het Heerenhuis een rede uit ten voordeele van de « eerwaardige prelaten en geestelijken der gevallen Fransche Kerk, die ons dierbaar zijn geworden door het stichtend voorbeeld van hun verduuldig lijden om een gewetenszaak ». De regeering stelde het koninklijk paleis van Winchester tot beschikking van de priesters-bannelingen, waarvan er 700 een tijdelijk onderkomen vonden in dit reusachtig gebouw. Zij zond ook bewapende schepen in de richting der Belgische en Hollandsche kust om de vlucht van de Fransche geestelijken te vergemakkelijken wanneer de republikeinsche legers Holland hadden bemachtigd. Het

Plaat III. — Schuilplaats in Salford Prior, bij Evesham, Warwickshire.

Plaat IV. — Ingang tot de schuilplaats, Parham Hall, Sussex.

parlement stemde een jaarlijksche toelage van 200,000 pond voor de vluchtelingen en over heel het land hadden geldinzamelingen plaats. Zoo werd het mogelijk de bannelingen een gering inkomen te bezorgen : de priesters kregen aanvankelijk twee pond sterling in de maand (een bedrag dat later verminderd werd tot dertig shilling), en de bisschoppen tien pond. De hoogeschool van Oxford liet twee duizend exemplaren van de Latijnsche *Vulgata* drukken en deelde die uit onder de uitgewekenen.

Het voorbeeldig gedrag en de diepe vroomheid van de Fransche geestelijkheid maakten den besten indruk op de protestantsche bevolking. De jaren verliepen en, ziende dat een onmiddellijke terugkeer naar hun vaderland uitbleef, sloegen de bannelingen de hand aan het werk. Zij bouwden acht kerkjes in Londen, aanvankelijk bedoeld voor de Fransche vluchtelingen, maar die bijna alle bewaard bleven na de revolutie, en machtig bijdroegen tot het uitbloeien van het katholiek leven in de hoofdstad. Anderen werden aan het hoofd gesteld van oude parochiën op den buiten, tot in de uithoeken van Wales en Schotland.

Na de onderteekening van het concordaat tusschen Pius VII en Napoleon keerden de meeste Fransche priesters naar hun vaderland terug. Dertienhonderd (merkelijk meer dan $\frac{1}{8}$) waren gestorven tijdens de tienjarige ballingschap. Eenigen, aangevoerd door Abbé Blanchard (en daarom Blanchardisten genoemd) weigerden het concordaat te erkennen en bleven in Engeland, waar hun verzet werd tegengegaan door de apostolische vicarissen. Een merkelijk aantal — van drie- tot vierhonderd — besloten de rest van hun leven te wijden aan de zielezorg en de bekeering van

het volk, dat hen met zooveel liefde had ontvangen in het uur van hun grootsten nood.

Voor het Engelsch katholicisme is de aanwezigheid, tien jaren lang, van het puik der Fransche geestelijkheid en van den Franschen adel een bron van zegeningen geweest. Zonder te spreken van de honderden priesters, die voorgoed in Engeland bleven, en aldus de rangen aanvulden van den Engelschen clerus op een tijd dat zijn recruteering bijna onmogelijk werd ten gevolge van het opheffen der buitenlandsche seminaries, werd heel het katholiek leven in Engeland verfrischt en verwijd door de aanraking met de vroomheid van Frankrijk's beste en geleerdste priesters.

De gewone Engelschman, voor wien tot dan toe het « papisme » gelijk stond met schelmerij en veinzerij, leerde nu het katholiek geloof en leven kennen uit de standvastige getrouwheid en het onwrikbaar geduld van de belijders. Sympathie en bewondering ruimden, althans voor een deel, de vooroordeelen weg en bereidden een nieuwe atmosfeer waarin de emancipatie van 1829 mogelijk zou worden.

Moeilijker om te waardeeren is de onrechtstreeksche invloed van het verblijf der Fransche priesters op het godsdienstig leven in Engeland. We kunnen althans één treffend voorbeeld aanhalen waaruit blijkt dat het contact met de Fransche vluchtelingen heeft bijgedragen tot het ontkiemen van de Oxford-Beweging. In de jaren 1823 en daarna, gaf een *Royal Professor* van de theologie, Dr. Lloyd, een reeks lezingen over het Anglicaansche *Prayer-Book*, met het uitgesproken doel om het bewijs te brengen van diens essentiele katholiciteit. Met veel nadruk werd aangetoond dat het

Latijnsch Missaal en Brevier de voornaamste bronnen zijn van het *Prayer-Book*. Zoo werd in de leerlingen bewondering gewekt voor de ongeëvenaarde schatten van de katholieke liturgie.

Welnu deze Dr. Lloyd had tijdens zijn jeugd in vertrouwelijk gezelschap geleefd met de Fransche priesters, en van hen had hij het katholicisme, zijn leven en leer, zijn liturgische schatten leeren kennen en bewonderen. En onder de leerlingen van Dr. Lloyd vinden we juist *Froude* (die in zijn laatste jaren dagelijks het Roomsche brevier bad), *Pusey* en *Newman*, dat wil zeggen drie (van de vier) hoofdmannen der Oxford-Beweging⁽⁶⁾.

III

DE EMANCIPATIE DER KATHOLIEKEN

Wijl, zooals we verder zullen zien, de vrijheid van de Engelsche katholieken ten slotte gewonnen werd door hun Iersche geloofsbroeders, moeten we eerst terugkomen op de godsdienstige en politieke toestanden in het Ierland van het eind der achttiende eeuw.

Ierland bezat een eigen parlement waarin uitsluitend vertegenwoordigers van de protestantsche aristocratie en grondbezitters zetelden, en welks grootste bezorgdheid bestond in het behouden van het overwicht der protestanten. Dat kon enkel gebeuren met de katholieken al hun burgerlijke rechten te onthouden. Het heele eiland telde rond 1790 een bevolking van vier millioen, waarvan drie millioen katholieken. Van de rest behoorde een groote meerderheid tot de *Dissenters* (of afgescheiden sekten, als Methodisten, Congregationalisten, enz.), en zoowat 300,000 waren leden van de Staatskerk. Alle politieke rechten waren samengetrokken in de handen van deze laatstgenoemden, die voor zichzelf den titel opeischten van «*Protestant Ascendancy*», wat we zouden kunnen weergeven als protestantsche eerste-klasburgers.

Wat de wetgeving betreft was het Iersche parlement in feite onafhankelijk van Engeland (tot aan de *Act of Union* waardoor, in 1800, de parlementen der beide landen samengesmolten werden). Zoodat de lang-omstreden en eindelijk in 1791 voor de Engelsche katholieken toegestane verlichting der strafwetten, geen enkele verandering bracht in Ierland. Het handvol katholieken in het grootere eiland mocht eenige elementaire rechten verwerven zonder dat iemand daarin een gevaar zag voor den Staat. Maar in de oogen der wrokkige Iersche protestanten scheen iedere toegaving aan de katholieke meerderheid een aanslag te zijn op de structuur van het Iersche politiek leven; zooiets als het opheffen van de slavernij in een Staat, die gebouwd is op het onderscheid tusschen en de wederzijdsche rechten van heeren en slaven.

Geen wonder dus dat de — niet overdreven — verlichting van de Engelsche strafwetten, zonder weerklink bleef voor de Iersche katholieken. Er ging wel een katholieke afvaardiging bij den Lord Lieutenant in Dublin Castle, om een verzoekschrift tot vermindering der anti-katholieke wetten aan te bieden; maar de afgevaardigden werden zonder antwoord weer naar huis gezonden. Toch gaven de katholieken den strijd niet op. Een katholiek comité (*catholic committee*), geleid door den onvermoeibaren John Keogh, een zijdekoopman van Dublin, nam de belangen van de vervolgde en uitgebuite bevolking ter harte, werfde protestantsche schrijvers aan om de rechten van de katholieke meerderheid dag aan dag te verdedigen in kranten en weekbladen, en betaalde de beste advokaten om de meest schreeuwende gevallen van verdrukking te bepleiten. Van het Iersch parle-

ment was niets te verwachten : een nieuw smeekschrift van de katholieken werd schandelijk afgewezen (1792), met het gevolg dat de aristocratie en zelfs de bisschoppen alle hoop op rechtsherstel opgaven. Dan besloot John Keogh een grooten slag te slaan. Uit alle hoeken van Ierland liet hij de katholieken bijeenkomen om afgevaardigden te kiezen, die de groote klacht van het Iersche volk vóór den troon van den koning moesten brengen en volledig burgerrecht opeischen voor de drie millioen katholieke Ieren. Het oogenblik was gunstig voor een groote volksdemonstratie, want de overmoed der Engelschen was geknakt door een ongelukkigen oorlog met de Amerikaansche Staten (1775-1783); en ten aanzien van de Fransche revolutionnaire legers, die heel 't oude Europa dreigden in vuur en vlam te zetten, was het noodzakelijk Iersche katholieke recruten aan te werven. Wanneer de Iersche afgevaardigden in Londen aankwamen, vonden zij, tot hun niet geringe verbazing, den koning (Joris III) en zijn eersten minister (Pitt) bereid tot verdere toegevingen dan in dien tijd mogelijk geacht werden. De Iersche katholieken verkregen met één slag meer dan hun Engelsche geloofsbroeders in 1791 hadden kunnen afdwingen : zij werden voortaan toegelaten tot de balie, tot de meeste officiersgraden in het leger en in de vloot, en verkregen het stemrecht (*Irish Relief Act* van 1793). Met uitzondering enkel van het recht om zelf gekozen te worden voor een zetel in het parlement, was aan al hun vragen voldoening gegeven. Wjl echter de katholieke stemgerechtigden in Ierland in groote meerderheid waren, mocht worden verhoopt dat een volledig rechtsherstel niet lang zou uitblijven.

Deze verwachting zou niet in vervulling gaan. Men had het fanatisme en den invloed van de « protestantsche eerste-klas-burgers » onderschat. Van 1795 tot 1798 werden de katholieken gesard en getergd door strafexpedities en politiemaatregelen; de meeste van hun leiders werden onthoofd of gekerkerd en over het heele Iersche gebied verspreidde de zooeven opgerichte, fanatiek-protestantsche *Orange Society* schrik en angst. Tot op den duur het moegetergde en verhongerende katholieke volk naar de wapens greep om zijn have en zijn leven te verdedigen (rebellie van 1798). Het oproer werd met weergalooze wreedheid gedempt.

Nu was voor Pitt het uur geslagen. Reeds lang had hij er over nagedacht Ierland nauwer te verbinden met Engeland, en daartoe was het noodig het Iersche parlement af te schaffen. Nu scheen hem de nood voor eenheid tusschen beide landen dringender dan ooit, wegens het gevaar van een verdeeld gezag te midden van den oorlog tusschen Frankrijk en Engeland. Doch het eigenaardige van den toestand was, dat geen enkele sectie der Iersche bevolking te vinden was voor een vereeniging met Engeland, die voor goed de resten van onafhankelijkheid zou opheffen. De Iersche protestanten waren gewoon aan de heerschappij, aan een volkomen en onvoorwaardelijk meesterschap in hun land, en waren niet bereid om de lakens te deelen met de Engelsche regeering. De katholieken, van hun kant, waren met hart en ziel gehecht aan de onafhankelijkheid van hun oude Erin en vreesden bovendien dat hun nieuwe Engelsche meesters niet zachthandiger zouden zijn dan hun protestantsche medeburgers.

Pitt, de Engelsche eerste minister, wist dat hij voor zijn vereenigingsplannen geen tegemoetkoming zou vinden bij de Iersche protestanten. Hij wendde zich derhalve tot de katholieken en liet hun een emancipatiewet beloven op voorwaarde dat zij hem eerst zouden steunen om het Iersch parlement af te schaffen en de vereeniging met Engeland voor te staan.

Zooals de meeste politieke beloften was ook deze toezegging van den machtigen, maar zeer zelfzuchtigen minister niets anders dan een slimme zet om een onmiddellijk doel te bereiken. Hij wist dat de koning onder geen beding wilde hooren van katholieke emancipatie, en dat er overigens geen kans bestond om die in het Heerenhuis te doen stemmen. Om zich niet te veel bloot te stellen had hij er bovendien voor gezorgd deze belofte slechts aan eenige katholieke bisschoppen en leiders mede te deelen. Alles moest geheim worden gehouden om niet voorbarig den argwaan en den tegenstand van de protestanten op te wekken.

Eenige katholieke bisschoppen (o.a. Troy van Dublin en Moylan van Cork) en een groot deel der aristocratie liepen in de val en ijverden met hart en ziel om William Pitt's vereenigingswet te doen aanvaarden. Het protest van den fieren patriot, Grattan, klonk tevergeefs en de *Act of Union* werd aangenomen (1800). Daarmee was het oogenblik gekomen om het gegeven woord in te lossen. Doch niet zoodra kwam het vraagstuk der katholieke emancipatie te berde of de Iersche protestanten begonnen te jammeren en te klagen dat men hen om den tuin had geleid; eenige Engelsche ministers gaven hun ontslag, de koning zwoer dat er geen emancipatie zou komen en ook Pitt diende ten slotte zijn

ontslag in (1801).

Nog bleven de Iersche katholieken hopen. Pitt, de onmisbare staatsman, zoo dachten zij, had zijn positie prijsgegeven om zijn belofte in stand te houden. De tijd kon niet ver zijn dat het roer van den Staat hem wederom zou toevertrouwd worden en dan... zou hun droom in vervulling gaan. Eilaas, een maand na de samenstelling van de nieuwe regeering liet de onkreukbare William Pitt aan den koning weten, dat hij bereid was nog eens eerste minister te worden en dat er, zoolang zijn majesteit leefde, geen spraak meer zou wezen van katholieke emancipatie.

Het duurde lang voordat de Iersche katholieken ten volle bewust werden van het tegen hen gepleegd verraad. De wegen der politici zijn vaak ondoordringbaar voor het gezond verstand van gewone menschen. Toen in 1804 Pitt eens te meer het eerste-ministerschap aanvaardde, kwam een katholieke afvaardiging uit Ierland met een verzoekschrift om de beloofde vrijheid te verwezenlijken. Pitt wees het verzoek smadelijk af. Hij had zijn eigen doeleinden bereikt en dat was genoeg. Het Iersche parlement was afgeschaft en samengesmolten met het Engelsche, waarin de Iersche vertegenwoordigers altijd een onaanzienlijke minderheid zouden zijn. Bovendien waren deze Iersche vertegenwoordigers, ofschoon afgevaardigd door een meerderheid van katholieke stemgerechtigden, allen protestanten. Want katholieken mochten niet gekozen worden. Elk uitzicht op een toekomstige emancipatie scheen dus voorgoed uitgesloten te zijn. Voor de katholieke bevolking brak een tijdperk aan van algeheele ontgoocheling en moedeloosheid.

Niettemin verhief zich in het Engelsche parlement her-

haaldelijk een machtige stem voor de rechtsgelijkheid der katholieke Ieren. Henry Grattan, een Iersche protestant, maar tevens een vurige patriot, bepleitte met gloeiende wel-sprekendheid de eischen zijner katholieke medeburgers. Met het verloop der jaren werd de atmosfeer kalmer en in 1813 mocht Grattan de hoop koesteren een emancipatiewet door het parlement te zien stemmen. Als tegenprestatie eischte de Engelsche regeering een *veto-recht* op voor de benoeming der katholieke bisschoppen, een aanmatiging welke zeer kordaat werd afgewezen door de Iersche prelaten en door Dr. Milner, terwijl de Engelsche *Catholic Board* — hoofdzakelijk bestaand uit leeken — bereid was tot elke toegeving. Op den duur werd de emancipatie geweigerd, niet zonder zware ontreddering der katholieke strijdkrachten ten gevolge van rumoerigen twist onder de katholieken zelf.

Na den dood van Grattan (1820), nam William Plunkett, een Ier en een protestant, de taak op zich om de rechten der katholieken voor het Engelsche parlement te verdedigen. Eens te meer herhaalde zich de oude geschiedenis : onderhandelingen tusschen Plunkett en de Engelsche regeering, onmogelijke aanmatiging van deze laatste (die het *veto* wilde bekomen voor de bisschoppelijke benoemingen en bovendien een onaannemelijken of ten minste bezwaarvollen eed aan de katholieken zocht op te leggen), twist onder de katholieken van Engeland en van Ierland, en vlammende protesten van Dr. Milner. Na lange onderhandelingen werd een onbevredigende, halfslachtige emancipatiewet goedgekeurd in het Lagerhuis (*House of Commons*). Zij

werd echter veertien dagen later gekelderd, met 159 stemmen tegen 120, door het Heerenhuis (*House of Lords*) (1821).

Een halve eeuw lang hadden deze beroepen op den rechtvaardigheidszin van protestantsche parlementen geduurd en hun volstreckte nutteloosheid was nu voor eenieder zonneklaar geworden. Op den duur overvielen twijfel en moedeloosheid het zoolang beproefde Iersche volk. De vrijheidsbeweging scheen uitgeleefd. Van 1821 tot 1823 werden geen vergaderingen meer belegd, zelfs geen klachten geuit. Het was alsof ieder noodgedwongen bukte voor het onvermijdelijke.

Toen rees in haar volle kracht de sterke figuur op van Ierlands bevrijder, Daniel O'Connell. Twintig jaar reeds had hij, als advokaat, raadgever en redenaar, zijn talent en zijn krachten in den dienst gesteld van de katholieke vrijheidsbeweging. Nu alle menschelijke hoop verzwonden scheen, voelde hij in zich de roeping om op vreedzame wijze al de levenskrachten van het katholieke Ierland wakker te roepen en te organiseeren. Voor deze taak was hij berekend zooals geen andere. Als geslepen jurist wist hij precies hoe en waar er mogelijkheid bestond om door de mazen te slippen van de wettelijke machinerie die elken vrijheidsstrijd verlamde. Zijn redenaarstalent grensde aan het ongelooflijke, zelfs bij dit van natuur zoo welbespraakt volk; zijn stem was betoo-verend en uit heel zijn persoonlijkheid straalde een onweersaanbare overredingskracht. Hij deed met zijn toehoorders wat hij wilde : met hem weenden zij over de vergeten glorie van Erin, of zwoeren hun goed en hun leven te pand te stellen voor vaderland en Kerk. Door zijn onvergelijke-

lijke scheldpartijen tegen de brutaliteit van de Oranjemannen, door zijn onversaagd optreden tegen alle vijanden van Ierland, hoe hooggeplaatst ook, wist hij bij zijn volk zelfbewustzijn en fierheid op te wekken.

Het doel van zijn streven was katholieke emancipatie, maar zonder revolutionaire methoden, zonder bloed en geweld; door het samenbrengen van de gansche katholieke bevolking in onverbreekbare gelederen, en door een onophoudende, binnen de perken der wettelijkheid gehouden agitatie, waarvan de kosten moesten bestreden worden met het geld van den armste onder de armen, zoowel als van de rijken.

In 1823 stichtte O'Connell de *Catholic Association*, zoo iets als een katholieken landsbond, met de uitgesproken bedoeling om de emancipatie der katholieken te bekomen « door wettelijke en constitutioneele middelen ». Heel het volk werd uitgenoodigd tot lidmaatschap van den nieuwen bond, mits betaling voor de « leden » (*members*) van een *guinea* (21 shilling), en voor de « helpers » (*associates*) van een shilling. Over gansch het land werden bevrijdingsclubs ingericht, geldinzamelaars trokken van huis tot huis om de « katholieke belasting » (*the catholic rent*) te innen. Met geestdrift sloot de geestelijkheid zich bij den bond aan; twee bisschoppen (Dr. Doyle van Kildare, en Dr. Murray van Dublin) waren onder de eerste leden.

Op twee jaar tijds was er roering en leven in elke stad en dorp. Wie benadeeligd werd door regeeringsagenten of protestantsche grondbezitters, vond bescherming bij de katholieke associatie, het aantal der vrijwillige geldinzamelaars steeg tot 30,000, de « katholieke belasting » bracht

wekelijks duizend pond sterling op, en feitelijk was iedere katholieke Ier in de beweging ingelijfd.

De Engelsche regeering voelde zich ongerust. « De Roomsche katholieke associatie » schreef een minister, Canning, in November 1824, « is het moeilijkste vraagstuk waar ooit een regeering voorstond. » Inderdaad, het was iets zeer beteekenisvol dat een sedert eeuwen verdrukt volk, zoo almeteens zijn fierheid had teruggevonden en met onbuigzamen wil op zijn doel afging, bezielde als het was door een genialen leider. De regeering deed wat zij kon om de beweging te breken. Eerst werd O'Connell rechterlijk vervolgd wegens oproer, maar er waren geen getuigen tegen hem te vinden (December 1824). Er bleef dan niets anders over dan de katholieke associatie af te schaffen. De regeering deinsde voor dezen uitersten maatregel niet terug en liet een bizondere wet uitvaardigen, waardoor O'Connell's associatie onwettelijk werd (Maart 1825). Tegelijk werd een nieuwe emancipatiewet voorgedragen in het Engelsch parlement, aangenomen door het Lagerhuis en — zooals altijd — verworpen door de Lords (Emancipatiewet van Francis Burdett).

Maar O'Connell rustte niet. Op 13 Juli van hetzelfde jaar (1825) was hij klaar met een nieuw plan voor het oprichten van een associatie « die gevormd is en ijvert voor de verschillende doeleinden, welke niet verboden zijn door de wet van Joris IV, kapittel II ». Het was de oude associatie in een nieuw kleeid, maar met denzelfden geest, dezelfde leden, denzelfden leider en dezelfde, reeds traditioneele, « katholieke belasting ».

De Engelsche katholieken, overschaduwde door de dichte rangen van de katholieke Ieren, hadden een zeer gering aandeel in dezen strijd. Nog altijd werden zij aangevoerd door de katholiek-gebleven adellijke families, die meestal neigden tot de conservatieve partij (*Tory party*), terwijl hun Iersche geloofsbroeders een echt-democratische macht vertegenwoordigden en uitteraard aansloten bij de vooruitstrevende en vrijheidslievende *Whigs*. Een halve eeuw lang waren de conservatieven meester geweest in de Engelsche regeering en voor den klaarzienden geest van O'Connell was het nu duidelijk dat hij, terwille van de katholieke en Iersche belangen, moest samenspannen met de vooruitstrevenden. Weldra kreeg hij de kans om zijn macht te laten voelen.

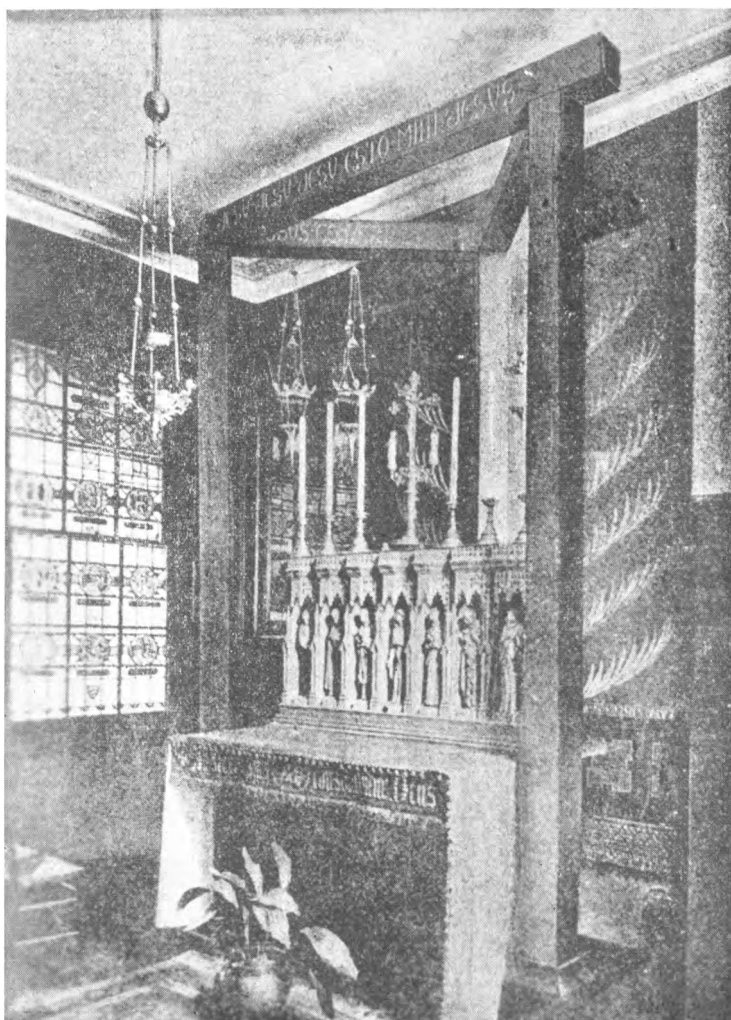
In 1828 werd een nieuwe conservatieve regeering gevormd met den hertog van Wellington (den overwinnaar van Waterloo) als eersten minister, en Peel als zijn rechterhand. Na eenige maanden moest het ministerie heromgewerkt worden: onder de door Wellington voorgestelde nieuwe ministers was een zekere Vesey Fitzgerald, een Iersche protestant, volksvertegenwoordiger van Clare (Ierland). Naar het voorschrift der wet moest Vesey eerst herkozen worden, een loutere formaliteit dacht Wellington, en zoo dacht Vesey zelf en iedereen... behalve O'Connell. Vesey was overigens een sympathiek man, had voor al de katholieke emancipatiewetten gestemd, en behoorde tot een aanzienlijke familie waarin de volksvertegenwoordiging voor Clare van vader tot zoon werd overgezet.

Ditmaal haperde er iets. De katholieke associatie had beloofd den strijd aan te binden tegen ieder lid van Wel-

lington's regeering. Zij verzocht Mac Namara, een vriend van O'Connell maar een protestant, zijn candidatuur te stellen tegenover den regeeringscandidaat. Mac Namara weigerde. Daarop besloot O'Connell zelf voor den zetel van Clare te vechten, ofschoon ieder wist dat hij, als katholiek, niet verkiesbaar was voor het parlement.

Bij dit nieuws vaarde een electrische schok door het hart van de Iersche katholieken. De bisschop van Kildare, Dr. Doyle, schreef een aanbevelenden brief voor O'Connell, biddend « dat de God van waarheid en gerechtigheid zijn zaak mocht vooruithelpen ». De katholieke geestelijkheid stond als één man rond den *liberator*, moedigde het volk aan om getuigenis te geven voor geloof en vrijheid, en maakte van de verkiezingscampagne een kruisvaart.

O'Connell zond zijn verkiezingsprogram door het land en brandmerkte den door de wet opgedrongen, voor katholieken lasterlijken eed, dien ieder gekozene van het volk wettelijk verplicht was af te leggen : « Het spreekt vanzelf, ik zal mijn ziel niet besmeuren met zulk een eed. Dat laat ik over aan mijn geachten tegenstander (Vesey). Vaak heeft hij reeds dien eed gezworen. Hij is bereid om het opnieuw te doen en verlangt uw stemmen om die dingen nog eens te mogen zweren... Kiest tusschen mij, die den anti-katholieken eed verafschuw, en Mr. Vesey Fitzgerald, die hem meer dan twintig keer heeft gezworen. » Op 29 Juli 1828 vertrok hij van Dublin naar Clare, om er persoonlijk den kiesstrijd te leiden. Langs zijn doortocht brandden vreugdevuren op de heuvels, en bij zijn aankomst in Clare, te twee uur na middernacht, pinkten vriendelijke lichten in alle vensterramen. Dertig-duizend man bivakkeerden in

Plaat V. — De galg waaraan de katholieke martelaars werden opgehangen.
Nu opgericht boven het altaar van de Kapel der Benedictinessen, te Tyburn,
bij Marble Arch, Londen.

Plaat VI. — Bisschop Poynter, apostolisch vicaris van het Londensch distrikt,
1812-1827.

de straten, en honderd-vijftig priesters zorgden voor ordelijk en vreedzaam verloop van den strijd. Want ieder was zich bewust dat het een heilige zaak gold. De geestelijkheid deed O'Connell's bewonderaars beloven dat zij, zoolang de kiesstrijd duurde, geen whisky zouden drinken en evenmin tot handtastelijkheden of geweldig verweer overgaan (moeilijke dingen voor het heetgebakerde Iersche temperament), en het katholieke volk hield zijn woord. Men zag in die onvergetelijke dagen noch dronkenschap, noch vechtpartijen, alleen een vastbesloten volk in kinderlijken eerbied en bruisende geestdrift rond zijn leider geschaard. De regeering, bevreesd voor onlusten, had een imponeerende legermacht in en rond Clàre samengetrokken : maar de soldaten behoefden niet tusschenbeide te komen en, medegesleept door de bevolking, juichten zij O'Connell toe.

De uitslag was verpletterend voor den regeeringscandidaat, die slechts 982 stemmen behaalde, tegen de 2054 voor O'Connell.

Wellington was radeloos. Bij zijn aanstelling tot eersten minister had de koning (Joris IV) hem opgedragen de emancipatie der katholieken tegen te houden. Maar er moest toch iets gedaan worden. De verkiezing van O'Connell was het klinkend bewijs van de wederopleving van heel het Iersche volk. Overal werden meetings gehouden, soms 2000 op één dag, en alhoewel de beweging totnogtoe binnen de perken der wettelijkheid bleef, kon men niet voorzien wat er zou gebeuren zoo de regeering zich halsstarrig toonde.

Om op elke mogelijkheid voorbereid te zijn zond Wellington ongeveer al zijn regimenten, met de noodige paarden en kanonnen, naar Ierland. Met zijn collega's besprak

hij het plan om O'Connell te vervolgen, om de nieuwe katholieke associatie onwettig te maken : voorstellen, die als ondoelmatig werden afgewezen. Peel liet aan Wellington weten, dat er slechts ééne oplossing overbleef : de katholieke kwestie moest opgelost worden, onmiddellijk en voorgoed.

Geleidelijk beseftte de regeerende klik wat er gebeurd was. O'Connell's verkiezing was de vreedzame zegepraal van de Iersche volksmacht. Met het toekennen, in 1793, van het stemrecht aan de *forty-shilling freeholders* (eigenaars van grond van ten minste veertig shilling waarde, waarover zij vrijelijk testamentair mochten beschikken), was het aantal kiezers gestegen tot 200,000 en de politieke macht feitelijk in de handen van de katholieke pachters. Daarom rijpte bij de conservatieve regeering het opzet, om nu maar de katholieke kwestie te regelen, uit vrees dat anders de *Whigs* nog verder zouden gaan in hun toegevingen, wanneer de conservatieven uit het zadel mochten gelicht worden. Tevens werd besloten dat de katholieke emancipatie met een duren prijs zou betaald worden. Vooreerst moest het stemrecht onttrokken worden aan de kleine pachters, het wapen waarmee de zege was bevochten en het instrument voor verderen strijd : daarom zou voortaan als kwalificatie voor het stemrecht een *freehold* van 10 pond sterling (institute van 40 shilling) vereischt zijn, waarbij het aantal stemgerechtigden zou vallen van 200,000 op 26,000, met een verschuiving der politieke macht naar de protestantsche eerste-klasse burgers. Verder zouden de noodige waarborgen in de wet voorhanden zijn om enkel bij de regeering goed aangeschreven personen tot de bisschoppelijke waardigheid toe te

laten, en om de uitbreiding der kloosterorden te beperken. Eindelijk zou worden gezorgd voor de onaantastbaarheid der voorrechten van de Staatskerk en van haar leden.

Om den tegenstand van de Staatskerk en van de *Lords* te breken, mocht Wellington rekenen op zijn weergaloos gezag en populariteit. Herhaaldelijk hadden de *Lords* alle emancipatiewetten met onverbiddelijke stugheid afgewezen, maar voor Wellington, den redder van het land, voelden zij diep ontzag. Met de bisschoppen van de Staatskerk waren de onderhandelingen pijnlijker : de meesten bleven tot het laatst onverzoenlijke vijanden van elke toegeving aan de katholieken. Moeilijkst van al bleek het, den koning over te halen. Joris IV, toen 67 jaar oud, was een melancholisch man, door losbandigheid geknakt in geest en lichaam, hevig gekant tegen rechtsherstelling, in welken vorm ook, voor de katholieken. Wellington ging naar het paleis van Windsor en deed zijn best om den koning te overreden. Joris IV vloekte, dreigde zijn minister af te danken, zei dat hij liever naar Hannover ging wonen en afstand zou doen van zijn troon! Maar de ijzeren hertog dwong de goedkeuring van zijn vorst af.

De regeering legde haar ontwerpen aan het parlement voor, maar om de protestanten niet te ergeren daagde zij eerst op met een wetsvoorstel waardoor de nieuwe (Iersche) katholieke associatie werd opgeheven. Met een groote meerderheid werd deze wet aangenomen, waardoor aan den Lord Lieutenant in Ierland volmacht werd verleend om iedere associatie af te schaffen die, in zijn oogen, oproerig mocht schijnen (wet van 5 Maart 1829).

Den volgenden dag bracht Peel de emancipatiewet te

berde en verdedigde haar in een van zijn merkwaardigste en langste redevoeringen. Vier uur en een kwart lang stortte hij den vloed zijner welsprekendheid over de hoofden der volksvertegenwoordigers uit, zonder ook maar het recht van de katholieken te vernoemen. Met onstelpbaren humor betoogde hij dat er eindelijk te kiezen viel tusschen twee kwalen, tusschen burgeroorlog en emancipatie, en de minst gevaarlijke van de twee, meende hij, was katholieke emancipatie. De katholieken verkregen het recht in het parlement te zetelen en de meeste ambten te bekleeden. (Eenige hogere ambten werden nochtans uitgezonderd, als b.v. de post van Iersche Lord Lieutenant, van hoofdaanvoerder van het leger, van Lord kanselier in Engeland of in Ierland.) Aan de katholieken werd een aannemelijke eed opgelegd. Van veto-recht bij de bisschoppelijke benoemingen, van censuur der betrekkingen met den H. Stoel was geen spraak meer. Daarentegen kwamen er ook eenige beperkende maatregelen, vooral bedoeld om den koning te plezieren. De katholieke bisschoppen mochten geen titels aannemen van de oude bisdommen; aan de priesters werd verboden het priesterkleed te dragen; de Jezuïeten moesten den Engelschen bodem verlaten en de andere kloosterorden werden zoo goed als onder politietoezicht gesteld; katholieke liefdadigheidsstichtingen werden aangezien als bestemd « voor bijgevoegde doeleinden » en derhalve zonder wettelijke kracht; processies en andere godsdienstplechtigheden in open lucht werden onwettelijk verklaard.

In haar geheel genomen was de emancipatiewet bevredigend, ofschoon haar tekortkomingen zwaarder de bisschoppen en de geestelijken troffen dan de leeken. De laatste

van al, om verwoeden tegenstand te bieden, was de (Anglicaansche) aartsbisschop van Canterbury. Dank zij de wel-sprekendheid en de fijne manœuvres van Peel, en niet minder wegens het gezag van Wellington, werd de wet met een groote meerderheid aangenomen, ook door de *Lords*.

Toen hij vernam dat de vrijheidswet gestemd was, liet Joris IV zich drie onvertaalbare woorden ontvallen. « *Damn the fellow,* » grommelde hij. (De zoo onzacht begroete kerel was O'Connell.) Op 13 April 1829, onderteekende de koning, met veel weerzin, het gedane rechtsherstel.

Denzelfden dag, als 't ware om den somberen wrok van Engeland te luchten tegen de Iersche katholieken en tegen O'Connell, werd een wet gestemd waardoor het stemrecht van de *forty-shilling-freeholders* (dus, praktisch van de menschen die voor O'Connell hadden gestemd!) werd opgeheven. Dat was de zwarte keerzijde van de emancipatiewet. De armen en de kleinen betaalden hun godsdienstvrijheid met verlies van hun burgerrecht(?).

IV

WISEMAN, ZAAIER EN LEVENWEKKER

De emancipatiewet van 1829 gaf aan de Engelsche katholieken hun burgerrechten terug. Het zou echter nog jaren duren vooraleer zij hun invloed op het openbaar leven zouden doen gelden. Overigens kon niemand, de Engelsche wetgevers allerminst, voorzien welke reusachtige uitbreiding het katholicisme in Engeland tijdens de eerstvolgende honderd jaar zou nemen. De toegeving was, van Engelsche zijde, gemotiveerd door de vrees van een burgeroorlog en kwam overeen met de vrijheidsstrevingen die zich, in 't begin der XIXe eeuw, over heel Europa openbaarden. Maar de protestanten waren er diep van overtuigd dat de katholieke Kerk niet de minste kans bezat om nog ooit de geesten en de harten van de Engelschen te veroveren.

Niettemin was het aantal katholieken in Engeland fel gegroeid in de vijftig jaar vóór de emancipatiewet van 1829. Van 60,000 (volgens de schatting van bisschop Berington in 1778) waren zij nu (1829) tot ongeveer 500,000 vooruitgegaan, niet door bekeering van andersdenkenden of door natuurlijke groei, maar bijna uitsluitend door Iersche immigratie. Hongersnood, ziekteplagen en armoede, dreven

de katholieke Ieren naar de Engelsche havensteden en nijverheidsdistrikten; met hen kwamen hun priesters om te zorgen voor hun zielenood, bouwden kerkjes en kapellen en vormden aldus talrijke nieuwe parochiën, die als de kern zouden wezen van de katholieke organisatie der toekomst. Reeds in 1813 schreef bisschop Milner dat de vier vijfden der katholieken in Engeland Ieren waren, en deze verhouding zou in de volgende zeventig jaren bewaard blijven. (In 1886 schreef Kardinaal Manning in *The Tablet* : « Acht tienden van de katholieken in Engeland zijn Ieren; twee tienden, zegge tweehonderd-duizend, — inmiddels was het totaal tot ongeveer één millioen gestegen —, zijn Engelschen.)

Naast de Ieren waren er hier en daar adellijke katholieke families, trouw gebleven in de eeuwen van vervolging, die een kerkje of een huiskapel openhielden voor hun huishouden, hun dienaars en hun pachters, en een kapelaan bezoldigden om de sacramenten toe te dienen en het sacrifice op te dragen.

Van veroveringsgeest was geen spoor te vinden. Het bleek een zware taak, de Iersche inwijkelingen te vrijwaren tegen de protestantsche atmosfeer, en zelfs de katholieke aristocratie in Engeland miste den noodigen durf om een propagandabeweging op touw te zetten. Wanneer de emancipatiewet aan den katholieken adel het recht terugschonk om in het Heerenhuis te zetelen, bleven er slechts acht over om dit voorrecht op te eischen : een hertog (van Norfolk), een *earl*, en zes baronnen (in 1630 waren er nog in de twintig!); een negental katholieken werden gekozen voor het parlement. Deze katholieke wetgevers sloten zich aan bij de vooruitstrevende partij (*Whigs*) en beijverden zich vooral

om bewijzen te leveren van hun onwrikbare aanhankelijkheid aan de Engelsche idealen en aan de grondwet van het land. Overigens was de katholieke aristocratie te veel op zichzelf gevouwen, en te wantrouwig tegenover Rome en de bisschoppen, om als levenwekster op te treden.

Totnogtoe was het katholicisme in Engeland (naar het woord van Newman in zijn sermoen *The second spring*) « zelfs geen sekte, het bezat geen noemenswaardig belang, vertegenwoordigde niet — als een aaneengesloten lichaam — de groote katholieke gemeenschap van overzee; het was eerder een handvol enkelingen, die men tellen kon ». Maar eerstdaags zou de man komen, die het Engelsche katholicisme nieuw leven zou inblazen.

Nicholas Wiseman werd in 1802 te Sevilla (Spanje) geboren uit Iersche ouders, kreeg zijn eerste lessen in Waterford (Ierland) en in het college van Ushaw (Durham). Op zestienjarigen leeftijd ging hij naar het Engelsch college in Rome, werd er priester gewijd (1825), en kort daarna tot vice-rector (1827) en rector (1828) benoemd van deze belangrijke instelling. In de eeuwige stad werd zoowel zijn karakter als zijn geest gevormd. Voor zijn ontvankelijke, diep-gevoelige natuur, was de nadere kennismaking met de overblijfsels van het primitieve christendom een onuitputtelijke bron van historische wetenschap en van vroomheid. De grootsche kerkplechtigheden brachten hem in verrukking en lieten een onuitwischbaren indruk na. « Het is mogelijk, » schrijft hij, « dat deze indrukken verdiept worden door den gloed van mijn jeugd; zeker is in ieder geval dat deze eerste beelden in het geheugen geprent blijven. » Zijn leven door zal hij den stempel van Rome dragen en

het verlangen naar Rome, *desiderium Romae* zooals hij 't noemde, zal hem nimmer verlaten. *Fabiola*, het meest gelezene, en misschien het schitterendste van al zijn boeken, is de vrucht van zijn geestdriftige studie over de eerste eeuwen van het christendom en van zijn dagelijksche observatietochten door de pausenstad.

Wiseman genoot in Rome een stevige theologische en wetenschappelijke vorming, die hem later goed zou te stade komen wanneer hij met de gegradeerden van Oxford in het strijdperk moest treden. Met verbazende vlugheid had hij zich het Syriaksch eigen gemaakt en publiceerde in 1827 de drie boekdeelen van zijn *Horae Syriacae*, de neerslag van gewetensvolle studie der Syriaksche bijbelhandschriften, waardoor hij met één slag een eereplaats veroverde in het veld der philologie en der bijbelstudiën.

Rond de dertiger jaren kwam er allerwege nieuw godsdienstig leven; mannen als O'Connell in Ierland, Ozanam, Montalembert, Lacordaire en Lamennais in Frankrijk, Görres en Möhler in Duitschland, droomden van een katholieke wederopleving. De rector van het Engelsch college was in verbinding met deze bewegers en stilaan begon hij de hoop te koesteren van Englands bekeering. Een zijner studenten, de bekeerling en latere Passionist Ignatius Spencer, vuurde Wiseman aan om zijn Syriaksche handschriften terzijde te laten en liever zijn talent te besteden aan louter priesterwerk, aan de bekeering van Engeland. Wiseman voelde dat hij iets te doen had voor de zielen van zijn landgenooten, hij sprak over de bekeering van Engeland als over « de groote zaak », liet een paar zijner Engelsche sermoenen drukken en dacht na over mogelijke plannen

om het katholiek geloof te doen kennen door zijn protestantsche landgenooten.

Nog vóór de Oxford-Beweging in gang kwam, brachten John Henry Newman en Hurrell Froude, op doorreis te Rome, een bezoek aan den rector van het Engelsch college. De twee vrienden wilden van hem vernemen, op welke voorwaarden een Anglicaan kon aangenomen worden in de katholieke Kerk. De vraag was eerder abstrakt bedoeld, want op dezen datum (Maart 1833), dacht Newman er niet aan de Anglicaansche Kerk te verlaten, en Froude was enkel op inlichtingen uitgegaan. Tot hun groote verbazing werd hun geantwoord dat niemand in de katholieke Kerk kan aanvaard worden, die zich niet eenvoudig onderwerpt aan al de beslissingen en geloofsbepalingen van alle oecumenische kerkvergaderingen, die van Trente inbegrepen; dat een later concilie nooit kan ongedaan maken wat een vorig oecumenisch concilie heeft vastgelegd, en dat evenmin de Paus daaraan iets kan veranderen. Het was een zware teleurstelling voor de twee Anglicanen. In hun verwachting en hun droomen hadden zij nooit op zulk een stugheid gerekend. Het was genoeg, meenden zij, dat de Engelsche Kerk werd teruggevoerd tot een soort gematigd, onpauselijk katholicisme (zooals ten tijde van de dynastie der Stuarts) om wederom door Rome erkend te worden als een levende tak van het katholicisme. Nu vernamen zij van een voor-
aanstaanden theoloog, dat elk beroep op een dood verleden onnuttelijk was om het werk der kerkelijke hereeniging te bevorderen.

Oogenshijnlijk was het onderhoud tusschen Wiseman en de twee toekomstige Oxford-Bewegers onvruchtbaar ge-

weest. Het was echter van onberekenbaar belang voor de gebeurtenissen die op handen waren. Want met zijn ruimen, diepen blik had de rector van het Engelsche college al dadelijk twee dingen gezien, nog onvermoed door zijn Engelsche geloofsgenooten : eerst den waarlijk katholieken zin van deze Anglicanen, ten tweede hun volstreckte rechtzinnigheid. In Engeland zal het oordeel van het katholiek publiek, ten minste nog vijftig jaar lang, juist in de tegenovergestelde richting gaan : het streven van de Oxfordmannen zou er meestal beschouwd worden als een min of meer schijnheilige naäperij van katholieke leer en leven. Wiseman had de zielen van Newman en Froude doorzien. « Van den dag dat ik hun bezoek ontving, » schrijft hij, « aarzelde ik niet langer in mijn overtuiging, dat een nieuw tijdperk voor Engeland begon, en ik wijdde mijn krachten toe aan deze groote zaak. Om me daarmee uitsluitend te kunnen bezighouden liet ik mijn vroegere geliefkoosde studiën varen. »

Allerlei plannen werden vaardig in zijn geest : er moest een katholieke hoogeschool in Engeland gesticht worden, er zou een groot wetenschappelijk tijdschrift moeten komen. Bij de eerste gelegenheid zou hij naar Engeland gaan om het terrein voor te bereiden.

Tijdens den vasten van het jaar 1835, gaf hij in het Palazzo Odescalchi een reeks voordrachten over het verband van de wetenschap met den geopenbaarden godsdienst. De talrijke Engelsche kolonie hoorde geestdriftig toe en bezorgde hem een welverdienden bijval. We moeten van deze voordrachten, die de faam van Wiseman als christelijken apologet gevestigd hebben, althans een vluchtig overzicht geven,

omdat zij ons den geestesaanleg laten kennen van den toekomstigen aartsbisschop.

Het doel van Wiseman was, niet zoozeer de goddelijkheid van het christendom te bewijzen, als de ontoereikendheid aan te toonen van de steeds elkaar afwisselende wetenschappelijke hypothesen die tegen het christendom in 't gelid worden gesteld. De vooruitgang der verschillende wetenschappen, zoo betoogt hij, moet den geloovige geen vrees inboezemen. Bij haar geboorte levert elke nieuwe wetenschap wapenen tegen het geloof, met het onvermijdelijk gevolg dat de ongodsdienstigen zich triomfantelijk beroepen op de laatste en modernste hypothese, en dat de vromen de wetenschap zelf als verdacht of gevaarlijk beginnen aan te zien. Later komt dan een periode van bezinning en gewoonlijk doet een verder gevorderde wetenschap de bezwaren verdwijnen. Daarvan worden enkele typische voorbeelden gegeven. Voor de taalkundigen der vroegere eeuwen was het Hebreeuwsch de oorspronkelijke taal van het menschelijk geslacht : in de gangbare apologetica was daarom de eenheid van het menschelijk geslacht, behalve op dogmatische gronden, ook gesteund op deze uitkomst der oudere philologie. In de eerste helft der negentiende eeuw leverden ernstige studiën der talen andere resultaten op : het bleek dat het Hebreeuwsch niet de minste aanspraak kon doen gelden op den titel van oertaal, en zulks bracht een tijdlang ontsteltenis bij menige geloovigen. Wiseman legt zeer bevattelijk uit dat de echte resultaten der (toentertijds) moderne taalkunde veel steviger de eenheid van het menschelijk geslacht bewijzen dan de verouderde hypothese.

Beschouwingen van zulken aard getuigen van Wiseman's open geest en eerlijken durf. Van zijn rijke belezenheid krijgen we merkwaardige stalen. Zoo b.v. onderzoekt hij een bewering van Voltaire over de ontleeningen van het christendom aan de heidensche godsdiensten. Er bestond, meende de patriarch van Ferney, een zeer oud Indisch boek, het *Ezur-Vedam*, waarin reeds al de wezenlijke leerstukken van het christendom verkondigd werden. Wiseman is bij machte de bewering van Voltaire met één slag te vernietigen: hij weet te verhalen in welke omstandigheden het Sanskrietsch handschrift van het *Ezur-Vedam* werd ontdekt, en hoe de identiteit van den schrijver aan het licht kwam. Het boek was geschreven door den Jezuïet, Robert de Nobili in 1621!

Ofschoon hij wel degelijk aan speciaal-studie deed, voornamelijk op 't gebied der Oostersche talen, bezat Wiseman wat men een encyclopedische kennis noemt. Zeer weinigen hadden in dien tijd de taak aangedurfd voor een uitgelezen publiek te verduidelijken hoe de H. Schrift langs velerlei wijzen en wegen bevattelijker wordt in het licht van volkenkundige, taalkundige en archeologische vondsten; hoe haar historische betrouwbaarheid er door bevestigd wordt. Op onze dagen kan zelfs een gewone journalist, na een paar uur arbeids in de encyclopedieën van zijn boekenrek, over alle wetenswaardigheden en wetenschappen spreken zonder te veel zijn onkunde te verraden. Maar honderd jaar geleden was daarvoor — gelukkig! — nog eigen arbeid noodig en het moet ons niet verwonderen dat Wiseman's voordrachten heel Rome in vervoering brachten.

De geloofwaardigheid der christelijke openbaring rust,

volgens Wiseman, niet zoozeer op geïsoleerde detailpunten, als op een convergeerend geheel van intrinsieke en extrinsieke bewijsredenen, op een groote verscheidenheid van elkaar aanvullende beschouwingen. Vooral, meent hij, moet rekening worden gehouden met de persoonlijke ervaringen van den christen, alhoewel die — vanzelfsprekend — onmededeelbaar zijn aan hen die buiten den christelijken godsdienst staan. « Wanneer wij eenmaal den christelijken godsdienst omhelsd hebben, behoeven wij niet meer de bewijzen en de oorzaken op te diepen uit moeizame boekredeneeringen. De christelijke leer vereenzelvigt zich met al onze edelste neigingen; wij vinden dat de waarheden van den godsdienst noodzakelijk zijn tot ons geluk, ons den sleutel geven van de geheimenissen der natuur, de oplossing van al onze geestesvraagstukken, zij vereffenen de schijnbare tegenstrijdigheden van onze levensvoorwaarden, en beantwoorden al de groote vragen van een onrustig geweten. » Wie de waarheid zoekt, moet eerst en vooral trouw zijn aan het grootste, het edelste wat in zijn hart leeft of er leven zoekt. Deze methode van geloofsverdediging herinnert, in haar groote lijnen, aan Pascal en zij is als een voorboodschap van Newman's hoofdideeën.

De weetgierigheid van den jongen rector was niet te bevredigen. Hij verdiepte zich in de literatuur, de wijsbegeerte en de geschiedenis, en het docht hem dat de gansche intellectueele strooming van zijn tijd wees op een onweersaanbaren vooruitgang in katholieke richting. Schlegel, Novalis, Görres, Manzoni, Lamartine, was daar niet overal de verzuchting naar het christelijk beginsel, de verlooche-ning van de Renaissance en het Protestantisme, de half-

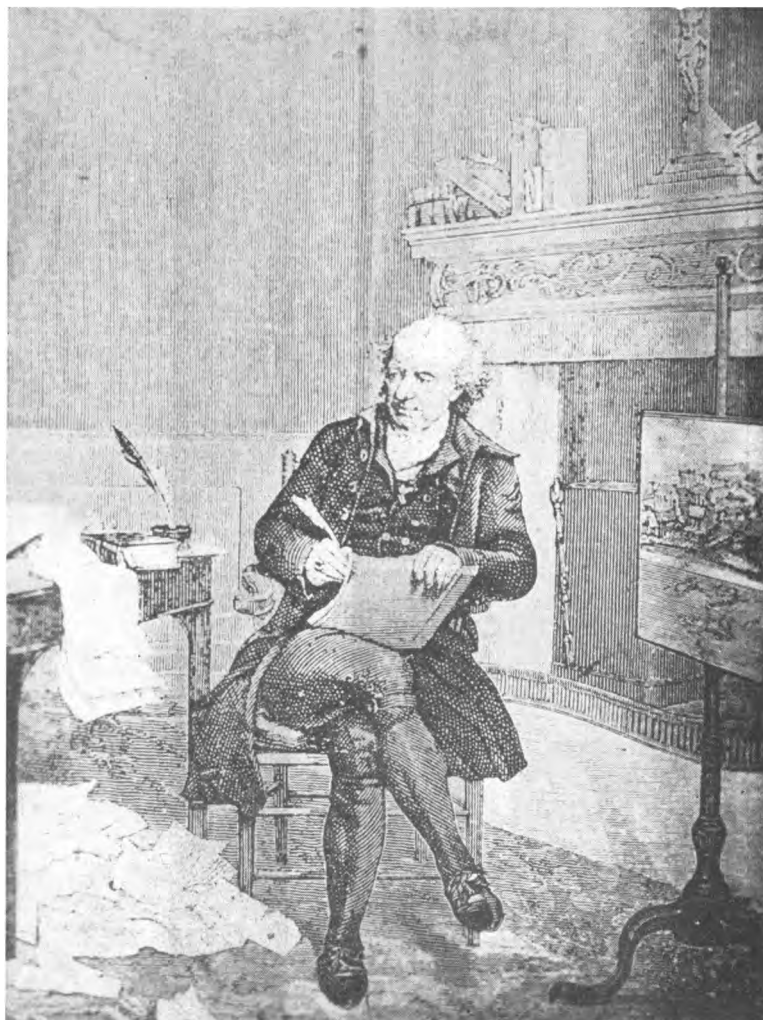
onbewuste verheerlijking van de christelijke Middeleeuwen en van de christelijke eenheid?

Eén zaak ontbrak hem nog om op te kunnen treden als voorvechter en baanbreker van het katholicisme in Engeland. Hij kende er de menschen en de toestanden niet, had tot dusverre geen persoonlijke aanraking gehad met de leidende mannen, geen ervaring van de concrete vraagstukken die zich ter plaatse voordeden. Hij nam de eerste gelegenheid te baat om deze leemte in zijn voorbereiding aan te vullen en maakte een lange rondreis (van September 1835 tot September 1836) bij zijn geloofsbroeders. Welk een verrassing voor hem, den Roomschen en universeel denkende, den onbuigzamen veroveraar, den optimistisch gestemde, wanneer hij in nauwer voeling kwam met de enkele katholieke groepjes van Engeland! Menschen, die schuchter waren nog, en met de vrees in het bloed, als lang opgejaagd wild; onbekommerd met het overal uitbottende leven der groote katholieke gemeenschap, hun gezichteinder begrensd door de zee die hun eiland omsluit; verbitterd om smaad en hoon die eeuwen lang geduurd hebben, onbekwaam om zich geheel los te werken uit het gevoel van minderwaardigheid en achterlijkheid. « De katholieken, » schrijft Wiseman, « komen hier zoo pas uit de katakomben. Zij dragen in zich om, de oude, ingewortelde gewoonten van een verboden sekte. Hun ketenen zijn weggenomen, niet de krampen en de verdooving van hun kerkertijd. »

Het wachtwoord daarginds scheen te zijn : *zich stilhouden!* De zooeven verworven vrijheid kon anders nog wel eens in 't gedrang gebracht worden. Uit de kasteelen van de trouw-gebleven edellieden, uit de huizen van de welge-

Plaat VII. — Bisschop Milner, apostolisch vicaris van het distrikt der Midlands,
1803-1826.

Plaat VIII. — Monseigneur de la Marche, bisschop van S. Pol de Léon, de leider der tijdens de Fransche Revolutie naar Engeland gevluchte geestelijken.

stelde katholieke burgerij, en uit de hutten van de arme Iersche landverhuizers, kwam eenzelfde waarschuwing voor Wiseman, met zijn groote plannen en ongebonden geestdrift: «Laten we toch voorzichtig zijn!» Beloften van katholieke wederopleving, hoop op Engeland's bekeering, dat waren zinledige woorden, die men op rekening bracht van gemis aan werkelijkheidszin, en wellicht van ijdelheid.

Wiseman liet zich niet ontmoedigen en beschouwde het als zijn plicht de Engelsche katholieken een riem onder het hart te steken. Het is een der wondervolste voorrechten van de waarlijk groote geesten, dat zij de diepere, de wezenlijke stroomingen van hun tijd beter verstaan, dat zij intuïtief aanvoelen wat het voorbijvlietend oogenblik aan potentialiteit in zich bevat. Geen enkel teeken des tijds ontging aan het klaarziend oog van den Roomschen rector. Daar waren in de laatste jaren enkele merkwaardige bekeeringen geweest, zooals die van Ignatius Spencer, Kenelm Digby en Ambrose Philips. De grootste romanschrijver van den tijd, Walter Scott, had het katholicisme een aureool gegeven van ridderlijkheid en trouwe tot in den dood. Zichtbaar was het verval der Anglicaansche Staatskerk en de beweging van Oxford, in 1833 begonnen, erkende bij monde van Newman dat zij bedoeld was om verderen vooruitgang van het Roomsch-katholicisme tegen te houden. Er was onrust in de gemoederen, mistevredenheid met het bestaande, een geweldig verzuchten naar hervorming en vergeestelijking. «Onze eeuw» schreef rond dezen tijd de (nog Anglicaansche) Newman, «is op weg naar *iets*; en ongelukkiglijk is alleen de Roomsch-katholieke Kerk er de bezitster van.»

De tijden waren derhalve rijp, meende Wiseman, om in

't openbaar de eeuwige beginselen van het katholicisme te verkondigen. Hij besloot een reeks voordrachten te geven in de kapel van Sardinië (te Londen), waartoe zoowel protestanten als katholieken zouden uitgenoodigd worden. Dat werd een heele gebeurtenis. Zijn faam, als geleerde en als redenaar, was reeds in Londen doorgedrongen; de katholieken waren fier over hun jongen kampioen, de protestanten benieuwd om te hooren wat een beroemd man vermocht in te brengen ten voordeele van den katholieken godsdienst.

De uitslag was zeer gunstig. « Ik geef twee voordrachten in de week, » schrijft Wiseman. « Het resultaat is duizendmaal grooter dan ik had verwacht. De kapel is bomvol : ware zij driemaal grooter, nog zou er voor het volk geen plaats genoeg zijn. Een half uur vóór Completen is elke stoel reeds bezet. Zelden heb ik minder dan een uur en half gesproken, gewoonlijk een uur en drie kwart. Niettemin schijnen de toehoorders dat niet te lang te vinden en de aandacht verzwakt geen oogenblik. Verleden week heb ik gesproken over het gezag van de Kerk; deze week gaat het over de wezenlijke tegenwoordigheid in de Eucharistie; daarna zal ik het primaatschap van den Paus behandelen en de aflaten. Gewone menschen uit het volk zeggen me, dat ze mij woord voor woord kunnen volgen. »

Uitgenoodigd door Bisschop Bramston, apostolisch vicaris van Londen, hield Wiseman een tweede reeks voordrachten, tijdens den vasten van 1836, in de ruimere kerk van Moorfields. Ditmaal kwam heel het *high life* van de hoofdstad in beroering, de belangstelling was algemeen, en menige toehoorders, ook uit de hoogste kringen, — daaronder de

beroemde bouwmeester August Pugin, — bekeerden zich tot het oud geloof. Daartoe droegen Wiseman's genialiteit en vreedzame toon niet weinig bij. Afkeerig van twist en rumoer — want hij beschouwde zich niet als een oorlogsmann, die eerst den vijand moest neervellen om de waarheid recht te houden —, stelde hij zijn toehoorders voor de vraag of, in een tijd van ontreddeering en stuurloosheid, ook zij niet de bevrediging van hun hart en geest zouden vinden in de Kerk van alle tijden en van alle menschen. Hij stelde het katholicisme voor als de groote familie, waar elke eigendommelijkheid van ras en aanleg geëerbiedigd wordt; als het godsdienstig stelsel waarin elke rationeele waarheid verhoogd, elk edel verlangen verbovennatuurlijkt wordt. Het is een genoegzame demonstratie van de katholieke waarheid, meende hij, als we aantoonen hoe volkomen zij aangepast is aan de veelvuldige behoeften van den menschelijken geest, hoe gemakkelijk zij binnendringt in de geheimste hoeken van ons wezen, hoe zij uit ons al het beste te voorschijn roept wat in onze diepten verborgen ligt.

Iemand die ongetwijfeld bevoegd was om de waarde van deze voordrachten te beoordeelen, Newman, schreef zonder aarzelen dat de katholieke conferencier gezegevierd had : de voordrachten van Wiseman waren eenvoudig vernietigend voor de godsdienstbeginselen van het Protestantisme. In gansch de Engelsche pers werden de *Lectures* besproken, soms met een eerlijke poging om ze te verstaan, meestal echter om ze te weerleggen. De dagbladen vermeldde wat Wiseman deed, waar hij heenreisde, gisten naar zijn verdere plannen. Een *Penny Cyclopoedia* verlangde van zijn hand een artikel over de katholieke Kerk. De Londensche katho-

lieken boden hem, als blijk van hun erkentelijkheid een gouden medaille aan met zijn beeld en het inschrift :

Nicholao Wiseman, avita religione forti suavique eloquio vindicata, Catholici Londinenses MDCCCXXXVI (De Londensche katholieken aan Nicholas Wiseman om zijn sterke en tevens zachte verdediging van den godsdienst onzer vaders).

Om de uitwerking van zijn voordrachten te bestendigen, nam hij het voorstel van O'Connell aan, een groot katholiek tijdschrift te stichten. Wiseman stelde enkel den eisch dat de brandende politieke vragen er zouden uit geweerd worden. De *Dublin Review* verscheen voor 't eerst in Mei 1836, met Wiseman als voornaamsten redacteur voor de theologische en godsdienstige artikelen. Onder de voornaamste beweegredenen voor zijn medewerking had hij deze aangegeven : dat hem aldus de gelegenheid werd geboden de beginselen van de Oxford-Beweging grondig te bespreken. Maar daarbij zou het niet blijven. Wiseman had gezien dat de Engelsche katholieken, ten gevolge van lange vereenzaming, eenigszins wantrouwig waren geworden tegenover den H. Stoel, en bedilziek op het stuk van heiligenvereering, Mariadevotie en andere vrome praktijken. Hij wilde zijn geloofsgenooten bevrijden van deze bekrompenheid en tevens hun gevoel van saamhoorigheid met de gansche katholieke wereld verstevigen.

Tegenover de beweging van Oxford nam Wiseman, ongeveer alleen onder zijn tijdgenooten, een hoopvolle en goedkeurende houding aan. Het verspreiden van katholieke ideeën in de Anglicaansche Kerk, beschouwde hij als een

voortgang van de geopenbaarde waarheid, zelfs bij ontstentenis van onmiddellijke bekeeringen tot de katholieke Kerk. Het eindpunt van het Tractarianisme, meende hij, kon niet in de Staatskerk gevonden worden en Newman's *via media* zou nooit iets anders zijn dan een huis-ten-halven. In zijn besprekingen met de Tractmannen vermeed hij dan ook de teerste punten aan te raken, als b.v. de geldigheid der Anglicaansche wijdingen, en hield zich liever aan de fundamentele stelling dat het Anglicanisme een scheuring of een schisma was in den volsten zin van het woord. In haar ontstaan en in gansch haar levensverloop had de Anglicaansche hervorming het gezagsbeginsel miskend en vernietigd, en daardoor tevens de eenheid van de Kerk aangerand. Anderzijds was deze kerkelijke eenheid onafscheidelijk van het pauselijk gezag : negentien eeuwen geschiedenis hadden getoond hoe alleen het pausdom, als een levende incarnatie van het gezagsbeginsel, de eenheid van geloof en van organisatie had gevrijwaard.

In Wiseman vonden de Oxfordmannen een geleerde, die op hun hoogte stond, en tevens een sympathieken tegenstander, die vocht met zuivere wapenen. Zijn artikelen in de *Dublin Review* (1836, over de *Hampden Controversy*; 1837, *The High Church theory of dogmatical authority*; 1833 over de *Tracts for the Times*; 1839 over de *Remains* van Hurrell Froude), met zorg opgesteld en altijd gematigd van toon, trokken de aandacht van de Anglicanen en werden druk besproken. De katholieke Kerk had in Engeland een leeraar gevonden, bekwaam om eenieder voor te lichten en tevens gloeiend van ijver voor de eer van God. Tijdens de zomermaanden van 1839, predikte hij negentig sermoenen, ge-

woonlijk van een vol uur, en in zijn briefwisseling wakkerde hij voortdurend zijn talrijke vrienden aan om den geest van gebed en van innige vroomheid dieper wortel te doen schieten, om de devotie van de H. Maagd te verspreiden, den rozenkrans te doen bidden, de oefening der « veertig uren » (aanbidding van het H. Sacrament) te doen kennen.

Een der artikelen van Wiseman in de *Dublin Review* (Juli 1839), zou den triomf van de katholieke Kerk over de *via media* van de Oxford-mannen inluiden. Het was een studie over S. Augustinus en de Donatisten. Wiseman begint met het onderzoek der Anglicaansche stelling : dat de Staatskerk de apostolische opvolging heeft bewaard. Deze bewering, zegt hij, houdt geen steek, eerst omdat het vraagstuk van de geldigheid der Anglicaansche wijdingen niet kan opgelost worden in den zin der Anglicanen; tweedens, omdat geldige wijdingen niet noodzakelijk geldige rechtsmacht als gevolg zouden hebben. Daarna brengt hij het heele geding op een hooger peil. Hij laat zien hoe de Anglicanen *de idee zelf van de Kerk* verloren hebben. De Kerk immers is een georganiseerde geestelijke gemeenschap; zij alleen bezit het recht om de goddelijke openbaring met gezag voor te houden. In het licht van deze idee heeft het geen zin te spreken over de leermacht van een schismatische of afgescheurde Kerk. Voor de continuïteit van een alle eeuwen beheerschende, voor alle volkeren bestemde Kerk, moeten er klare en onbetwistbare kenteekenen voorhanden zijn, vatbaar voor ongeleerden zoowel als voor geleerden. Scheuring is er altijd geweest, hetzij van plaatselijke, hetzij van nationale Kerken; en zoo iets kan uitteraard in elke eeuw voorkomen : een gemeenschap scheidt zich af van de

algemeene Kerk en behoudt voor zichzelf den naam van katholiek, zooals zij ook beweert het katholiek geloof onvervalscht te bewaren. Is het aannemelijk dat iedere aldus afgescheurde Kerk een oordeel kan vellen in haar eigen zaak? Dan wordt immers de katholieke eenheid een hopeeloos geval! Er is een essentieel beginsel, zonder hetwelk de katholieke Kerk ondenkbaar is : een Kerk kan niet als katholiek in aanmerking genomen worden, wanneer de rest der katholieke bisschoppen over de gansche wereld geen gemeenschap hebben met haar bisschoppen. Dat beginsel werd voorgehouden door S. Augustinus in zijn strijd met de Donatisten : *Quapropter securus judicat orbis terrarum* (Veilig derhalve is het oordeel van de gansche katholieke gemeenschap).

Newman erkende dat deze argumentatie zijn *via media* onbruikbaar maakte. Het woord van S. Augustinus had hem in het hart getroffen. Zijn groot wapen, het beroep op de oudheid, was hem uit de handen geslagen door den voorvechter van Rome.

Niet minder merkwaardig is het voorgevoel van Wiseman over het uitzonderlijk belang van een juiste theorie, in verband met de ontwikkeling van het dogma. Voor de Oxford-Bewegers was het voornaamste argument tegen Rome te vinden in de nieuwe dogma's en de nieuwe praktijken, die blijkbaar niet konden bewezen worden uit de H. Schrift en onbekend waren in de christelijke oudheid. In October 1839, predikte Wiseman een sermoen over de ontwikkeling van het dogma, en daar werden de hoofd-ideeën van de echte oplossing schitterend uiteengezet. Het christendom, leert hij, heeft van zijn goddelijken Stichter

een groeikracht gekregen en een aanpassingsvermogen waarmee het zonder vaar of vrees de eeuwen zou trotseeren, zich inburgerend in elken tijd en bij elk volk. Van het begin af droeg het in zijn schoot werkende beginselen en veelvuldige kiemen van wondervolle instellingen die, elk op hun gepasten tijd, in vollen bloei zouden geraken en hun vruchten geven. Op Pinksterdag is niet alleen de uitwendige uitbreiding van de katholieke Kerk begonnen; ook haar inwendige groei heeft een aanvang genomen. Het is verkeerdt een geloofswaarheid, of een vrome praktijk, te dateeren van den tijd wanneer zij zich duidelijker en bewuster opdringen aan het verstand en aan de liefde van de geloovigen. Neem b.v. de voorrechten van het pausdom : « Aan Petrus was de zending gegeven de kudde van Christus te weiden. Door deze zending en andere van denzelfden aard, — wanneer ze in hun dogmatische beteekenis worden verstaan —, ontvingen Petrus en zijn opvolgers het opperbestuur der Kerk. Zooveel geloofde eenieder van in het begin, want het behoorde tot den geloofsschat. Wie ziet nu niet in hoe zulk een leer vatbaar is voor verdere ontwikkeling in gegeven omstandigheden? Van de oudste tijden af waren de menschen gewoon aan de vereeniging van priesterlijk gezag en koninklijke macht; het christendom had hun bovendien geleerd zachtheid te verkiezen boven geweld, en de samenleving werd in zulke wijze opgebouwd dat zij veelal een scheidsrechterlijke beslissing verkoos boven wapengeweld; de zwakken behoefden een beschermer, en zelfs de meest roekeloozen wisten dat — aangezien onrecht een vergrijp was, zoowel tegen God als tegen de menschen, — zij blootstonden niet alleen aan tijdelijke maar

ook aan geestelijke straffen. Zulke ideeën, en godsdienstige gevoelens van dezelfde soort, brachten noodzakelijk een ontwikkeling mede in de hooge kerkelijke macht van den Roomschen paus; en wel in zulke mate dat hij, volgens den nood der tijden, overeenkomstig met de bestaansvoorwaarden der maatschappij en de verlangens van het volk, zijn gezag kon uitstreken over de belangen der burgerlijke gemeenschap. In de eerste jaren van het christendom bestond alleen de kiem van deze macht; maar in het christendom is de overgang van de geestelijke naar de tijdelijke orde gemakkelijk. Voor het grooter goed der menschheid werd, mettertijd de aanvankelijke jurisdictie van Petrus omgevormd tot een steeds groeiend systeem van grootheid en macht. »

Wiseman past dezelfde beginselen toe op den groei der Mariadevotie, op de ontleening aan de wijsbegeerte van Platoon en Aristoteles in de dogmatische formulieren, op het in 't oog vallend verschil der kerkelijke vroomheid in de eene eeuw en in de andere, op den vooruitgang der christelijke apologetica. Hij beschouwde de christelijke waarheid als een levende, haar eigen rijkdom voortdurend ontplooiende gedachte.

Al mist ook deze uiteenzetting de vastheid en de scherpte, die zeven jaar later zouden bewonderd worden in het *Essay on Development* van den grootste der Engelsche bekeerlingen, zij toont niettemin dat Wiseman de problemen van zijn tijd verstond. Hij was door zijn ruim hart, zijn breed optimisme en zijn innige vroomheid de aangewezen man om de tweede lente van het katholicisme in Engeland voor te bereiden⁽⁸⁾.

HERSTEL DER KATHOLIEKE HIERARCHIE

In 1840 bracht de paus het aantal der apostolische vicarissen in Engeland van vier op acht. Tevens zond hij Wiseman naar het land zijner droomen als hulpbisschop van Dr. Walsh, apostolisch vicaris van de Midlands, en gelastte hem met het bestuur van het college van Oscott (bij Birmingham).

Weenend verliet Wiseman de eeuwige stad waar hij twee en twintig arbeidzware en gelukkige jaren had doorgebracht. Bij zijn aankomst in Londen schreef hij, met overstelpt gemoed, deze woorden in zijn notaboek : « Ik groet u, o land, dat ik bemin met een heilige liefde! Gij zijt voor mij de wijngaard des Heeren. Ik verwelkom elken last, elke vervolging, smaad en misprijzen. O Heer, leer mij de waarde van de zielen, doe me verstaan hoe alles, wat ik bezitten moge, als niets is vergeleken met één ziel. Zegen, Heer, mijn intrede in het land van mijn verlangen. »

Met deze gevoelens, een Augustinus van Canterbury waardig, vatte de moderne geloofsverspreider zijn zware taak aan. Vereenzaamd in zijn optimisme, was hij nochtans en zou hij met verloop der jaren nog meer worden, de

steunpilaar van het wedergeboren katholicisme. Men moet zich afvragen hoe de Engelsche geschiedenis der XIXe eeuw er zou uitzien, als daar niet de reuzengestalte van Wiseman was geweest om de Oxford-Bewegers te verstaan, vooruit te helpen in hun zoeken naar het licht, en om hun ontvangst voor te bereiden in den schoot der Moederkerk. Tot zelfs zijn medewerkers in Oscott (uitgenomen de bekeerlingen uit Cambridge : Spencer en Dr. Logan) hadden voor zijn groote plannen maar een schouderophalen en een sceptischen glimlach over.

Maar Wiseman had juist gezien. Vanaf 1843 begon de stroom te vloeien. Eerst droppel voor droppel. Eén voor één kwamen de Anglicaansche theologen van Oxford zich aanmelden : Sibthorpe (die na eenige maanden weder afviel, tot Wiseman's vreeselijke ontgoocheling), Bernard Smith (die bij zijn bekeering door zijn Anglicaanschen bisschop met een proces bedreigd werd, omdat hij zijn parochianen in den steek had gelaten), de orientalist Seager, W. G. Ward, en twee « Littlemoriens » : Dalgairns en Ambrose St. John, voorboodschappers van de groote gebeurtenis die komen ging. Eindelijk lei Newman de wapens neer en werd in de Kerk ontvangen door Father Dominicus, den Passionist (8-9 October 1845). Daarna stroomden de bekeerlingen met honderden binnen.

De tusschenkomst van Father Dominicus in de verzoening van Newman met de Kerk, ontsluit ten deele de mystieke zijde van den heropbloei van het katholicisme in Engeland : ik wil zeggen, de verborgen maar overwegende kracht van heiligheid, zelfverloochening, lijden en gebed, voor de bekeering van een volk. Domenico Barberi, geboren te

Viterbo, in 1792, trad binnen in het postulaat der Passionisten te Vetralla en voelde zich weldra machtig getrokken tot het apostolaat in Engeland. In Italië leerde hij enkele vurige bekeerlingen kennen, o.a. Spencer en Ambrose de Lisle, kon echter eerst in 1841 met de stichting van een klooster in Engeland beginnen. Wiseman, die zijn vroomheid en zielenijver kende, had hem daartoe dringend uitgenoodigd. Father Dominicus arbeidde er enkele jaren met engelachtig geduld, bekeerde menige protestanten, meer door zijn voorbeeld dan door zijn welsprekendheid, vestigde twee huizen zijner Congregatie in Engeland en stierf in 1849. « Father Dominicus, » zoo schreef Newman later, « was een missionaris die de zielen diep ontroerde en een ijverig predikant. Hij heeft een groot aandeel in mijn bekeering gehad en in die van veel anderen. Zijn aanblik ontroerde mij buitengewoon en zijn welbekende goedheid, gepaard met zijn heiligheid, was reeds een vrome predikatie. Het valt dus niet te verwonderen, dat ik zijn bekeerling en penitent werd. Hij was een groote vriend van Engeland. Ik werd pijnlijk getroffen door zijn plotselingen dood. Ik dacht en hoopte dat Rome hem eensdaags tot de eer der altaren zou verheffen. »

Voor het steeds groeiend aantal der bekeerlingen was de toestand niet gemakkelijk. Newman heeft bitter geleden om « de pijnlijke verdenkingen van hen die overtuigd waren dat zij (de bekeerlingen) nog ketters waren in het diepste van hun hart ». Deze verdenkingen, ontstaan uit een eeuwenlang en wederzijdsch wantrouwen, uit een kastegevoel dat versterkt werd door de herinnering aan onrecht en vervolging, konden slechts met verloop van veel jaren plaats

ruimen voor broederlijk vertrouwen en eendrachtige samenwerking. Misschien was er bij menige der oude katholieken ook wel een tikje naijver, omdat Wiseman geen gelegenheid liet voorbijgaan om de bekeerlingen voorop te stellen als de toekomstige woordvoerders en verkondigers van het katholiek geloof. Heerlijk spande hij zich in om de nieuw-aangekomenen het gevoel te geven dat zij thuis waren, om hen volop in te burgeren in katholiek leven en werk, hen te verdedigen tegen misverstand en verdenking.

Faber met zijn groepje van « Wilfridians » vestigde zich in Cotton Hall, Cheadle; Newman, met zijn « Littlemarians » werd ondergebracht in Old Oscott, dat hij tot Maryvale (Maria's vallei) herdoopte. Weldra besloot Wiseman de voornaamste der bekeerlingen naar Rome te zenden, om er hun theologische studiën voort te zetten en er beter gekneed te worden in den katholieken geest. Hij hoopte tevens dat hun verblijf in de eeuwige stad hun meer gezag zou geven voor het latere werk in Engeland. Newman vertrok naar Rome in den herfst van 1846, vergezeld van eenige bekeerlingen, en werkte er het plan uit voor de stichting van een « Oratory » in Engeland. Het jaar nadien vestigde hij, daartoe door den Paus gemachtigd, het eerste *Oratory* in Birmingham.

Het katholicisme ging zienderoogen vooruit en Paus Pius IX oordeelde dat de tijd was gekomen om de hiërarchie te reorganiseeren. Hij verhief Wiseman tot het kardinalaat, en stelde hem aan het hoofd van een nieuw-ingerichte kerkelijke provincie, als aartsbisschop van Westminster. De pauselijke breve was gedateerd van 29 September 1850. Eenige dagen later kondigde Wiseman de groote gebeurtenis aan

in een herderlijken brief dien hij van uit Rome had geschreven.

Toen brak, onverwachts, een storm los waarin het protestantsch fanatisme met zooveel geweld oplaaide als in de zwaarste eeuwen van verdrukking. Terwijl Wiseman de terugreis aanvaardde, werd het alarm geblazen door de *Times*. « De herinrichting der katholieke hiërarchie, » schreef het groote Engelsche dagblad, « is de meest onverantwoordelijke en onbeschaamde daad welke de Roomsche Curie heeft durven stellen sedert de Kroon en het volk van Engeland het pauselijk juk hebben afgeschud. De Paus en zijn raadgevers hebben ongelijk gehad onze verdraagzaamheid aan te zien als onverschilligheid ten aanzien van hun plannen, en de herleving van onze (Anglicaansche) Staatskerk als een terugkeer naar Roomsche slavernij. We zijn blij omdat hun onbescheidenheid ons heeft doen inzien welk soort van macht Rome over ons zou willen uitvoeren, als zij dat kon, nu zij een daad heeft gesteld (nl. het herstel van de hiërarchie) die nooit door de wetten van dit land zal erkend worden, die door de publieke opinie van dit land zal afgekeurd en uitgelachen worden, zoodra Zijne Excellentie de Aartsbisschop van Westminster den bodem van zijn diocees zal betreden. »

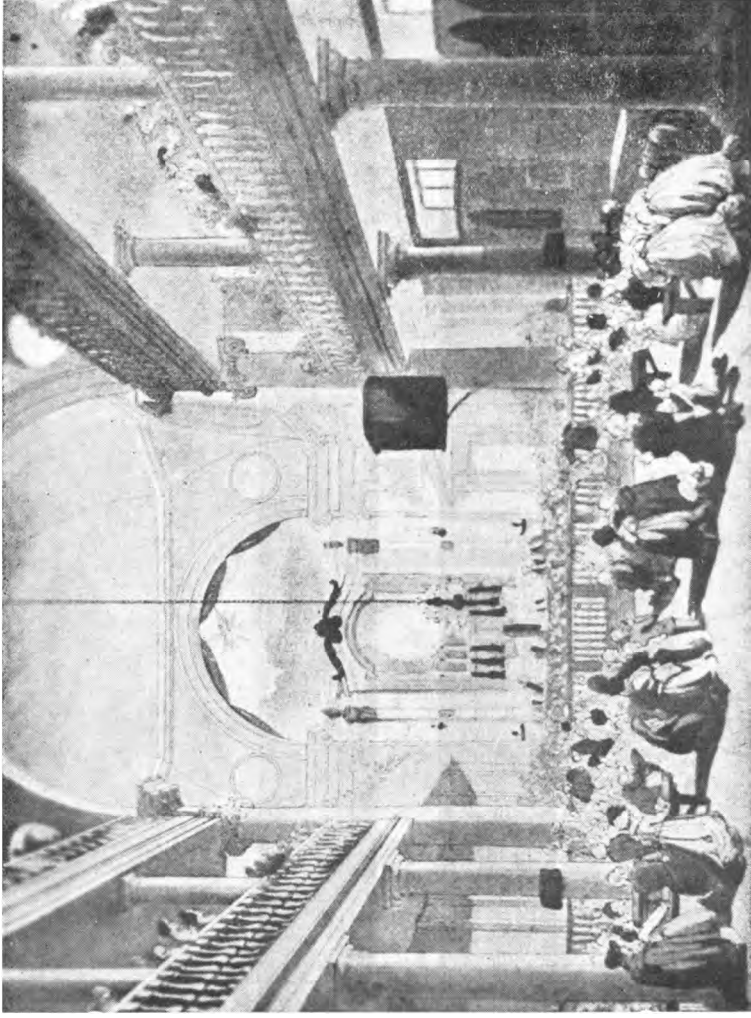
Eenige dagen later had de *Times* er nog wat beters op gevonden.

« Het is dan hier, in Westminster, in ons midden, en in de schaduw van den Engelschen troon, dat een Italiaansche priester de geestelijke macht over dit rijk zal uitdeelen, daartoe de afvalligen van onze nationale Kerk (d.w.z. de Anglicaansche bekeerlingen) gebruiken, een

vreemde dwingelandij invoeren over het geweten der Engelschen, een open en stelselmatigen strijd aanbinden tegen de instellingen die 't nauwst vereenzelvigd zijn met onze nationale vrijheid en ons nationaal geloof! Zulk een voornemen is ofwel belachelijk, ofwel onverdragelijk; de begoocheling van een of anderen geestdrijver, ofwel verraad tegen de grondwet. »

Heel de pers begon het volk op te ruien. De (Anglicaansche) bisschop van Durham protesteerde met geweld tegen de nieuwe hiërarchie en ontving van den eersten minister, Lord John Russell, een publiek antwoord waarin de « aanval van den Paus op ons Protestantisme », gebrandmerkt werd als « onbeschaamd en arglistig », als een aanslag « tegen de rechten van de koningin » (Victoria). Al de Anglicaansche bisschoppen — twee uitgezonderd — onderteekenden een brief aan de koningin, waarin de pauselijke daad bestempeld werd als « een niet te verontschuldigen belediging van het Engelsche volk ». Onder geestdriftige toejuichingen van de volksheffe, werden in de straten de beeltenissen van den Paus en van Kardinaal Wiseman verbrand. Op menige plaatsen werden de ruiten van de katholieke kerken uitgeworpen, de priesters werden beledigd en met steenen achtervolgd. Overal weerklonk de roep : « Weg met den Paus! Hoerah voor de koningin! Geen vreemde priesters. » Ieder verwachtte het losbarsten van een protestantsch volksoproer.

Voor menige katholieken van den ouden stempel was nu klinkend bewezen in welke ellende de Kerk moest geraken met iemand, zoo voortvarend, zoo weinig met de Engelsche mentaliteit bekend, als Wiseman. Zij hadden het altijd voorzeggd! En nu had hij hun een godsdienstvervolging op

Plaat IX. — De kapel van de ambassade van Sardinië (Sardinian chapel) in Londen, 1808.

Plaat X. — Father Dominic, de Passionist, die Newman in de Kerk opnam.

den hals gehaald!

Voorzichtige raadgevers waarschuwden Wiseman (die te Brugge was) over het levensgevaar dat hem misschien bedreigde, moest hij in de handen van een opgezweepten Londensche volksmenigte vallen. Het was beter, meenden zij, als hij voor een tijd buiten Engeland bleef.

Wiseman, eenmaal op de hoogte van den toestand gebracht, aarzelde geen oogenblik. Onmiddellijk voer hij naar Engeland, en kwam op 11 November in den vroegen morgen te Londen aan. Toen zijn vicaris-generaal hem aantrof was hij reeds bezig met zijn onvergetelijken « oproep aan het Engelsche volk » te redigeeren. Op vier dagen was hij er mee klaar : een brochure van een en dertig bladzijden, waar de pauselijke maatregel werd uitgelegd en verdedigd. Den 19 November verscheen de volledige tekst in vijf groote Londensche bladen, daaronder de *Times*. Enkele dagen nadien waren er 30,000 exemplaren van de brochure verkocht. Het sukses was zoo verbazend, de overwinning zoo volledig, dat Wiseman als een volksleider, naast de beroemdste redenaars een eereplaats mag eischen. Met één slag, door de kracht van zijn redeneering, den gloed van zijn woord, de wondervolle aanpassing aan den gemoedstoestand der Engelschen, keerde hij de volksopinie om.

« Het herstel der katholieke hiërarchie in dit land, » zei de Kardinaal, « heeft een storm doen opgaan, die misschien zonder weerga is in de hedendaagsche geschiedenis. » Met kracht geeselde hij de pers die gelasterd had en bedrogen, gespot en gesmaad, om de verontwaardiging van het volk te doen ontvlammen. Hij wees met den vinger naar den eersten minister, Lord John Russell, die het onweer had

ontketend, wanneer toch een enkel woord van hem kalmte en vrede had kunnen brengen. De regeering had geen besef gehad van haar verantwoordelijkheid; de pers had de bronnen vergiftigd. Wat kon hij dan anders doen, dan zich rechtstreeks tot het volk wenden?

« Is er dan geen hoop meer om ons recht te verwerven? Ja, er blijft ons, naast Gods voorzienigheid, een hoop over; er is nog iets waar we ons volle betrouwen kunnen op stellen. Dat is de rechtgeaarde zin en het eerlijk hart van een edelmoedig volk; zijn eisch van eerlijkheid en *fair play* die, zoowel in spel als in ernst, een aangeboren hoedanigheid van den Engelschman is; zijn afkeer voor gemeenheid en misbruik van macht, voor elke lage kunstgreep, verachtelijk bombast en partijgehuil om een tegenstander of een vijand onder de knie te krijgen. Ik beroep me op dit onpartijdig en warm-voelend tribunaal; ik vraag, voor mij en voor mijn katholieke broeders, het recht van eerlijke en vrije verdediging. Engelschen, onderdanen van de Kroon zooals wij, weest ten minste rechtvaardig en redelijk. Men heeft u bedrogen, men heeft u misleid, zoowel wat de feiten aangaat, als de bedoelingen welke ons worden toegeschreven.

» De katholieken, » gaat Wiseman voort, « erkennen de koninklijke suprematie niet in zuiver-geestelijke zaken. Daarin echter staan zij niet alleen : de Schotsche Kerk en de *Dissenters* (Baptisten, Methodisten, enz.) erkennen die evenmin. Op dit punt heeft overigens de pauselijke breve niets veranderd, want nooit hebben de katholieken een oppergezag van den Staat in godsdienstzaken aanvaard. Er bestaat een wettelijke godsdienstvrijheid in dit land. Welnu de katholieke godsdienst heeft zijn eigen normale hiërarchie : bis-

schoppen, afhankelijk van den Paus. Wat zou er dan onwetigs zijn in een herstel der gewone hiërarchie, zooals die reeds vroeger, zonder eenige tegenspraak, werd hersteld in Australië en in Ierland?

» De verdedigers der Staatskerk zoeken de meening te verspreiden dat de Paus zich een eigendomsrecht toekent over Engelsch gebied. Feitelijk bezit de door hem genoemde aartsbisschop van Westminster niet meer recht op land en goed dan voorheen. Geen duim gronds, geen shilling werd aan de protestanten ontnomen. Het pauselijk document gaat alleen de katholieken aan. Men late derhalve de katholieke bisschoppen met rust. Hun werk is er een van volksverheffing en van christelijke liefde. »

Wiseman had den weg gevonden naar het hart van het Engelsche volk. Zijn warm pleidooi voor vrijheid en recht bracht een omkeer teweeg in het land. Alles wat er van de anti-katholieke agitatie overbleef, was een wet waardoor aan de katholieke bisschoppen een boete werd opgelegd van honderd pond sterling, voor de zoogezegde usurpatie van hun territoriale titels. De wet werd feitelijk gestemd, maar nooit uitgevoerd.

De aanhoudende toevloed der bekeerlingen en de grondige wijziging der katholieke bevolking, door de Iersche massa-inwijking tijdens de hongerjaren (1845-1848), stelden Wiseman en de overige bisschoppen voor zeer gewichtige vraagstukken. Duidelijk traden meningsverschillen naar voren, soms achterdocht en wantrouwen, tusschen de drie verschillende groepen die samen het Engelsch katholicisme

uitmaakten, elk met zijn eigen verleden, zijn eigen belangen, zijn eigen toekomstdroomen.

De eerste en oudste groep was die der trouw gebleven Engelschen, vertegenwoordigd door eenige der schitterendste namen uit de aristocratie. Deze groep was bevreesd voor nieuwigheid, « Romanisme », voortvarendheid onder elken vorm en zag met leede oogen aan hoe Wiseman met volle geestdrift de bekeerlingen op het voorplan deed komen.

Naast deze Engelsche katholieken van den ouden stempel, stroomden arme, uitgehongerde Ieren met duizenden in het land : een massa diep-geloovige, maar meestal ontmoedigde menschen, wier voornaamste zorg ging naar de middelen om lijf en ziel bij elkaar te houden.

Eindelijk de bekeerlingen, meestal *gentlemen* en hogeschoolgegradeerden, mannen met invloed en faam, soms strijdhaftig en heetgebakerd, bereid om hun krachten aan te wenden voor een levensvernieuwing in de katholieke rangen.

Over de eerste groep was reeds spraak in de vorige hoofdstukken. We moeten nu een verklaring geven, eerst over de mentaliteit der bekeerlingen, en daartoe is het dienstig wat dieper te tasten naar den grond en den geest van de Oxford-Beweging; ten tweede, over de omstandigheden waarin de massa-inwijking der Ieren in de veertiger jaren gebeurde en over het wantrouwen dat weldra ontstond tusschen hen en de Engelsche katholieken.

De Beweging van Oxford was één der velerhande tegenstrijdige potentialiteiten, die impliciet vervat waren in de door Elizabeth getroffen kerkelijke regeling (*Elizabethan*

Settlement). Het opzet van de sluwe koningin en van haar raadgevers was, zoo mogelijk, al de katholiek-gezinden in de Staatskerk te houden : daarom werden duistere, dubbelzinnige formulieren opgemaakt, waarin de verschillende gezindheden hun eigen gading konden vinden.

Oxford is altijd een min of meer levend middelpunt geweest van katholiciseerende gedachte en werking, en het is niet moeilijk in de oude hoogeschoolstad een reeks « Bewegingen » aan te stippen, die als de voorboodschap mogen gelden van de Oxford-Beweging van 1833.

Oriel College, Newman, Pusey, vinden hun voorafbeelden in Elizabeth's tijd. Toen was er *één* katholiek-gezinde bisschop overgebleven, bisschop Cheyney van Gloucester, die droomde van katholieke wederopleving. Hij liet zijn oogen gaan over St. John's College, waar hijzelf zijn opleiding had genoten en deed Edmund Campion, een der schitterendste universiteitsmensen uit dien tijd, vlam vatten voor de « katholieke » idealen. Doch na twee jaar stilzwijgen en overweging zei Campion vaarwel aan alle grootheidsdroomen, aan alle plannen om het Anglicanisme tot een katholieke instelling te maken, onderwierp zich aan de Roomsche Kerk en werd priester, Jezuïet en martelaar. Zijn levensverloop vertoont treffende punten van overeenkomst met dat van Newman.

Cheyney vond echter, in hetzelfde St. John's College, een man naar zijn hart, William Laud, die hem later zou opvolgen in den bisschopszetel van Gloucester en aartsbisschop van Canterbury zou worden. Onder de dynastie der *Stuarts* deed Laud de katholiciseerende interpretatie der Anglicaansche formulieren zegevieren. Al de vervolgingen van de

Puriteinen ten spijt, stierf de katholieke partij nooit geheel uit. In Engeland werd zij vertegenwoordigd door de *Non-Jurors*, negen bisschoppen en circa vierhonderd *clergymen*, die den eed van getrouwheid weigerden aan William en Mary, en wier families, van geslacht tot geslacht, allerlei katholieke praktijken in eere hielden. De Schotsche Episcopalianen zijn nooit Calvinistisch geweest, waren veeleer trouw aan den geest van Laud; en van uit Schotland was de *High Church*-gedachte, reeds vóór 1800, overgeplant in het Episcopalianisme van Amerika.

De boodschap van de Oxford-mannen in 1833, was dus niet iets nieuws, iets ongehoords, maar iets wat lang vergeten was : een oude overlevering, die voortleefde in een *élite*, en daartoe behoorden Keble en Rose, de eerste uit de hoogeschool van Oxford, de andere uit die van Cambridge. Zij zijn de eigenlijke vaders van de Oxford-Beweging.

Stilaan echter teekenden zich verschillende richtingen af onder de Bewegers :

1) Eenigen beschouwden de XVIIe eeuw als het gulden tijdperk van het Anglicanisme en zochten terug te keeren naar de theologie en de praktijken van Laud. Keble ging nooit over dit stadium heen : zijn ideaal was de Anglicaansche Staatskerk der XVIIe eeuw zonder meer.

2) Anderen deden een beroep, niet zoozeer op de Anglicaansche theologen der Laudiaansche periode, maar op *de Kerkvaderen*, de (zeven) *eerste algemeene Conciliën*, of met één woord op de primitieve, onverdeelde Kerk. Door deze mannen werd vooral de patristische studie beoefend (*Library of the Fathers*) en hun streven ging naar het wederinvoeren van de Biecht, de veelvuldige Communie, het

kloosterleven, enz., dingen die in het historische Anglicanisme onbekend waren. De voornaamste vertegenwoordiger van deze categorie was Pusey.

3) Een derde klas was die van de mannen voor wie er geen nationale Staatskerk, los van de historische katholieke Kerk, denkbaar was, hevige tegenstanders der Reformatie, zoekers naar de waarheid die leeft buiten de grenzen van Engelsche vooroordeelen. Bewust of niet, waren zij op den weg naar Rome. Van deze klas is Froude de voorlooper; Newman het zuiverste toonbeeld. Met verloop van tijd gingen deze mannen meestal over tot het katholicisme.

Onder de Oxford-bekeerlingen zijn twee verschillende typen te onderscheiden : de *scholars* en de *mensen van de praktijk*.

1) De *scholars*. De studie der Kerkvaders was altijd een specialiteit van Oxford geweest. En zeer velen vonden, met Newman, de katholieke Kerk langs den omweg der oude kerkleeraars. Newman vond een onbeschrijfelijk genoegen in de werken van Clemens van Alexandrië, Origenes, Athanasius; voor hem was de Kerk der eerste eeuwen een « paradijs van wellust ». En na zijn bekeering juichte hij, omdat hij eindelijk beland was in « de Kerk van S. Athanasius en S. Ambrosius ». Het kan een omweg schijnen als iemand naar de ware Kerk der XIXe eeuw toegaat, langs de Kerk van de IVe eeuw : maar het was de natuurlijke, de vanzelf-aangewezen weg voor universitair-geschoolden die de patristiek beoefenden. Kardinaal Wiseman legde veel kieschheid en gezond verstand bloot, met deze Oxford-mannen toe te

spreken in termen van Semi-Arianisme, Donatisme, Monophysisme. Het was een taal die recht in hun geest en in hun hart greep.

2) *De menschen van de praktijk.* Anderen, gelijk Manning, werden veel meer tot « Rome » getrokken, omdat de ervaring hun aantoonde dat alleen « Rome » een godsdienstige realiteit was, — en al de rest, het Anglicanisme inbegrepen, papieren godsdiensten. Wat hun betrouwen in de Staatskerk deed wankelen, was de ervaring van hun herderlijk ambt, de steeds groeiende overtuiging dat het Anglicanisme geen basis biedt om er een christelijk en God-gewijd leven op te bouwen. In katholieke landen zagen zij vóór hun oogen wat in hun Staatskerk hopeloos zoek geraakt was: een levendig, rustig, vast en verzekerd geloof in de ongeziene mysteriën der openbaring; een consequent doorleven van het christelijk ideaal; een overborrelende uitstrooming van de sacramenteele genade. Manning en Faber vereerden de Kerkvaders en de oude Conciliën, maar zij vonden de katholieke waarheid op hun reizen in het vasteland, door de studie van het levend katholicisme, en hun eerbied voor de oude Kerkleeraars werd stilaan overschaduwd door hun vereering van de levende Kerk⁽⁹⁾.

Hoe belangrijk de Oxford-Bekeerlingen ook mogen geweest zijn voor de wederopleving van het Engelsch katholicisme, de hoofdfactor was — heel de XIXe eeuw door — de Iersche immigratie.

Een groote hoop had Wiseman's hart doen trillen toen hij, jaar na jaar, zoovele vrome en geleerde Anglicanen in de Kerk mocht inburgeren. Nog was het rumoer rond het

herstel der hiërarchie niet geheel uitgestorven of een nieuwe schok deed het gebouw der Anglicaansche Staatskerk wankelen. Aartsdiaken Manning had ten slotte ingezien dat het Anglicanisme door den Staat werd voortgebracht, geleid, beheerscht en overweldigd. Sedert Newman's overgang was hij de erkende leider geworden van de katholiek-voelende Anglicanen en zijn bekeering (6 April 1851) gaf het sein voor een nieuwe bekeeringsgolf : binnen enkele maanden waren alweder honderden der beste en vroomste aanhangers der Staatskerk overgegaan naar het katholicisme, daaronder eenige der invloedrijkste geestelijken. Wiseman ontving dezen nieuwen reus met evenveel hartelijkheid als hij vroeger den leider van de Oxford-Beweging had ontvangen. Tien weken nadien reeds diende hij hem de priesterlijke wijding toe — tot groote ergernis van *The Tablet*, het orgaan der oude katholieken — en zond hem naar Rome voor zijn theologische studiën.

In zijn verbeelding nam de groote droom van Wiseman steeds vaster vormen aan : een stilaan opnieuw katholiek wordende *Engelsche* natie, teruggebracht in den schoot der katholieke Kerk door het voorbeeld en den invloed van de bekeerlingen.

Dit vooruitzicht is slechts ten deele werkelijkheid geworden. Een blik op de godsdienststatistieken van het land toont aan dat alleen in de groote nijverheidssteden Londen, Liverpool, Manchester, en in de graafschappen die 't dichtst bij Ierland liggen een merkelijke katholieke bevolking voorhanden is. De katholieke wederopbloei is in overwegende mate te danken aan de door honger en armoede uit hun land verdreven Ieren. De tweede lente van de Kerk in Engeland

volgt oorzakelijk, en niet alleen chronologisch, op de harde winters van Ierland. Zij is vooral een triomf der christelijke armoede van Erin's kinderen.

Met hun duizenden vluchtten zij weg van hun armelijke hoeven, waar zij in slechte jaren, als die van 1845-1848, zelfs niet het noodige voedsel voor man en beest konden winnen. Hun leven was verbitterd door de onmogelijke eischen van de protestantsche grondbezitters, die zwierden in Engeland en in al de groote steden van het vasteland, terwijl ze hun beloopers ter plaatse de arme boeren lieten uitzuigen. Duizenden stierven van honger en cholera, en duizenden anderen zochten een toevlucht in Amerika of in Engeland.

De ontschepingshaven voor de Ieren is Liverpool, waardoor het half-Iersch karakter van deze stad en van de omliggende streek verklaard wordt. De, niet talrijke, katholieke priesters van Engeland kregen de zware taak de aanzwermende Iersche uitgewekenen te verzorgen en te helpen. Weldra brak onder de vluchtelingen een vreeselijke ziekteplaag uit; honderden priesters verloren het leven in de uitvoering van hun heilig ambt bij de zieken en stervenden. De Engelsche bisschoppen lieten rondhalingen doen voor hun hongerlijdende Iersche geloofsgenooten. Ook de Engelsche regeering wilde iets doen om den nood te lenigen : in 1847, het slechtste der hongersjaren, gaf de Engelsche schatkist de zeer hooge som van tien millioen pond uit, om den Ierschen hongersnood te keeren. Doch een zeer groot deel van dit hulpgeld kwam in de zakken terecht van de Iersche grondbezitters, ten titel van schadevergoeding voor niet-betaalde pachtinkomsten. Een zware mis-

tevredenheid maakte zich meester van de arme Ieren, vooral wanneer talrijke boeren uit hun huizen gezet werden, omdat zij niet langer de hoge rente konden betalen. Op enkele plaatsen kwam het tot opstand tegen de grondbezitters en er werden een paar moorden gepleegd.

Naar aanleiding van deze agrarische opstootjes gebeurde iets wat voor langen tijd zeer scherpe verhoudingen zou teweeg brengen tusschen de Iersche katholieken (zoowel de naar Engeland uitgewekene, als de in Ierland geblevene) en de katholieke aristocratie van Engeland. Twee katholieke Lords, Arundel (zoon van den hertog van Norfolk) en Shrewsbury, ontpopten zich als de woordvoerders der aristocratie en begonnen een hatelijke perscampagne tegen de Ieren, hun geestelijkheid en hun bisschoppen. Arundel vond een gereede spreekbuis in *The Tablet* en gaf lucht aan zijn gevoelens door middel van een open brief aan den Ierschen aartsbisschop Mac Hale. Misdaden door hongerslijdende boeren gepleegd, meende de nobelman, konden verontschuldigd worden. Maar het gedrag van eenige Iersche geestelijken was volstrekt onverdedigbaar. Zij hadden op den preekstoel openlijk protestantsche grondbezitters beschuldigd, waarop de boeren zich kwaad hadden gemaakt en de aangeduide heeren vermoord. Verder « hadden zij openbare redevoeringen van zeer gevaarlijken aard gehouden voor hun buitengewoon ontvlambaar volk ».

Men vraagt zich af, hoe een katholiek deze roekeloze lasterpraatjes durfde te verspreiden terwijl de arme Ieren letterlijk van honger stierven. De regeeringsorganen hadden het mogelijke gedaan om de verantwoordelijkheid voor de ellende van Ierland, van hun meesters en geldschietters af

te wentelen, en daartoe den ouden, probaten weg gevolgd : de anti-katholieke driften der Engelschen opjagen tegen priesters en bisschoppen. De katholieke aristocratie in Engeland, die de kranten las, en uitteraard sympathie voelde voor de bezittende klas, nam den laster over zonder eenig onderzoek en sloeg aldus diepe wonden in de zwaar beproefde gemoederen der Ieren.

Aartsbisschop Mac Hale antwoordde met twee striemende brieven, één voor Arundel, en één voor den Eersten Minister. Onvervaard daagde hij deze mannen en heel Engeland uit om den naam van één enkelen priester te geven, die zich aan ophitsing zou schuldig gemaakt hebben. Van het Iersche volk getuigde hij, dat zijn geduld, zijn lankmoedigheid, te midden van hongersnood, ziekteplaag en uitbuiting, elken lof verdiende en in sommige gevallen zoo bewonderenswaardig was, als de lijdzaamheid der martelaren. Van de Iersche geestelijkheid hadden zeer velen hun leven gegeven als slachtoffers voor hun kudde en waren helden der hoogste liefde. De priesters hadden, met heel hun gezag, aan ieder zijn plichten voorgehouden : geduld aan de armen, gerechtigheid en ontferming aan de rijken. Tevens herinnerde de aartsbisschop aan het onrecht dat de Engelschen zochten weg te praten : « De wreedheden, die in Ierland gepleegd worden op een volk dat van honger sterft, vinden hun weerga niet onder de zon. Daaruit zijn de gruwelijke en verfoeilijke wraaknemingen gekomen, die wij allen betreuren en veroordeelen, en waartegen de geestelijkheid altijd met kracht en klem heeft geprotesteerd. »

Daarop recidiveerde de Engelsche aristocratie, door een reeks onbeschaamde brieven, gepubliceerd in *The Morning*

Chronicle, en gericht tot aartsbisschop Mac Hale. Shrewsbury klaagde de katholieke geestelijken aan als volksopruiers en verwonderde zich uitermate over de ondankbaarheid der Ieren, die maar niet wilden erkennen hoe barmhartig en edelmoedig Engeland was in het uur van hun nood.

Deze tusschenkomst van twee der best gekende vertegenwoordigers der Engelsche aristocratie, bracht een pijnlijke spanning in de betrekkingen van Iersche en Engelsche katholieken. Tegen vervolging en uitbuiting vanwege de grondbezitters, was het Iersche volk, door langdurige gewoonte, eenigszins verhard. Maar dat geloofsbroeders de eer bezoedelden van hun priesters en hun bisschoppen, in wie zij steeds de vaders van hun zielen en beschermers van al hun belangen hadden gevonden, was een ongehoorde ergernis en een zware fout. Van toen af kwam een atmosfeer van wantrouwen en verbittering de vreedzame ontwikkeling van het katholicisme in Engeland bemoeilijken.

Intusschen nam het aantal der Iersche inwijkelingen voortdurend toe. Talrijke priesters, gevormd in de Iersche seminaries, volgden hen op den voet en legden de grondslagen van de meeste stedelijke parochiën⁹⁾.

VI

DE BEKEERLINGEN AAN HET WERK

Newman had, bij zijn intrede in de Kerk, als dankschrift zijn *Essay on Development* medegebracht, een rationeele verantwoording van zijn bekeering en tevens een geniale bijdrage tot de oplossing van een der moeilijkste theologische problemen^(1°). In 1848 verscheen zijn roman *Loss and Gain*, de geschiedenis van een bekeerling, die menige trekken gemeen heeft met Newman zelf. Onder zijn leiding had het *Oratorium*, nu in Birmingham gevestigd, zich krachtig ontwikkeld. Faber, met zijn jonge kloostergemeente (de *Wilfridians* of Broeders van den Wil van God), sloot zich bij Newman aan, en tegen het eind van 1848 telde het Birminghamsche *Oratorium* reeds veertig leden, waaronder tien priesters.

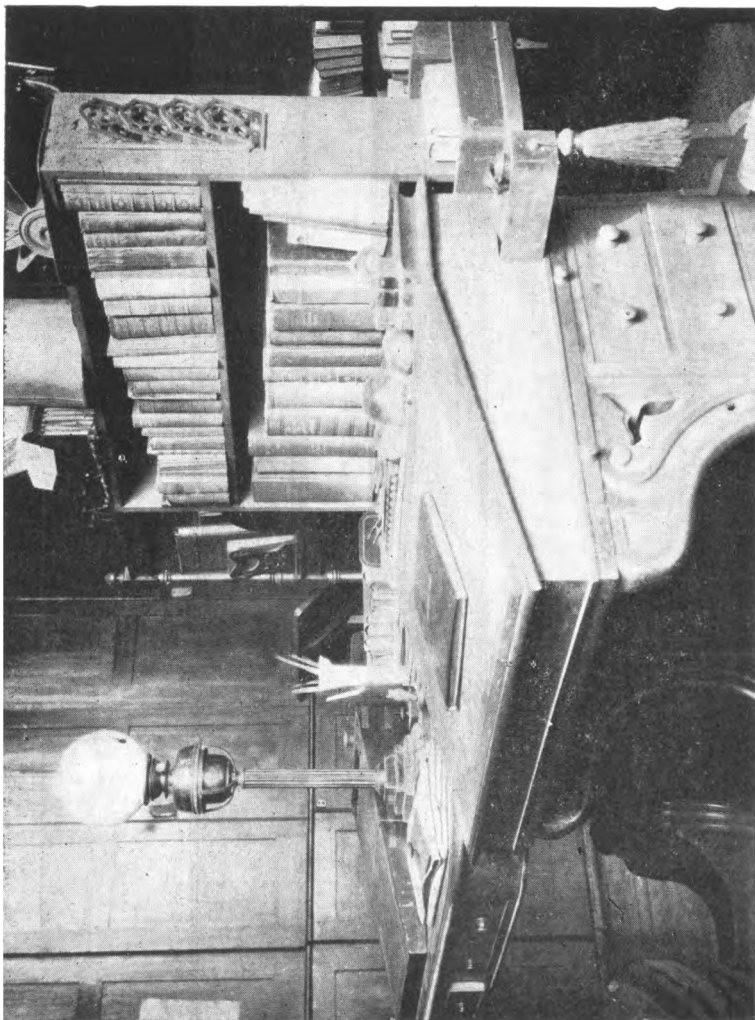
Het volgend jaar werd een filiaal te Londen gevestigd onder Faber als rector. Bij de opening van dit huis predikte Newman zijn heerlijk sermoen *The prospects of the Catholic Missioner* (de vooruitzichten van den katholieken missionaris), waar hij zijn zonen aanmoedigt om zich bijzonder te wijden aan de bekeering der katholiek-voelende Anglicanen.

Overigens verloor Newman zijn vroegere geloofsgenooten niet uit het oog. In 1850 gaf hij in Londen een reeks voordrachten over « zekere moeilijkheden door Anglicanen gevoeld in de Roomsche leer, in twaalf lezingen besproken, en geadresseerd aan de partij van de godsdienstige beweging van 1833 », (d.w.z. aan de Bewegers van Oxford). Het volgende jaar hield hij in Birmingham zijn « Lezingen over den tegenwoordigen toestand der katholieken in Engeland », het eenige zijner werken waar hij de volle maat geeft van zijn vernietigende ironie ten overstaan van laster en leugen. Zijn aanval tegen Achilli, een afvalligen en zedellozen monnik die in Engeland over de gruwelen der Inquisitie orakelde, haalde hem een proces op den hals waarin hij tot een boete van honderd pond verwezen werd, terwijl de kosten van het proces over de 12,000 pond liepen. Verontwaardigd over een door protestantschen haat ingegeven vonnis, schreef de *Times* : « Naar onze meening heeft de ambtsuitvoering van het gerecht een zwaren slag gekregen. Voortaan zullen de Roomsch-katholieken overschot van reden hebben om te zeggen dat zij nooit hun recht kunnen krijgen in processen waar de protestantsche gevoelens van rechters en gezworenen opgewekt worden ». De boete werd betaald door vrijwillige gaven van de katholieken uit « Engeland, Ierland, Frankrijk, België, Duitschland, Polen, Italië, Malta, Noord-Amerika en andere landen », zooals we weten uit de opdracht van zijn kort daarna verschenen Iersche « *Discourses* ».

Terwijl het proces van Achilli nog aan den gang was, vertrouwde Dr. Cullen, aartsbisschop van Armagh, het rectoraat van de op te richten katholieke universiteit te

Plaat XI. — Kardinaal Wiseman, de voorbereider van de « tweede lente »
voor het katholicisme in Engeland.

Plaat XII. — Newman's studeerkamer in het Oratory van Edgbaston,

Dublin, aan Newman toe. Hoe en waarom deze opdracht, niettegenstaande Newman's algeheele toewijding aan zijn taak en diepe liefde voor het Iersche volk, op een mislukking uitliep, dat kunnen we niet in den breede verhalen. Toch verdient speciale vermelding dat zijn onsterfelijke *Idea of a university*, het voldragen product van zijn christelijk humanisme en idealisme, geschreven werd te midden van de onzekerheid en de kommernissen die het eindelooze proces hem op den nek haalden. Zoo vaak wordt in enkele biografieën van Newman gewezen op iets weekelijks en zwaks in zijn karakter, dat we deze bizonderheid naar voren halen die, meer dan welke andere ook, zijn vastberaden wilskracht typeert. Een paar bladzijden uit de Iersche redevoeringen van Newman mogen hier een plaats vinden, wijl zij een onderwerp behandelen dat, ook hier te lande, sedert jaren druk besproken wordt :

« Zoo er dan een practisch doel gesteld moet worden aan een hoogeschool-opleiding, dan zeg ik, dat zulks is : goede leden van de maatschappij te vormen. Haar kunst is de kunst van het maatschappelijk leven en haar doel : ze voor de wereld beter geschikt te maken. Wat ze medé te deelen heeft, beperkt ze aan den eenen kant niet tot zekere beroepen in 't bizonder, noch schept zij anderzijds helden, of inspireert genie. Werken van genie vallen, inderdaad, niet onder kunst; heroïeke verstanden vallen onder geen regel; een universiteit is niet de geboorteplaats van dichters of onsterfelijke schrijvers, stichters van Scholen, bestuurders van koloniën of veroveraars van naties. Zij belooft ons géén geslacht van mannen als Aristoteles of Newton, van Napoleons of van Washingtons, van Rafaëls of Shakespeares,

hoewel de universiteit dergelijke natuur-wonderen reeds veel eerder binnen haar muren heeft geherbergd. *Noch is zij, anderzijds, er mee tevreden, slechts den criticus of den proevennemer te vormen, den economist of den vorscher, hoewel dat evengoed behoort tot haar taak. Maar een hoogeschool-opleiding is het groote, gewone middel naar een groot, maar gewoon doel.* Ze streeft naar het op hooger peil brengen van den intellectueelen toon der maatschappij, — naar het beschaven van de openbare meening, — naar het zuiveren van den nationalen smaak, — naar het bijbrengen van ware beginselen aan de volksgeestdrift en vaste doeleinden aan hun streven, — naar het geven van breedte en soberheid aan den tijdgeest, — naar het vergemakkelijken van de uitoefening der politieke macht en naar grootere verfijning bij den omgang in het particuliere leven. Het is zijn onderwijs, dat iemand een helder, bewust inzicht geeft in zijn eigen opinies en beoordeelingen, en waarheid bij het ontwikkelen daarvan, welsprekendheid om ze uit te drukken, en de kracht om ze op den voorgrond te schuiven. Ze leert hem de dingen zien, zooals die zijn; recht op het doel af te gaan; een gedachtengang te analyseeren; te ontdekken wat drogredenen zijn, en te verwerpen wat niets ter zake doet. Zij geeft hem de noodige voorbereiding, om welken post ook met eere in te nemen en om elk onderwerp met gemak meester te worden. Zij toont hem aan, hoe hij zich bij anderen heeft aan te passen; hoe hij in hun gemoedstoestand dient door te dringen; hoe hij anderen zijn eigen innerlijk kan bijbrengen; hoe hen te beïnvloeden; hoe met hen tot een goede verstandhouding te geraken; hoe verdraagzaam te zijn te hunnen opzichte. Hij voelt zich in elk

gezelschap thuis; hij staat op gemeenen grond met elke klasse; hij weet, wanneer te spreken en wanneer te zwijgen; hij kan een gesprek voeren, doch kan ook toeluisteren; hij kan te geschikter tijd soms een vraag stellen en een les aannemen op het gepaste oogenblik, wanneer hijzelf geen mededeeling heeft te doen; altijd staat hij klaar, maar is nooit in den weg; hij is een aangenaam metgezel en een kameraad, waarop ge vertrouwen kunt; hij weet, wanneer ernstig te zijn en wanneer hij mag gekscheren; en hij bezit een nimmer falende tact, die hem in staat stelt op bevallige wijze grapjes te maken, en zoodanig ernstig te zijn dat 't indruk maakt. Hij heeft die kalmte van geest, die in zichzelf leeft, hoewel levende in de wereld; en die binnenshuis de bronnen voor haar geluk bezit, wanneer zij niet naar buiten kan treden. Hij bezit een gave, die hem dienstig is in het openbare leven en hem steun geeft in zijn afzondering, zonder welke alle voorspoed slechts vulgair is en met welke zelfs mislukking en teleurstelling niet zonder bekoorlijkheid zijn. De kunst, die er naar streeft om een man dit alles te maken is in het vooropgestelde doel zeker even nuttig, als de kunst om rijkdom of gezondheid te verwerven, hoewel ze minder ontvankelijk is voor methoden en minder tastbaar, minder zeker, minder volkomen in haar resultaten »⁽¹¹⁾.

Het heerlijke plan : een Iersche katholieke universiteit op te bouwen, met een hoogeschoolkerk voor haar leden en een *oratorium* om geestelijke leiding te verstrekken; met een faculteit van theologie (want « hoe kunnen we eenig deel van welke wetenschappelijke orde ook onderzoeken en dan plotseling niet verder gaan bij die wetenschap (van

God), welke ingrijpt in elke bestaande orde»?); met een letterkundige en astronomische faculteit en een intensieve beoefening der Keltische taal; een universiteit, die niet zou opgaan in het oppervlakkig instudeeren van een dozijn leervakken en in het vormen van pseudo-geleerden (wat « een allerbespottelijkste en verderfelijke volksbedriegerij » is), veel minder nog in het produceeren van zoogenaamde specialisten, die alleen bevoegd zijn in het eindeloos-kleine, en onwetend voor al de groote vragen van leven, kultuur en godsdienst; dat plan heeft Newman niet tot stand kunnen brengen. De omstandigheden dienden hem niet, en leidende persoonlijkheden in Ierland waren hem vijandig gezind, of verstonden hem niet. Met reden mocht hij schrijven : « Ik heb geen schaduw van twijfel of de katholieke Kerk en haar leer rechtstreeks van God komen, — maar ik weet ook dat er in sommige kwartieren een bekrompenheid heerscht, die niet van God is ». Niettemin blijft zijn ideale universiteit voor alle eeuwen bestaan, als een plato-nische idee, lichtend en stralend, bereid om haar ontzaglijken rijkdom mede te deelen aan wie zich door haar laten begeistereeren.

Te midden van de lijdensgeschiedenis zijner Iersche universiteit, kwam er toch weer een gelegenheid waar we den onsterfelijken man en zijn pathetische, roerende, beminnelijke genialiteit kunnen bewonderen. Hij werd aangeduid om te prediken voor de eerste synode van de Engelsche bisschoppen na het herstel der hierarchie (Oscott, 13 Juli 1852). Met heel zijn diep geloof, zijn warme verbeelding en zijn ongeëvenaard letterkundig talent predikte hij het onvergetelijk sermoen over de tweede lente van het Engelsch

katholicisme (*The Second Spring*). Het Achilli-proces was tegen hem uitgevallen, en zoover hij kon voorzien zou hij weldra onderkomen vinden binnen de koude muren van een gevangenis. Zijn onderneming in Ierland was aan 't mislukken. Maar alle andere kommernissen moesten nu terzijde gezet om de wederwordende Kerk te vieren en te verheerlijken. « Een tweede tempel rijst op de puinen van den vroegeren bouw. Canterbury is voorbij, en York en Durham en Winchester (d.w.z. de vier bizonderste bisschoppelijke zetels van het oude Engelsche katholicisme). Pijnlijk was het er afscheid van te nemen. Wij hielden aan dat visioen van verleden grootheid, we wilden niet gelooven dat het tot niets zou komen. Maar de Kerk in Engeland was dood, en de Kerk leeft nu opnieuw. Westminster en Nottingham, Beverley en Hexham, Northampton en Shrewsbury (de nieuwe bisschopszetels), die namen zullen, bijaldien de wereld duurt, zoo zoet zijn voor het oor, zoo opwekkend voor het hart als de heerlijkheden die wij verloren hebben. En heiligen zullen, zoo God wil, er uit naar voren treden; en leeraars zullen eens te meer de wet stellen voor Israël, en predikers zullen vermanen tot boete en tot gerechtigheid, zooals in vroegere eeuwen. »

Bisschoppen, priesters en leeken weenden en snikten bij 't hooren van die zilveren stem; allen werd de ontroering te machtig. En Wiseman, de kardinaal, met het gevoelig hart van een kind, zat luidop te schreien in zijn zetel. De redenaar besloot met de waarschuwing dat deze nieuwe lente wellicht een Engelsche lente zou wezen, onzeker en met afwisseling van vreugde en leed. « Ja, mijn vaders en mijn broeders, en zoo de gezegende God het wil, we zullen

niet alleen leeraars hebben en predikers; ook martelaren zullen dezen grond weder toewijden aan God... Er blijft nog een en ander te lijden, moeten we denken, om het noodzakelijk offer te voltrekken. God verhoede het, terwille van dit arm land! Nochtans, zou het ons moeten verwonderen, vaders en broeders, als de winter, zelfs nu, niet geheel voorbij was? Hebben wij eenig recht om 't vreemd te vinden dat, in dit ons land, de lentetijd van de Kerk zou gaan gelijken op een Engelsche lente : een onzekere, angstvolle tijd van hoop en vreeze, van vreugde en lijden, van lichtende belofte en bottende hoop, en tegelijkertijd van scherpe rukwinden, koude regens en onverwachte stormen? Eén ding weet ik : dat hoe grooter onze nood, hoe sterker ook onze kracht zal zijn. Hoe heviger de vijand toort tegen ons, des te meer zullen ook de heiligen in den hemel voor ons pleiten; hoe vreeselijker onze beproevingen van de zijde der wereld, des te dichter zal onze Moeder Maria bij ons zijn, en onze beschermheiligen en engelen; hoe boozter de uitvindingen van de menschen tegen ons, des te luider zal voor ons de smeekbede opgaan uit den schoot van heel de Kerke Gods. »

Ook de andere bekeerlingen spaarden noch arbeid, noch moeite om het geloofsleven te verinnigen en te verdiepen. Faber, ofschoon zeer zwak van gezondheid, volbracht een reuzenarbeid als leider van het Londensch *oratorium*, als zielenleider, prediker en geestelijke schrijver. Zijn groote zorg was om de katholieken een bovennatuurlijk inzicht en een levend geloof in te prenten. « Wij hebben te veel meegedaan aan praal en vertooning, wij zitten te veel in met ceremoniën, schoone kerken, gentleman-gebruiken, publici-

teit; en wij beantwoorden niet aan wat God uitwendig voor ons tot stand brengt, door strenger ascese, gebed en de beoefening van het inwendig leven » (Brief van 15 Nov. 1850). Hij richtte katholieke scholen op, predikte haast elken dag, en maakte binnen korten tijd van zijn Londensch *oratorium* een der brandpunten van katholiek leven. Een der door hem gepredikte missies is beroemd gebleven om de magnetische kracht met welke hij zijn toehoorders beheerschte. In den Advent van 1852 hield hij, drie weken lang, de eeuwige waarheden voor : zijn toehoorders, — in de grootstad verdwaalde Ieren, — bleven koud en roerloos. Faber, gebroken door het vooruitzicht van het verlies van zoovele zielen, riep weenend de arme Ieren aan : « Hoe kan ik uw harten raken? Ik heb Jezus gebeden, ik heb Maria gebeden; tot wien kan ik mij nu nog wenden? *Uzelf*, bid ik, mijn geliefde Iersche kinderen, hebt medelijden met uw eigen zielen! » Bij deze woorden zakte Faber op zijn knieën. Heel het volk knielde mee, in onbedwingbare ontroering, snikte en bad om vergiffenis.

Overigens kan gerust verzekerd worden dat Faber zijn stempel heeft gedrukt op eenige der meest naar voren tredende aspecten van het Engelsch katholicisme der negentiende eeuw. Zijn heiligenlevens maakten het volk vertrouwd met de hoogste toonbeelden der christelijke volmaaktheid, noodigden uit tot meer dan gewone zelfverloochening en versterving, en bevorderden het ontluiken van kloosterroepingen. De kerkdiensten van het Londensch *oratorium*, meestal naar Italiaansch model, werden stilaan over heel het land nagevolgd, en brachten in de Engelsche devotie een warme, rijke tint welke zij tot dusverre had

gemist. De indruk van zijn sermoenen en voordrachten, zoo rijk aan inhoud en zoo kleurig van vorm, was overweldigend. Hij wist de aandacht samen te trekken op de fundamenteele geloofspunten, was een onvermoeide prediker van het dogma. « Laat ons maar eenvoudig de godheid van Jezus verkondigen, al mogen theologische sermoenen nog zoo weinig in den smaak vallen. Ook zonder onze welsprekendheid zullen dan de harten vanzelf geraakt worden en Bethlehem en Calvarie zullen al de diepten van hun teederheid openleggen voor de armste en eenvoudigste onder Christus' kinderen. »

Zijn hymnen, doorgloeid met een vurig gevoel, leerden de Engelsche katholieken hun geloof uitzingen. Nog heden ten dage weerklinkt, in alle Engelsche landen, zijn fiere belijdenis van trouwe tot-ter-dood aan de katholieke Kerk :

*« Faith of our Fathers! living still
In spite of dungeon, fire and sword :
Oh, how our hearts beat high with joy
Whene'er we hear that glorious word.
Faith of our Fathers! Holy Faith!
We will be true to thee till death. »*

(Geloof onzer vaderen! Levend nog, ten spijt van kerker, vuur en zwaard. Oh, hoe warm klopt ons hart van blijdschap, telkens we dat heerlijke woord hooren. Geloof onzer vaderen! Heilig geloof! U zullen we trouw blijven tot-ter-dood!)

Voor al door zijn ascetische geschriften heeft Faber bijgedragen tot de verdieping van het godsdienstig leven. Zij

zijn ontstaan uit de sermoenen en voordrachten welke hij placht te geven in het Londensch *oratorium*, en bewaren iets van de levendigheid en de oorspronkelijkheid van zijn welsprekendheid. Overal bekend is *All for Jesus, The easy ways of divine love* (1853), — later in de meeste Europeesche talen, ook in het Nederlandsch, vertaald —, een leidingsboek voor menschen die in de wereld leven, om hen te helpen in het heiligen van hun gewone ambtsbezigheden en hun vroomheid om te vormen tot lichtstraal en blijheid. *Growth in Holiness or the progress of the spiritual life* (1854) is een wegwijzer voor de meer gevorderden : hier wordt vooral de nadruk gelegd op de louterende kracht van een bestendig berouw voor verleden zonden. Het jaar daarop verscheen *The Blessed Sacrament or the works and ways of God* (1855), een tamelijk eclectische vulgarisatie van de eucharistische theologie, waarin anderzijds enkele zijner mooiste bladzijden te vinden zijn. *Creator and Creature* is het best doordachte van zijn werken en mag doorgaan voor een samenvatting van Faber's geest en vroomheid. De schepping wordt er opgevat als een uiting van onmetelijke en eeuwige liefde, en de ware verhouding van het schepsel tot God als een persoonlijke liefdedienst, waardoor de ziel zich vasthecht aan de ongeschapen schoonheid. *The Foot of the Cross or the sorrows of Mary* (1858), is een der beste verhandelingen over Maria's smarten en behelst diepzinnige beschouwingen over het aandeel van de H. Maagd in het werk der verlossing. *Spiritual Conferences* (1859) openbaart Faber's buitengewone gaven als zielenkenner en onderscheider der geesten. In *The Precious Blood or the price of our Salvation* (1860), hebben we den neerslag van zijn vurige

devotie tot het Heilig Bloed van Christus. *Bethlehem* (1860) behandelt de mysteriën van de Heilige Kindsheid; het is een boek waar innige teederheid elke bladzijde doorgloeit.

Faber's geestelijke boeken zijn een blijvende glorie van het Engelsch katholicisme en een duurzaam bezit voor heel de Kerk. Zoo we zijn spiritualiteit vergelijken met die van Newman, zullen we vinden dat de geest van de twee groote Oratorianen zeer verschillend is, ofschoon beiden op denzelfden bodem staan van de katholieke waarheid. Faber is, zooals S. Bernardus en S. Bernardinus van Sienna, vooral bezorgd om het pathetische, het gevoel-opwekkende in Christus' leven en lijden, nader te brengen tot de geloovige inbeelding en beschouwing; zijn bronnen, waaraan hij zich voortdurend laaft, zijn de middeleeuwsche en post-tridentijnsche scholastiekers, en hij verwerkt ook een verbazende hoeveelheid van Italiaansche, Fransche en Spaansche devotieboekjes uit de latere eeuwen. Newman daarentegen houdt meer van het historische en het concrete, schakelt de inbeelding uit zijn vroomheid, en kent ternauwernood andere bronnen dan de evangeliën, S. Paulus, en zijn geliefde kerkvaderen. Hijzelf geeft ons den sleutel van zijn vroomheid in een weinig gekenden tekst van zijn *Historical Sketches* (II, 217-218) :

« Ik beken het, voor mij is 't een eenige vreugde de levens te lezen van de heiligen der eerste eeuwen, hun karakter en hun daden te overwegen : want we kennen hen beter dan de meeste heiligen, die nadien gekomen zijn.

» Eenieder is niet in denzelfden vorm gegoten : wat op den eenen indruk maakt laat een anderen onverschillig. Menschen met een vurige verbeelding stellen zich zonder

moeite dingen voor die zij nooit hebben gezien. In de kerk roepen zij, enkel met het te willen, de boven hen rondzwervende engelen en heiligen te voorschijn; zij zien hun trekken, bewegingen, gebaren, hun glimlach of hun treurnis. Thuis gekomen bewaren zij de levendige herinnering aan wat hen vervoerd heeft en zij zijn bij machte om duidelijk te beschrijven wat zij gezien hebben. Ik ben anders gemaakt: mijn belangstelling gaat alleen naar wat mijn zintuigen raakt, naar wat mijn oogen zien en mijn ooren hooren, naar wat ik lees en niet naar wat ik uitvind. Het geloof is niet noodzakelijk gevolgd van de praktijk; en zoo is, voor mij, de inbeelding geen opwekster van devotie.

»Het leven van Onzen Heer in het evangelie doet me meer goed dan een traktaat *De Deo*. Drie verzen van Sint Joannes zijn me profijtelijker dan drie meditatiepunten. Ik verkies een Spaansch kruisbeeld in geschilderd hout boven een Italiaanschen Christus van klaar goud. De zeven smarten (van Maria) ontroeren me meer dan (het dogma van) haar Onbevleete Ontvangenis. Ik heb meer devotie voor den H. Gabriël dan voor een der seraphijnen van Isaïas. Ik bemin meer S. Paulus, dan die eerste Carmelieten, zijn tijdgenooten, waarover nooit iemand een woord vernomen heeft. Ik voel sympathie voor (den uit de historie bekenden) Dionysius van Alexandrië, terwijl ik alleen hulde breng aan S. Joris (over wien wij niets weten). Ik beweer hoegenaamd niet dat mijn systeem beter is dan een ander, maar 't is het mijne, en 't houdt niets in wat verboden zou wezen.»

Een derde bekeerling, Henry Edward Manning, werd weldra de rechterarm van Wiseman voor het organiseeren van alle katholieke werken. Een diep-verstorven natuur,

begaafd met al de hoedanigheden van den echten missionaris : zielenijver, betrouwen in God, ongemeene welsprekendheid, matelooze werklust, — was hij binnen enkele jaren de eerste kracht van het aartsbisdom Westminster. Honderden Anglicanen werden met zijn hulp tot het katholiek geloof gebracht en zijn biechtstoel werd belegerd, zoowel door geboren katholieken als door bekeerlingen. In 1857 stichtte hij te Londen (Bayswater) een nieuwe kloostergemeenschap, de Oblaten van S. Carolus, die bedoeld waren als diocesane missionarissen, bereid tot elke door den bisschop gestelde taak. Zijn eerste helpers waren twee bekeerlingen, Laprimaudaye (zijn vroegeren Anglicaanschen kapelaan) en Robert Wilberforce. Acht jaar lang had hij zijn hoofdkwartier in Bayswater, arbeidde er rusteloos voor den verderen uitbouw van zijn kloostergemeenschap, onderrichtte de zoekenden en de dwalenden, tot hem de zware last op de schouders zou gelegd worden, Wiseman op te volgen als aartsbisschop van Westminster.

We hebben totnogtoe slechts een vluchtig overzicht gegeven van het werk der drie meest naar voren tredende bekeerlingen. Naast deze grooten was er nog een ware keurbende, mannen als W. G. Ward, Oakeley, Ambrose St. John, Dalgairns, Allies, die in den schoot der Kerk den vrede gevonden hadden voor hun zoekenden geest en tevens begeesterd waren door het groote ideaal van Englands bekeering. Hun aandeel in de wederopleving van het katholicisme kan moeilijk overschat worden : zij vertegenwoordigen den bruisenden levenslust, het zwellende sap en de onweerstaanbare groeikracht van de immer-hopende, nooit begevende jeugd der Kerk.

VII

WISEMAN'S KOMMERNISSEN ZIJN LAATSTE JAREN

In de geschiedenis van de katholieke wederopleving in Engeland zijn er twee diep-menschelijke, ongemeen roerende klachten, uit het hart van twee opeenvolgende aartsbisschoppen van Westminster gegrepen : de eene is van Wiseman in een brief aan Faber, de tweede mag als het geestelijk testament van Manning beschouwd worden⁽¹²⁾. Het zijn documenten van een soort, die in vroegere eeuwen zelden in ambtelijke levensbeschrijvingen werd aangetroffen : de overwegingen van echte leiders, die vóór God en hun geweten de vraagstukken blootleggen waarmee zij hebben te worstelen, den nood der zielen waarover zij de verantwoordelijkheid dragen, en de remmende krachten die een voorwaartsche beweging belemmeren.

Voor allen die bekommerd zijn om een objectief-getrouwe weergaaf van de historische werkelijkheid en zich bewust zijn van de heilzame pedagogie der ware geschiedenis, mogen deze documenten niet voorbijgegaan worden. Manning's geestelijk testament zal verder ter sprake komen.

De brief van Wiseman is gedateerd van 27 October 1852. De eerbiedwaardige prelaat stort er heel zijn hart uit voor Faber, « een hart dat zeer doet, » schrijft hij, « en niet zonder reden ». Hij haalt het woord van den profeet aan over de kleinen, die sterven van honger in de straten van de stad, en schreiend aan hun moeder vragen : Waar is de tarwe, waar de wijn? In dezen brief ontbloot de echte Wiseman de diepste verlangens van zijn hart. Hoevelen hebben, na zijn dood zoowel als in zijn leven, min of meer vergoelijkend geschreven over zijn liefde van staatsie en praal, over zijn romantische droomen van een bekeerd Engeland! Hier zien we den bisschop zuchtend onder de groote verantwoordelijkheid van zijn ambt, neergebogen onder de zorg voor de massa der armen en der kleinen. Ongetwijfeld, hij heeft zijn illusies gehad, als b.v. wanneer hij meende te mogen hopen dat zijn opvolger eenmaal het H. Misoffer zou opdragen in Westminster Abdij (de oude, prachtige Benedictijnerkerk van Londen; sedert de Reformatie in de handen der Anglicanen). Maar dat zijn illusies van durvers, van sterke zielen, die in zich Gods kracht voelen om de omstandigheden te beheerschen en de historie in nieuwe banen te voeren door hun lijden en hun zwoegen.

« Wanneer ik eerst naar Londen kwam, zag ik dat de armen meest van al verwaarloosd waren, en ik besloot hen met alle krachten te helpen. » Daarom stichtte hij «missiën» (feitelijk ongeveer overeenkomend met onze parochiën) te midden van de armen, en stond eenige van zijn beste priesters voor dit werk af. Er waren echter bijlange geen priesters genoeg en weldra kwam hij tot de overtuiging, dat zulke voortdurende, volhardende arbeid onder de dichte,

zondenvolle menschenmassas van de grootstad, alleen kon ondernomen worden door kloostergemeenschappen.

Eén voor één nodigde hij de verschillende orden en congregaties uit om hem terzijde te staan. Wanneer hij bisschop werd, was er geen enkele kloostergemeenschap van mannen in Londen. « Er waren ergens twee Jezuïeten *en garçon*; dat was alles. »

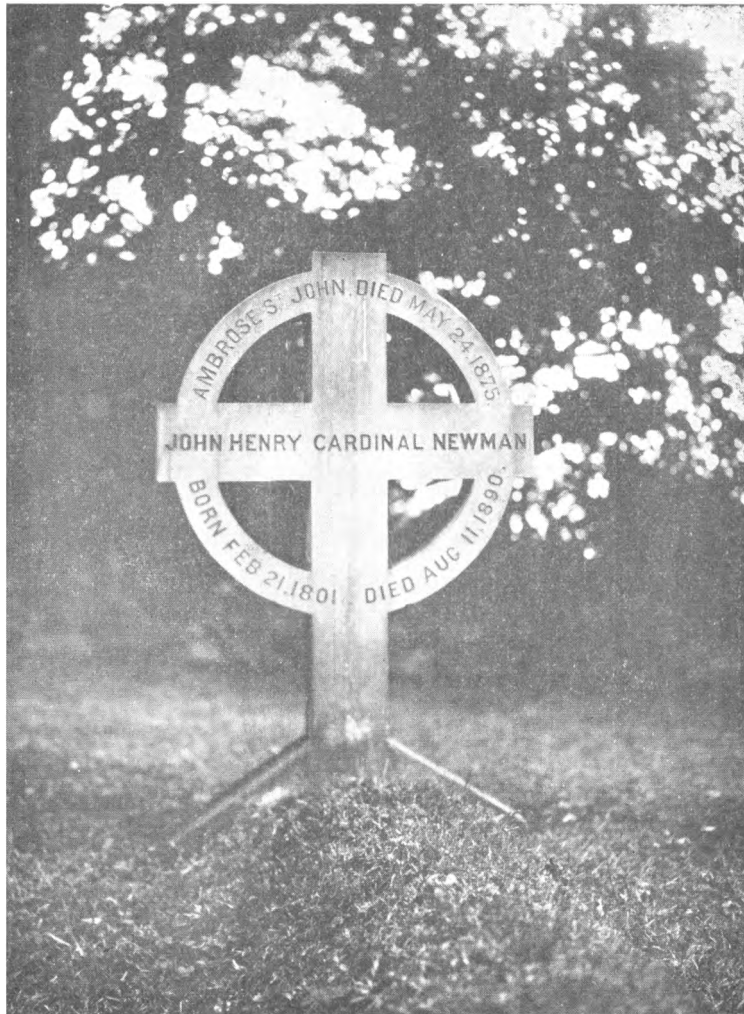
« Nu (1852) is het anders. De Jezuïeten hebben een prachtige kerk, een groot huis, meerdere priesters... Niet zoodra was ik in Londen of ik verzocht hun overste hier een echte kloostergemeenschap te vormen met tien of twaalf paters. Ik bad ook om missionarissen, om retretten te geven voor de geloovigen. Beide vragen werden afgewezen, omdat, zoo werd mij geantwoord, er geen paters genoeg waren. Daarvan komt dat wij van hen niets anders hebben dan een kerk, die door haar pracht de bestaansmiddelen van twee parochiën tot zich trekt en opslorpt, maar geen scholen onderhoudt en niets doet om de arme menschen op te voeden die aan haar deur leven. Ik zou veel meer kunnen zeggen, maar dit zij genoeg.

» De Redemptoristen kwamen naar Londen als een orde van missionarissen. Ik was erg blij met hun komst en gaf hun mijn volle goedkeuring. Wanneer zij hier eenmaal gevestigd waren, sprak ik hun over mijn geliefkoosd plan : missiën te houden onder en voor de armen. Het antwoord luidde, dat zulks het doel van hun instituut niet was *in steden*, en dat ik daarvoor een andere orde moest zoeken. Ik heb me altijd voorgenomen elk pleidooi te eerbiedigen dat zich beroept op den *Regel*, en ik had dus niets meer te zeggen. »

De Passionisten, hoe ijverig zij anders ook wezen, « hebben me nooit een slag werk gedaan onder de armen »; de Maristen « heb ik hierheen gebracht voor een doel van lokalen aard en daarvoor dienen zij goed... maar, tegenwoordig althans, durf ik van hen geen algemeen werk vragen ». Wat S. Philippus' *oratorium* betreft, « ik heb nooit een gelegenheid laten voorbijgaan om God te danken omdat dit instituut hier werd overgeplaatst,... maar gij weet dat het werk waarnaar ik zucht niet binnen zijn doel ligt...

» Zie nu eens in welken toestand ik me bevind. Ik heb geloofd, ik heb verkondigd, ik heb bisschoppen en geestelijken wijs gemaakt, dat in een groote stad de redding van de menigte niet kan bewerkstelligd worden door den seculieren clerus, omdat zijn aantal niet voldoende is; maar dat alleen kloostergemeenschappen het groot werk van bekeering en behoud der bedorven massa *kunnen* en *willen* op zich nemen. Volgens deze overtuiging heb ik gehandeld: vijf verschillende congregaties heb ik in mijn bisdom binnengebracht of hun stichting met alle kracht aangemoedigd; en, wat de groote taak betreft (evangelisatie der armen), ben ik precies zoo ver als toen ik begon. Er is geen enkele onder hen, die dat werk *kan* aanvatten, want dat het hun niet aan goeden wil ontbreekt is vanzelfsprekend. Het ligt niet in hun doel zooiets aan te vangen. De zielen rond hen gaan verloren, maar hun Regels — Regels door heiligen gegeven — staan in den weg, en beletten hen om de zielen te helpen redden, behalve langs één bizonderen en bepaalden weg. »

Wiseman wordt zeer goed gewaar dat hij op gevaarlijken grond loopt en erkent nederig: « misschien is mijn ziens-

Plaat XIII. — Het graf van Kardinaal Newman en zijn trouwen vriend
Ambrose St. John.

Plaat XIV. — Kardinaal Vaughan, aartsbisschop van Westminster, 1892-1903.

wijze heelemaal verkeerd ». Dat elke orde haar regel volgt, is zijn liefste wensch. Maar niettemin heeft hij zeer sterk den indruk dat de interpretatie, door de kloosterlingen gegeven, te letterlijk is. Als S. Alphonsus bisschop van Londen was geweest, zou hij dan gezegd hebben : Dat zijn geen *rusticorum*, mijn zonen moeten niet beproeven hun zielen te redden? S. Philippus eischt dat zijn volgelingen thuis zullen blijven; anderen jagen; de Oratorianen zijn visschers. Uitstekend, maar S. Philippus leefde in Rome, waar priesters voor alle werk te vinden waren. Wat zou hij gedaan hebben, had hij in Londen geleefd, waar millioenen verloren gaan en de priesters zoo weinig talrijk zijn? Zou hij den nood hebben kunnen aanzien van die talrijke zielen, die rond hem naar hun verderf gaan, en zou hij niet, met zijn diep medelijden en zijn liefde voor de ongelukkigen, een *venator animarum* zijn geweest?

Het is noodig deze klacht van Wiseman — in haar soberen eenvoud en haar gloeiende welsprekendheid is zij een letterkundig meesterwerk geworden — niet verkeerd uit te leggen. De Kardinaal weet, beter dan wie ook, dat de kloosterlingen in zijn diocesis arbeiden tot aan de uiterste grenzen der menschelijke kracht. « Ik zou de eerste zijn », roept hij uit, « om u tegen te houden als gij nog meer wildet doen. » Wat hij vaststelt en betreurt is een legalistische, starre, onbuigzame interpretatie van de Regels, waardoor hun aanpassingsvermogen aan den nood der massa van de geïndustrialiseerde steden verloren gaat. En met het oog op deze onbuigzaamheid trekt hij Faber's aandacht op de talrijke dispensaties of vrijstellingen, waarover niemand gewetensangsten blijkt te hebben : « Bijna elke klooster-

gemeenschap heeft allerlei dispensaties; eenige van vasten en onthouding, andere van het koorbed, andere van het ordekleed, enz. Als ge hun vraagt waarom al deze vrijstellingen noodig zijn, krijgt gij het antwoord dat de omstandigheden en levensvoorwaarden zulks eischen. Maar wie denkt er aan om de tusschenkomst van den Heiligen Stoel in te roepen, wanneer het voorschriften geldt die bedoeld waren voor andere landen en andere tijden, of beperkingen van de mogelijkheid om goed te doen op de eenige manier die in een bepaald land vereischt wordt? »

Om deze reden vond hij zich verplicht aan Manning de opdracht te geven een nieuw instituut op te richten, naar het model der *missionnaires diocésains*, die hij in Normandië aan den arbeid had gezien; iets wat het midden zou houden tusschen seculiere en reguliere geestelijkheid : een *oratorium* van S. Philippus maar met werk naar buiten; en meer bepaaldelijk, om te prediken voor de arme volksklasse en haar geloof te vrijwaren in zulke kwartieren waar nog geen vaste parochiën bestonden, om volhardingsklassen te stichten voor de jeugd na de eerste Communie, om sermoenen te houden tijdens den Advent, de Vasten en de Meimaand, en vooral om geregeld missiën te prediken voor de armen.

Dat was het begin van de Oblaten van S. Carolus, die weldra, onder de bezielende leiding van Manning, met alle kracht aan den arbeid waren om de armen te evangeliseeren.

Zes jaren waren verlopen sedert de bekeering van den vroegeren aartsdiaken van Chichester, die nu (1857) als vertrouwensman van den Kardinaal en overste eener groeiende kloostergemeente, een der invloedrijkste mannen was geworden in het aartsbisdom. Pius IX, die den bekeerling

in Rome had gekend en buitengewone achting toedroeg, noemde hem proost van het kapittel van Westminster. Was het afgunst of misnoegdheid bij de geestelijkheid van het diocees om de plotseling rijzende grootheid van Manning, of zou deze laatste misschien wat al te kordaat opgetreden zijn tegen de rechten en gebruiken van den clerus? Er ontstond een pijnlijke, bittere strijd tusschen Manning en de oude geestelijkheid, die nog de mentaliteit vertegenwoordigde van het vroegere gezapige, weinig-durvende katholicisme uit de eeuwen van vervolging. Wellicht was het conflict onvermijdelijk. Eenige leden der aristocratie en menige priesters van het oud regiem, hadden steeds met leede oogen Wiseman's nieuwe methoden aangezien en waren niet te spreken, noch over het herstel der hiërarchie (wat zij als een flater beschouwden), noch over de warme ontvangst die de bekeerlingen ten deel viel. De Kardinaal zelf stond te hoog om openlijk aangevallen te worden, en aldus werd heel het misnoegen van de oudere richting verzameld tegen Manning, die heer en meester scheen te zijn in Westminster.

De twisten werden nog verhoogd wanneer de oudere richting zich schaarde onder de leiding van Dr. Errington, hulpbisschop van het aartsdiocees, met recht van opvolging. Van de eerste maanden af was de verhouding tusschen Wiseman en zijn hulpbisschop gespannen geweest : het karakter van beide mannen was een levende contradictie; Wiseman impulsief, poëtisch-aangelegd, steeds droomend van nieuwe veroveringen, en Errington met het temperament van een vromen jurist, onvergelykelyk in 't boekhouden, stipt in het nagaan van alle canonieke feilen en spleten, wantrouwig

tegenover alles wat jong was en nieuw, vooral tegenover de bekeerlingen. Een eerste geweldig dispuut was tusschen deze twee losgebroken, naar aanleiding van de benoeming van W. G. Ward, — een bekeerling en een leek — tot professor der theologie in het seminarie van St. Edmund's. Voor Wiseman was deze benoeming de eenvoudigste zaak van de wereld, wijl Ward de beste theoloog was in heel het aartsbisdom. Errington daarentegen achtte het een monsterachtigheid, en een vergrijp tegen het kerkelijk recht, dat de vorming van den clerus zou toevertrouwd worden aan een leek, die enkele jaren terug nog tot het Anglicanisme behoorde. Zoo volgden de wrijvingen elkander op en te langen laatste stond Errington aan het hoofd van de oppositie tegen Manning, en onrechtstreeks tegen den Kardinaal.

Met onvermoeibare energie en begindurf was Manning er ten slotte in geslaagd nieuwe scholen en kapellen te openen en het evangelie binnen het bereik van een ruimer deel der arme, verwaarloosde volksklasse te brengen. Dat de Kardinaal, die lang tevergeefs naar zulk een kracht had gezocht, nu zijn medewerker zou laten schieten, was ondenkbaar. Niettemin is 't voor het onbevange oog van den geschiedschrijver niet zoo gemakkelijk het juiste punt aan te duiden waarover de strijd eigenlijk ging. Het was eerder een verschil van inzicht in pastorale methoden, verscherpt door de tegenstelling van den ouden clerus en de bekeerlingen, verhevigd door het autoritair karakter van de twee voornaamste tegenstanders : Errington en Manning.

Deze laatste wilde een nieuw soort van priesters (« een nieuw ras », schrijft hijzelf), bekwaam om hun man te

staan tegenover de regeering, de aristocratie, de intellectuelen, de Anglicanen; met een woord, menschen van grooter formaat — zooals hijzelf er een was —, maar die in elken tijd zelden voorhanden zijn. Hij verlangde een voorwaartsche beweging van het katholicisme, eenerzijds gericht op de evangelisatie der in naam alleen katholieke Ieren, en anderzijds op de actie onder de protestanten. Zijn geest leefde in de toekomst, terwijl zijn tegenstanders nog voortdobberden in het verleden.

Op den duur werd de toestand onhoudbaar. Errington besloot de zaak uit te vechten voor den Heiligen Stoel en verloor den slag. Bij decreet van de Propaganda werd hij ontzet uit zijn ambt van hulpbisschop (1860).

Wiseman, wiens gezondheid nooit sterk was geweest, was door al dit strijdrumoer voorgoed geknakt. Zijn laatste jaren waren een langzaam voortschrijden, van ziekte tot ziekte, naar het graf en naar de eeuwige rust. Op zijn sterfbed bezwoer hij zijn priesters «vrede, liefde en eenheid te beminnen. En — voegde hij daaraan toe, met het oog op de twisten der laatste jaren — zoo er iets is gebeurd tegen de liefde en tegen de eenheid, laat het in Gods naam vergeten zijn. Laat ons elkander vergiffenis schenken en elkander beminnen». Hij stierf den 15 Februari 1865.

Zijn begrafenis was een echte triomftocht. Heel Londen stond langs de straat om een laatste maal het stoffelijk overschot van den grooten Kardinaal te begroeten. Zijn innemende goedheid, zijn buitengewoon talent als prediker, voordrachtgever en schrijver, en vooral het reuzenwerk dat altijd met zijn naam zal verbonden blijven : *de weder-inburgering van het katholicisme in het volle leven van Engeland*,

hadden reeds lang van hem een legendarische figuur gemaakt. Zelden heeft een prelaat zoo waardig de grootheid en de majesteit van de universeele Kerk in een grootendeels protestantsch land vertegenwoordigd. De enkele lichtende jaren van zijn episcopaat hadden de nevelen van drie eeuwen doen verdwijnen. Zijn rotsvast geloof, zijn reusachtige arbeidskracht verdienen dat hij in één adem wordt genoemd naast de groote opbouwers van het katholicisme in Engeland : Gregorius, Augustinus van Canterbury, S. Anselmus, Thomas Becket, Kardinaal Pole.

VIII

NEWMAN ONDER DE WOLK. ZIJN APOLOGIA

Newman had lang gewaar geworden dat een groote strijd op handen was rond de eerste beginselen van het geloof en de grondvesten van het christendom. Sedert hij Oxford verlaten had was de oude hoogeschool bijna plotseling overgegaan tot wat in dien tijd godsdienstig liberalisme werd geheeten en in de werkelijkheid geheel of half ongeloof was. Een geest van twijfelzucht en vernieling was over de intellectueelen gevaren : alle traditioneele grondwaarheden, en tot het bestaan van God toe, werden in opspraak gebracht. Wie de teekenen des tijds verstond, kon voorzien dat de ondermijnende krachten stilaan den godsdienst, onder welken vorm ook, bij alle lagen der bevolking zouden in gevaar brengen.

Hij voelde levendig den nood van een nieuwe, aan de nooden van den tijd en aan den vooruitgang der historische en natuurkundige wetenschappen aangepaste geloofsverdediging. Met zijn open en vrijmoedigen geest stond hij onbevangen en onbevreesd tegenover alle nieuwe ontdekkingen en methoden, gereed om de kern van waarheid los te halen uit den bolster der nieuwe theorieën.

Wanneer dan, in 1858, een katholiek tijdschrift onder de leiding van Richard Simpson en John Acton bereid scheen om de geloofswaarheden te verdedigen met verjeugdigde wapens, beloofde Newman graag genoeg zijn medewerking. Hij werd nu algemeen erkend als de intellectueele voorman der katholieken, en zijn naam alleen was een waarborg van degelijkheid en sterkte. Het bewuste tijdschrift had echter geen gunstigen naam. Gesticht door Capes, een der Oxford-sche bekeerlingen, had *The Rambler* reeds jaren lang aanstoot gegeven door roekelooze bespiegelingen en meest nog door een oneerbiedigen toon tegenover de hiërarchie. Simpson, die in 1858 de leiding overnam, was een stoute en onvoorzichtige schrijver. Zijn voornaamste medewerker was Acton, die van Döllinger de historische kritiek had geleerd en zich gereed maakte om in Engeland de wetenschappelijke methoden te verspreiden. Onder de buitenlandsche medewerkers waren Döllinger en Montalembert.

Al deed Newman nog zoo zijn best om *The Rambler* binnen de perken van gematigdheid te houden, weldra bleek dat het tijdschrift eens te meer de grenzen van het toegelatene te buiten was gegaan. Döllinger schreef dat S. Augustinus de vader van het Jansenisme was; een andere schrijver oefende scherpe kritiek op de bisschoppen in verband met het vraagstuk der katholieke opvoeding.

De bisschoppen drukten hun misnoegdheid uit en, liever dan het tijdschrift te zien verdwijnen, nam Newman zelf de verantwoordelijkheid der redactie op zich.

Op zichzelf was deze stap niet van groote beteekenis. Voor Newman's leven echter zou hij tragisch worden. Hier ligt, zoo ik goed zie, de eigenlijke aanleiding van het wan-

trouwen waarmee de eenzaamheid van Edgbaston meer en meer bejegend werd.

De toestand was alzoo : Newman was uit Ierland teruggekomen, na mislukt werk, maar niettemin met een verhoogd gezag, als de gewezen leider van een katholieke hoogeschool en de geniale voorstander van wetenschappelijke en theologische vooruitgang. Hij had zoo juist een *secondary school* gesticht te Edgbaston en de klank van zijn naam volstond om al de groote katholieke families te bewegen er hun zonen heen te zenden. Te midden van al zijn beslommeringen bleef hem nochtans de angst bij voor het hevigste gevaar dat den godsdienst bedreigde : en dat was de geest van opstand tegen het bovennatuurlijke, de rationaliseering van de goddelijke openbaring. Mannen als Simpson en Acton, meende hij, moesten geleid worden, niet versmacht. Hij was er zich heel duidelijk van bewust dat het niet makkelijk zou wezen deze wilde krachten te harnassen in den dienst van de Kerk en van het geloof; doch nog gevaarvoller scheen het zulke woelige denkers aan zichzelf over te laten. Bovendien was hij volstrekt overtuigd van de noodzakelijkheid van een stevig katholiek tijdschrift « om de openbare meening voor te lichten te midden van het verkeerde intellectualisme in onzen tijd, om het katholicisme te omwallen met de in dezen tijd noodige en gewenschte verdedigingen, om de uitvindingen van dezen tijd van een katholiek standpunt te beschouwen en er van een katholieke interpretatie te geven ». Hij had een hekel aan elken opstand tegen het kerkelijk gezag : inderdaad zou men bezwaarlijk een anderen denker der XIXe eeuw kunnen noemen voor wien, zooals voor Newman, onderdanigheid

en volgzzaamheid tegenover alle gevestigd gezag als een tweede natuur waren geworden. Instinctief schrok hij terug voor alles wat de orde verstoorde, hij kon geen uitdagenden toon verdragen, en nam altijd de wenken en wenschen der bisschoppen aan als vingerwijzingen der goddelijke voorzienigheid. Er lag in zijn godsdienstig karakter een zekere passiviteit, een bereidvaardigheid om in alles en vóór alles door het goddelijk licht, vermiddeld door menselijke gezagdragers, geleid en bestuurd te worden. Zoo nam hij de redactie van *The Rambler* op zich, *daartoe uitdrukkelijk uitgenoodigd door zijn bisschop, Mgr. Ullathorne, en door Kardinaal Wiseman*. Maar hij vermoedde reeds dat hij daarmee tusschen twee vuren zou staan, het mikpunt zou worden van alle extremistische zienswijzen. Toch versaaide hij niet, en aanvaardde den nieuwen last « als een bittere penitentie ».

The Rambler was niet bedoeld als een mededinger van een ander katholiek tijdschrift *The Dublin Review*; het is echter genoeg geweten hoe prikkelbaar de redacteurs van tijdschriften zijn. W. G. Ward, Oakeley en Manning, de beschermers en leiders van *The Dublin Review*, zagen met leede oogen naar den onwelkomen concurrent, hekelden den toon, den inhoud, het opzet. Waarom verdedigde Newman niet krachtiger het recht van den Paus op zijn tijdelijk erfgebied? Waarom besteedde hij zooveel aandacht aan al die moderne bezwaren tegen het geloof? Was dat geen nuttelooze krachtverspilling, geen gevaarvolle opwekking van onrust in het gemoed der trouwe katholieken? Hoe kon hij in zijn medewerkers dien sarcastischen toon dulden? Was het niet net alsof *The Rambler* het orgaan

moest worden van wrevelige katholieken?

Zoo kwam er, naast de reeds bestaande moeilijkheden tusschen oude katholieken en bekeerlingen, een nieuw geding waardoor de bekeerlingen zelf in twee tegenover elkaar staande kampen terechtkwamen : aan de eene zijde de *scholars* in de schaduw van Newman; aan de andere de menschen van de praktijk, aangevoerd door den voortvarenden Ward en den temperamentvollen Manning.

In Juli 1859 schreef Newman in *The Rambler* een artikel over het raadplegen van de geloovigen in geloofszaken (*On consulting the laity in matters of doctrine*). Zich beroepend op de lessen der geschiedenis, liet hij uitkomen hoe, in de IVe eeuw, de bisschoppen over het algemeen zich niet zoo standvastig hadden betoond als de leeken in het handhaven van het symbolum van Nicea. « Er was een tijdelijke opschorting van de werkzaamheid der *Ecclesia docens* ». Deze volzin werd uit zijn verband gelicht en Newman werd door bisschop Brown (van Newport) bij het H. Officie aangeklaagd.

Een andere oorzaak van oneenigheid was de houding van Newman en zijn vrienden in de kwestie van het tijdelijk bezit van den Paus. Terwijl Ward en Manning, niet zonder overdrijving, van de teruggave der kerkelijke staten bijna een geloofspunt maakten, toonde *The Rambler* zich tamelijk onverschillig, en viel zelfs de ietwat categorische stellingen van Manning aan. In 1861 werd *The Rambler* opgeheven, en vervangen door *The Home and Foreign Review*. Dit nieuwe tijdschrift, waaraan ook Newman medewerkte, werd in October 1862 door de Engelsche bisschoppen veroordeeld.

Het resultaat was dat Newman in wijde kringen verdacht

werd van liberalisme, gallicanisme en andere gevaarlijke *ismen*. Een wolk had zich boven zijn hoofd vastgezet. Alles wat hij voortaan schreef werd uitgepluisd, bekritiseerd en te veel of te weinig, te hard of te stil bevonden. Voor den ongemeen gevoeligen man, die niet leven kon zonder sympathie, was het een vreeselijke beproeving.

Niettemin, voor ons die na tachtig jaar deze gebeurtenissen overschouwen, is dit alles begrijpelijk genoeg. Hoe natuurlijk toch dat menschen als Manning en Ward naar het zwaard grijpen om het goed recht van den Paus te verdedigen! Moet niet elke roof gebrandmerkt worden, elke onrechtvaardigheid bestreden? Was nu het gepaste oogenblik gekomen om haarfijn de geschiedenis van de pauselijke staten op te maken, om kieskeurig af te wegen wat goddelijk en wat menschelijk recht was?

Newman echter was geen man van *zijn* tijd : een ziener, een geest die alleen ten volle kan opgaan in de eeuwige waarheden en de eerste beginselen, in de onzeggelijke diepten der ongeziene wereld. Vóór alles een *katholiek* onderzoeker, maar ruimhartig en breed, bezorgd — zooals de Aquinaat — niet om wat de auteurs schrijven, om wat het publiek zegt, maar om wat *is*. En wie, die deze polemieken van de zestiger jaren heeft doorgelezen, zal nu niet erkennen — na het verdrag van Lateranen — dat Newman in den grond gelijk had?

Met dat alles werd stilaan de gloed in zijn ziel gedoofd, en menigmaal beriep hij zich op het rustiger oordeel der toekomstige katholieke generaties tegen de miskenning van de eigen tijdgenooten. Zoo in een brief aan Henry Wilberforce (17 Juni 1859): « Wanneer ik ben heengegaan, zal

men het misschien wel verstaan dat de menschen mij in een groot werk verhinderd hebben, dat ik had kunnen volbrengen; maar God staat boven alle dingen »⁽¹³⁾.

De eene ontgoocheling volgde op de andere in Newman's leven. Enkele malen werd het hem wel droef te moede en hij begon te denken dat het einde nakend was. Hij was nu 63 jaar oud, overtuigde zich dat hij versleten was, en den een of anderen dag een geraaktheid zou krijgen « na zoo lange jaren hoofdwerk te hebben gedaan ». Welke tragedie schuilt er niet achter die woorden van hem : « Sedert ik katholiek geworden ben, komt het mij voor dat ik persoonlijk niets dan mislukkingen te boeken heb! »

Op Passiezondag, 13 Maart 1864, overviel hem weer die gedachte van den naderenden dood, en in het aanschijn van de eeuwigheid schreef hij zijn laatste wenschen neer. Er is heden ten dage een heele reeks boeken voorhanden over de psychologie van Newman, maar men mag wel twijfelen of zijn ziel daar te vinden is. Ze steekt echter geheel, met al de heerlijkheid van haar eenvoud en al de sterkte van haar geloof, in deze roerende woorden : « Ik sterf in het geloof van de ééne, heilige, katholieke, apostolische Kerk. Ik betrouw dat ik sterven zal, voorbereid en beschermd door haar sacramenten, die Onze Heer Jezus Christus haar heeft toevertrouwd; en in die gemeenschap der heiligen welke Hij heeft ingehuldigd toen Hij ten hemel voer, en die zonder eind zal wezen. Ik hoop te sterven in de Kerk die Onze Heer op Petrus heeft gevestigd en die zal voortduren tot aan zijn tweede komst.

» Ik beveel mijn ziel en mijn lichaam aan de allerheiligste Drieëenheid, en aan de verdiensten en de genade van Onzen Heer Jezus, God Menschgeworden; aan de voorspraak en het medelijden van onze geliefde Moeder Maria; aan S. Joseph; aan S. Philippus Neri, mijn vader, den vader van een onwaardigen zoon; aan S. Joannes den Evangelist, S. Joannes den Dooper, S. Henricus, S. Athanasius en S. Gregorius van Nazianze, S. Chrysostomus en S. Ambrosius.

» Ook aan S. Petrus, S. Gregorius I en S. Leo. Ook aan den grooten apostel S. Paulus.

» Ook aan mijn teederen Engelbewaarder, en aan alle Engelen, en aan alle Heiligen.

» En ik bid God dat Hij ons allen weer samen zal brengen in den hemel, aan de voeten der Heiligen. En, naar het voorbeeld van Hem, die zoo zorgvuldig zoekt naar de verlorenen, bid ik Hem bijzonder zich te ontfermen over hen die buiten de ware Kerk zijn, en hen in den waren schaa pstal te brengen vóór zij sterven »⁽¹⁴⁾.

Daar is de heele Newman, wiens echte leven omgaat in de onzichtbare wereld van den Drieëenigen God, en zijn engelen en heiligen; de geloovige en de leeraar, die in den schitterenden glans der christelijke waarheden recht naar de kern van het katholicisme grijpt : de Menschwording van Gods Zoon, de sacramenten, de gemeenschap der heiligen, de onvergankelijke Kerk op Petrus gevestigd.

Het is wel merkwaardig dat, in dezen plechtigen stond, hem slechts één moderne heilige te binnen komt : en dat is zijn eigen vader, S. Philippus Neri, dien hij zoo liefdevol heeft verheerlijkt, wiens werk en wiens geest hij in Engeland heeft vereeuwigd. Zelfs nu komt S. Philippus op de

eereplaats, onmiddellijk na de H. Maagd Maria en S. Joseph, en vóór zijn patroonheiligen (John, Henry), zelfs vóór de groote Kerkvaderen die hij heeft vereerd als niet een.

Hier zien we tevens welke Kerkvaderen hij met voorliefde heeft bestudeerd en als toonbeeld gekozen : Athanasius, Gregorius van Nazianze en Ambrosius, de verdedigers van het dogma der Menschwording, en Chrysostomus dien hij als model had genomen voor zijn prediking. S. Augustinus wordt niet vermeld. Drie pausen : de prins der apostelen, de geestelijke vader van Engeland (S. Gregorius I) en S. Leo die het dogma der Menschwording voorhield in zijn onsterfelijken *tomus*. Naast deze drie, die als een triptiek vormen, « de groote apostel » S. Paulus.

Zijn minnend hart zoekt vereeniging met allen die hem dierbaar zijn : en wie Newman kent, kan hier de namen invullen. Wanneer hij vraagt « dat God ons allen weder samen zal brengen » denkt hij ongetwijfeld aan die twee welke hij hartstochtelijk had bemind, zijn zuster Mary en den reinen, edelen Richard Hurrell Froude; wellicht ook aan Ambrose St. John, zijn boezemvriend in latere jaren.

En het roerend gebed « voor hen die buiten de ware Kerk zijn, opdat God hen in den waren schaapstal brengen zal vóór zij sterven » is allereerst bedoeld voor zijn medestrijders en volgelingen in de beweging van Oxford, Keble, Pusey en de anderen.

Terwijl jarenlange mislukking in hem het gevoel van ouderdom en versletenheid vastankerde, kreeg hij almeteens een forschen zweepslag. De man, die de zweep hanteerde, was Charles Kingsley, een Anglicaansche geestelijke, ver-

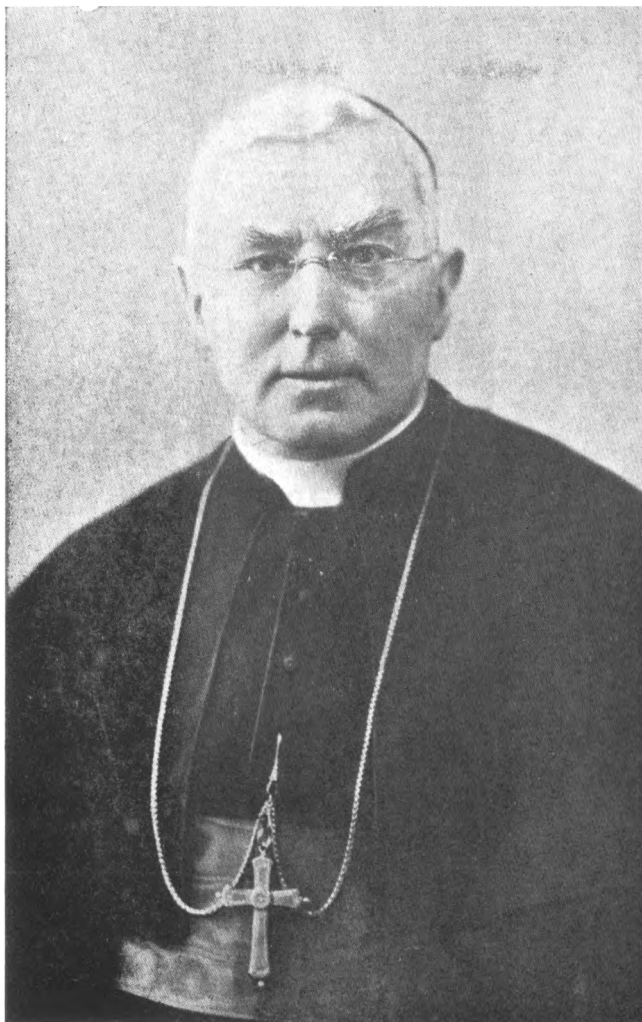
maard om zijn hartstochtelijke anti-katholieke romans *Westward Ho* en *Hypatia*.

Kingsley was zoo'n soort John Bull, voor wien Engeland en Engelsche dingen de maatstaf zijn van alle waarheid en van alle goed. Zooals de meeste zijner landgenooten, had hij nooit den kaakslag vergeten dien Newman door zijn bekeering aan den nationalen godsdienst had gegeven. En op den duur had hij zijn hart eens gelucht :

« De waarheid om zichzelf is nooit een deugd der Roomsche geestelijkheid geweest. Father Newman deelt ons mede dat zulks ook niet noodig is en over 't algemeen ongewenscht. Want sluwheid is het wapen, dat de hemel aan zijn heiligen heeft gegeven, om daarmee het bruto geweld der booze wereld te weerstaan, — van de wereld, die huwt en uitgehuwd wordt. Afgezien van de vraag of dit begrip officieel geleerd wordt, *historisch* ten minste is het zoo. »

Daar was nu Newman voorgoed aan den schandpaal geplaatst en heel de Roomsche geestelijkheid had in 't voorbijgaan een goede schrobbeering gekregen.

Newman vroeg dat zijn tegenstrever deze beschuldiging zou bewijzen of terugtrekken. In stede van het een of het andere te doen, schreef Kingsley een pamflet onder den titel : « *Wat bedoelt Dr. Newman dan toch?* » waar de beschuldiging nog aangedikt en veralgemeend werd. Daarin komt, onder meer andere, deze hatelijke insinuatie voor : « Van nu af leef ik in twijfel en vrees, zooveel een eerlijk man dat maar kan, ten opzichte van elk woord dat Dr. Newman nog zou mogen schrijven. Hoe kan ik zeggen, of ik niet het slachtoffer zal worden van een of andere sluw berekende dubbelzinnigheid? Of van een der drie soorten

Plaat XV. — Kardinaal Bourne, aartsbisschop van Westminster.
(*Photo gereproduceerd met oorlof van Zijne Eminentie.*)

Plaat XVI. — Aartsbisschop Downey, van Liverpool.
(*Photo gereproduceerd met oorlof van Zijne Excellentie.*)

aequivocatio, welke als geoorloofd verklaard worden door den heiligen Alphonsus van Liguori? »

Zoo kreeg dan Newman te langen laatste een gelegenheid om voor heel het Engelsche volk zijn verdediging neer te schrijven en tevens de verdediging van zijn bekeering. Want daarover ging de gansche twist. De doorsnee-Engelschman beschouwde hem nog altijd als een verrader, terwijl Newman zijn geweten getuigde dat hij, smartelijk en ten koste van zware offers, de waarheid had gediend. Zijn besluit was spoedig genomen. Zooals Wiseman eenige jaren te voren zich had beroepen op het Engelsche volk, tegen de aantijgingen van de groote pers en van den eersten minister, zoo keerde Newman zich nu tot zijn landgenooten « de meest achterdochtige en lichtst geraakte menschen op het wereldrond. Ik geloof, zij zijn onredelijk en onrechtvaardig in hun tijden van opwinding; maar ik zou nog liever een Engelschman zijn (zooals ik feitelijk ben) dan tot eenig ander ras onder de zon te behooren. De Engelschen zijn zoo edelmoedig, als zij driftig en rumoerig zijn; en hun berouw over gedane onrecht is grooter dan hun zonde. »

De *Apologia pro vita sua* werd geschreven onder hoogsparing. Newman begon er mee op 21 April 1864 en publiceerde elke week een hoofdstuk. Het aanhangsel, waar nog enkele beschuldigingen van Kingsley afzonderlijk behandeld worden, verscheen op 25 Juni van hetzelfde jaar. Heel dien tijd stond hij aan zijn hoogen lessenaar met een berg papieren rond zich, schrijvend van den morgen tot soms diep in den nacht (eenmaal schreef hij zestien uren aan één stuk, een andere maal twee en twintig uren!), en bij het ophalen van al de oude herinneringen, weende hij

vaak als een kind. De structuur van het werk is genoeg bekend. Eerst komen twee inleidende hoofdstukken (*Kingsley's methode van disputeeren, De ware manier om Kingsley te beantwoorden*), daarna « De geschiedenis van mijn godsdienstige overtuigingen » (Hoofdstuk III-VI) en het « Algemeen antwoord aan Kingsley » (Hoofdstuk VII), gevolgd door een lang aanhangsel⁽¹⁵⁾.

Het boek had een bijval zonder weerga. Het werd gelezen in clubs, in salons, in spoorwegcoupé's, bovenop omnibussen. Newman had stormenderhand de bewondering en de vriendschap van zijn landgenooten teruggewonnen, en de katholieke literatuur verrijkt met belijdenissen zoo roerend, zoo weldoend als die van S. Augustinus. Het is de zelfontleding van een der fijnste menschenkenners van alle tijden, voornaam, openhartig, edelmoedig; zonder bitterheid en zonder misprijzen voor zijn tegenstanders. Het verhaal van een mensch, die zich bekeerde tot God in zijn jeugd, die dan in zijn mannenjaren den echten vorm van het christendom herkende in de *Church of the Fathers*, in de Kerk van Athanasius en Gregorius van Nazianze; om ten slotte in de hedendaagsche wereldwijde katholieke Kerk juist dezelfde lijnen — ofschoon verbreed en verdiept — terug te vinden.

Terecht zegt Newman's laatste biograaf, de protestant Dr. Gunning : « Het is een meesterstuk van psychologische beschrijving en een van die klassieke geschriften aan welke men zonder aarzelen een onvergankelijke beteekenis kan toekennen »⁽¹⁶⁾.

IX

DE AARTSBISSCHOP EN DE ORATORIAAN

Eenige maanden vóór zijn dood had Wiseman de bisschoppen aan zijn tafel genoodigd. In de eetzaal hing een door hem besteld en naar zijn vingerwijzingen uitgevoerd schilderij, waar Christus verbeeld werd de sleutels aan Petrus gevend; daarnaast S. Joannes, een lam in de armen; weidende schapen en lammeren op een door een palmboom overschaduwden heuvel. Onderaan, vier Latijnsche verzen, door den Kardinaal gedicht :

Qui Christi post me pascis me dignior agnos
Ipso in symposio sis memor officii
Nec dum te laute tractas sociosque beatos
Lazarus ante fores langueat esuriens.

(Gij, die, waardiger dan ikzelf, na mij Christus' lammeren zult weiden, wees zelfs in het feestmaal uw ambt indachtig; zoodat, terwijl gij uzelf en uw tevreden gezellen weldoet, Lazarus niet van honger kwijne aan uw deur.)

Deze hartewensch van den Kardinaal zou in vervulling gaan : zijn opvolger zou een der grootste vrienden van de armen zijn en een waardige herder van Christus' kudde.

Aan wien zou de zware last toevertrouwd worden? Het kapittel van Westminster, oordeelend dat er na Wiseman's dood geen reden meer bestond om Errington uit te sluiten, zond drie namen naar den kardinaal-prefekt der Propaganda : de eerste kandidaat was Errington, de tweede bisschop Grant, de derde bisschop Clifford. Deze keuze was ongetwijfeld een misgreep : zij kon in Rome niet anders verstaan worden dan als een impliciet verzet tegen de vroegere afzetting, door den Paus in eigen persoon bewerkt, van Dr. Errington. Intusschen waren Manning's vrienden in Rome, (Mgr. Talbot, een Iersche bekeerling en kamerheer van Zijne Heiligheid, en Father Coffin, de vice-provinciaal van de Engelsche Redemptoristen) bezig met de kandidatuur van Manning vooruit te helpen.

Bij de beraadslaging over de benoeming, werd Manning's kandidatuur voorgestaan door kardinaal Reisach, maar diens pleidooi stuitte op algemeen verzet : men vreesde namelijk dat Manning's keuze oneenigheid en misschien scheuring zou kunnen veroorzaken. Op den duur werd besloten den naam van Dr. Ullathorne voor den Paus te brengen.

Dr. Ullathorne, bisschop van Birmingham, was inderdaad een der sterkste persoonlijkheden van het katholieke Engeland. Geboren in 1806, afstammeling in rechte lijn van den zaligen Thomas More, was hij Benedictijn geworden te Downside (1823), en vertrok als missionaris naar Australië, waar hij de katholieken — meestal gedeporteerde gevangenen en verbannen Ieren — heldhaftig verdedigde tegen de onmenschelijke wreedheid van de handelslui, de planters en de regeering. Door zijn toedoen werd de deportatie naar Australië afgeschaft. In groote mate is verder de organisatie

van het katholicisme in Australië aan hem te danken. Vóór het herstel der Engelsche hierarchie, was hij tot apostolisch vicaris van de *Midlands* benoemd, en in 1850 werd hij de eerste bisschop van Birmingham.

Paus Pius IX kon er niet toe bewogen worden om Ullathorne te benoemen tot de opvolging van Wiseman. Hij besloot de zaak in zijn eigen handen te nemen en liet een maand lang bidden. Ten slotte benoemde hij Manning aartsbisschop van Westminster. Nu bleek duidelijk de grondige, rotsvaste trouw van de « oude katholieken », die reeds jaren overhoop hadden gelegen met den energieke bekeerling. De Paus had gesproken en zij wisten hoe te gehoorzamen. Ook Newman werd uitgenoodigd om de consecratie van den nieuwen bisschop bij te wonen, en werd daartoe van harte bereid gevonden, maar — en dat is wel kenteekend voor den stillen Oratoriaan — op voorwaarde dat Manning nooit iets zou doen om hem, Newman, bisschop *in partibus infidelium* te doen maken!

Onmiddellijk na Manning's benoeming, werd door een vergadering van vooraanstaande katholieken het plan geopperd om, tot gedachtenis aan den overleden Kardinaal, een groote kathedraalkerk te bouwen in het hart van Londen. Manning oordeelde dat de tijd niet gekomen was : eerst de levende kerk der zielen, en daarna de kathedraal van steen! Als levensregel had hij de mooie woorden genomen, die eenmaal S. Beda schreef over Paus S. Gregorius : « De andere bisschoppen arbeidden om kerken te bouwen en met goud en zilver te versieren; deze had slechts aandacht voor de zielen die hij moest winnen. » Zijn eerste en zwaarste verantwoordelijkheid, verklaarde hij, gold de twintig dui-

zend katholieke kinderen van Londen, voor wie noch scholen, noch weeshuizen bestonden. Rusteloos bond hij den strijd aan om die kinderen te vrijwaren tegen de gevaren der grootstad : kerken, scholen en gestichten werden overal verdubbeld, zoodat jaren later mocht getuigd worden dat hij duizenden had gered, die anders moesten bezwijken en hun geloof verliezen bij gebrek aan katholieke opvoeding. Het aartsbisdom moest ook een seminarie hebben : Manning bouwde het Benediktijnerklooster van Hammersmith weder op tot een waardig tehuis voor zijn toekomstige priesters. Om onder zijn geestelijkheid een keurbende te vormen van mannen die volkomen op de hoogte zouden wezen van hun taak, reorganiseerde hij het Engelsch college te Rome.

Te midden van deze rusteloze bedrijvigheid kwam een nieuwe oneenigheid den vooruitgang van het katholicisme bemoeilijken. Aangemoedigd door zijn bisschop (Mgr Ullathorne) had Newman het plan opgevat een *Oratory* te stichten in Oxford : het moest dienen als een brandpunt van godsdienstig leven voor de katholieke hoogeschoolstudenten. Newman hoopte tevens in de universiteitsstad slag te leveren tegen het ongeloof en de twijfelzucht. Manning echter vreesde dat de aanwezigheid van Newman in Oxford nog meer jonge katholieken naar de Staatsuniversiteit zou lokken, waar hun geloof in gevaar was. Hij beschouwde overigens de meeningen van Newman zelf als ongezond, anti-Roomsch, te Engelsch, te vrijzinnig.

Eén voor één vielen al Newman's plannen in duigen. Toch bleef hij niet werkeloos. Bij 't verschijnen van Pusey's *Eirenicon*, keerden de katholieken zich spontaan tot den grooten Oratoriaan om de katholieke leer te verdedigen.

De grijze voorvechter van het Anglo-katholicisme had, met het oog op de « vereeniging der Kerken », een akkoord met de katholieke Kerk mogelijk verklaard, op voorwaarde dat men zich zou vergenoegen met de essentieele geloofspunten en afzien van allerhande overdrijvingen als b.v. de Mariolatrie. Newman verdedigde de katholieke Mariadevotie in zijn prachtige *Letter to Dr Pusey* (1865), een der waardevolste theologische bijdragen van heel de XIXe eeuw over de katholieke Marialeer.

Newman's vrienden, vooral Mgr Ullathorne, dachten dat er nu een kans bestond om een stichting van het *Oratory* in Oxford, door Rome te laten goedkeuren. Tegen het eind van 1866 scheen alles in orde te zijn : de Propaganda had haar toestemming gegeven. Newman was over van vreugde. In een ommezien werden de noodige fondsen verzameld en alles in gereedheid gebracht voor de nieuwe stichting. « Vroegere mislukkingen » zeide hij, « tellen nu niet meer. Ik zie dat God me voor dit werk heeft bewaard. Er zijn voortekenen in Oxford van een godsdienstige reactie tegen het liberalisme en de onverschilligheid van tien jaar geleden. Een sterke en overtuigende uiteenzetting der christelijke en katholieke beginselen zou op dit oogenblik een buitengewone waarde hebben. Al ben ik niet jong meer, ik voel me zoo vol met leven en vol met ideeën als ooit te voren. Misschien wordt het een tweede beweging van Oxford. »

Eilaas! Manning had alles voorzien en verijdelde eens te meer dezen schoonen droom. Op het laatste oogenblik wist hij van de Propaganda een rescript te verkrijgen, waardoor aan Newman *blande suaviterque* verboden werd naar Oxford te gaan.

Met welke diep-katholieke gevoelens Newman deze miskenning aanvaardde, moge blijken uit zijn eigen woorden :

« In de katholieke Kerk heb ik veel voorkomendheid aangetroffen, maar — op enkele uitzonderingen na — weinig sympathie bij hooggeplaatste personen. Niettemin, er is in den katholieken godsdienst een overborreling van tevredenheid, in zijn Credo, zijn theologie, zijn ceremoniën, zijn sacramenten, zijn tucht; er is, ten spijt van alles, een vrijheid en een houvast, waarmee vergeleken het feit van verwaarloosd en miskend te worden door eenige hooggeplaatste personen, niet méér te beteekenen heeft dan een stofje op de weegschaal. Dààr is het waar geheim van de sterkte der Kerk, het beginsel van haar onvergankelijkheid, de band van haar onverbreekbare eenheid.

» Twintig jaar lang heb ik eerlijk en met liefde mijn best gedaan om de directieven van den H. Stoel en van de Propaganda, naar hun letter en naar hun geest te volgen, en nooit heb ik iemands vertrouwen in Rome kunnen winnen... Altijd zal ik van harte aan Rome gehoorzamen, maar ik hoop niet meer dat deze, mijne gehoorzame gevoelens, ooit zullen erkend worden zoolang ik leef.

» Laat niet toe, o God, dat ik ooit vergeten zou dat Gij op aarde een koninkrijk hebt gesticht, het Uwe; dat de Kerk Uw werk is, Uw instituut, Uw werktuig; dat wij onder Uw bestuur zijn, onder Uwe wetten en vóór Uw oogen; dat, wanneer de Kerk spreekt, Gij spreekt. Laat niet toe dat deze wondervolle waarheid voor mij, door gewendheid, van haar kracht zou verliezen, zoodat ik er ongevoelig aan word. Laat niet toe dat de zwakheid van Uw vertegenwoordigers me doet vergeten dat Gij door hen spreekt en werkt. »

Voor ons ligt er, na zoovele jaren, wel iets tragisch in het altijd opnieuw naar voren tredend misverstand tusschen de twee vermaardste bekeerlingen van Engeland. En menige geschiedschrijver is in dezen misschien hard en onrechtvaardig geweest tegenover den aartsbisschop. Maar ridderlijkheid moet niet overslaan tot partijdigheid. Men moet trachten de — *aan beide zijden* aanwezige — eerlijke bedoelingen en idealen te verstaan. Manning was de verantwoordelijke leider van het groeiend katholicisme, een stalen karakter en een durver. Hij was overtuigd van de noodzakelijkheid om alle katholieke krachten samen te trekken voor de verdediging van het Roomsche standpunt, ook in zulke dingen die niet tot het geloof behoorden, als b.v. het tijdelijk gezag van den Paus, en (vóór 1870) zijn onfeilbaarheid. Voor hem was elk wantrouwen tegenover zijn persoonlijke zienswijze een teeken van oproerigheid, elke verdediging van een andere meening dan de zijne een anti-Roomsche daad en een terugvallen in de bekrompenheid van een nationalistisch-getint katholicisme.

Newman daarentegen, dacht dat meningsverschillen over vrije zaken altijd bestaan hebben en bestaan zullen in de Kerk. De christenen, zeide hij, zouden geen geestesleven meer hebben, men zou hun intellect eenvoudig moeten aan banden leggen, om zulke meningsverschillen te beletten. « Dat maakt een deel uit van onzen staat op aarde. Geen menschelijke kracht kan dat verhinderen. Wie 't zou beproeven, die zou niets anders doen dan het intellect uitdooven en dat vrede heeten. Wijl nu geen mensch het *kan* verhinderen, hoeveel hij zich ook inspanne, en God het niet *wil* verhinderen, ben ik (met zulke meningsverschillen)

niet bovenmate bekommerd. In Gods bedoeling moeten zij dienen tot de beoefening van de liefde. Ik verlang vanzelfsprekend, zoover mogelijk met al mijn vrienden eensgezind te zijn. Doch als, in weerwil van al mijn pogingen, eenigen verder gaan dan ik, of niet zoover gaan, daar is niets aan te doen en in mijn oogen heeft het zeer weinig belang »⁽¹⁷⁾.

Eenmaal toch werden de beschuldigingen hem te machtig. Een Roomsche correspondent had in *The Weekly Register* (van 6 April 1867), openlijk gezegd dat de reden, waarom Newman niet naar Oxford mocht gaan, te vinden was in zijn gevaarlijke en anti-Roomsche opinies. Terstond zond Newman twee van zijn paters, Ambrose St. John en Bittleston, naar Rome om zijn verdediging voor te dragen. Weldra bleek dat de eigenlijke reden van het wantrouwen der Roomsche overheden tegenover Newman, lag in het (door ons reeds vermelde) artikel van *The Rambler*. Het incident was al acht jaar oud. Nu vernamen de Oratorianen, tot hun groote verbazing, dat Kardinaal Wiseman indertijd — uit louter verstrooidheid! — nooit Newman's brief had medegedeeld, waarin deze zich bereid verklaarde elke dogmatische stelling te aanvaarden welke hij in bedoeld artikel zou wedersproken hebben. Binnen eenige maanden klaarde de toestand op. Kardinaal Barnabo zei, dat Newman een *sant'uomo* was, een heilige, en het was het lot der heiligen vervolgd te worden. Paus Pius IX liet een advies uitbrengen over de orthodoxie van Newman's schriften en gelastte Kardinaal Cullen van Dublin, — niet Manning —, met het onderzoek. Het verslag was geheel ten gunste van Newman's rechtgehoovigheid en de Paus zorgde er voor dat de Oratoriaan gerust gesteld werd.

Hij nam nu het apologetisch werk ter hand, dat reeds lang in zijn geest leefde, *Essay in aid of a Grammar of Assent*, het moeilijkste van al zijn boeken, maar ook een werk van blijvende beteekenis voor de geloofspsychologie. In 1868 gaf hij een nieuwe uitgaaf van zijn verzen uit, verrijkt met *The Dream of Gerontius*, een der klassieke christelijke gedichten uit den modernen tijd.

Het Concilie van het Vaticaan moest eens te meer Manning en Newman tegenover elkaar stellen. Onder de voorstanders van de dogmatisatie der pauselijke onfeilbaarheid nam de aartsbisschop van Westminster de eerste plaats in. Bij een reis naar Rome, in 1868, had hij vóór God de belofte afgelegd, alles te doen wat in zijn macht lag om de geloofsverklaring van de pauselijke onfeilbaarheid te bevorderen. Met heel zijn rustelooze kracht werkte hij tijdens het concilie om de oppositie neer te slaan. Een onvergelijkelijk uithoudingsvermogen, gepaard met zeldzame diplomatische gaven, maakten hem tot den meest gezagvollen tegenstrever van de anti-opportunisten, die hem den scheldnaam gaven : *il diavolo del Concilio!* Maar men moet hier alweer niet vergeten, dat deze strijd voor Manning een gewetenszaak was, geen najagen van persoonlijk sukses. Nu de kwestie eenmaal opgeworpen was, dacht hij, kon het uitstellen der dogmatisatie niets anders zijn dan een vernietiging van het gezagsbegrip in de Kerk. De anti-opportunisten aanzag hij als mensen, die naar de stem van de wereld luisterden, meer dan naar die van den Heiligen Geest; die samenwerkten met de vijanden van Kerk en Paus. Een nauwgezette studie — die we hier niet kunnen ondernemen — zou echter aantoonen, dat Manning's persoonlijk idee over de beteekenis

van de pauselijke onfeilbaarheid eenigszins overdreven was en merkelyk verder ging dan wat op 13 Juli 1870 als geloofswaarheid zou gedefinieerd worden. Toch mogen we het, o.i. juiste oordeel, weergeven van een Amerikaanschen aartsbisschop, die in het Concilie over Manning zegde : « Hij is katholieker dan alle katholieken die ik in mijn leven heb gekend. Hij zelf heeft niet den minsten twijfel over de persoonlijke, onafhankelijke, volstreckte onfeilbaarheid van den Paus (*de Pontificis infallibilitate personali, separata et absoluta*), en laat aan niemand toe daarover te twijfelen. Deze leer, beweert hij, is katholiek geloof; hij verzoekt het Vaticaansch concilie haar te definieeren, of liever hij voorzegt dat de definitie komen zal. »

Newman van een anderen kant dacht dat de Paus onfeilbaar was; hij bevestigde dat herhaaldelyk vóór het Concilie, in zijn brieven van 1867 (21 Juli) en 1868 (21 Juni). Hij meende echter te moeten reageeren tegen de overdrijvingen van enkele theologen, en voornamelyk van eenige dagblad-schrijvers — gewone vergiftigers der atmosfeer — die de pauselijke onfeilbaarheid verwarden met onzondigbaarheid of met inspiratie, elke discussie uit den boeze achtten en voortdurend herhaalden dat de definitie zou moeten geschieden zonder voorafgaand debat, bij algemeene acclamatie. Voor hem was het onduldbaar, dat schrijvers als Veuillot en Ward, hun eigen zienswijze met betrekking tot de onfeilbaarheid gewoonweg voorstelden als « het katholiek geloof » en ieder, die niet wilde doorgaan onder hun caudijnsch juk, brandmerkten als een ketter of als een bestrijder van den H. Stoel. Aan W. G. Ward verweet hij « scheuring te brengen in het Lichaam van Christus, met

zijn eigen opinies tot dogma te verheffen ». « Ik protesteer » voegde hij er bij, « niet tegen uw leer, maar tegen wat ik uw schismatieken geest mag noemen »⁽¹⁸⁾.

Doch niet zoodra had het Concilie het eindoordeel uitgesproken of, trouw aan de leidende beginselen van heel zijn leven, onderwierp hij zich van ganscher harte. En voor hen, die tengevolge der geloofsverklaring aan 't wankelen gingen, liet hij de machtige woorden weerklinken, die hem-zelf eenmaal in de Kerk hadden gebracht : *Securus judicat orbis terrarum* (Veilig is het eindoordeel van gansch de Kerk). « De Kerk », schreef hij naar P. Hyacinthe, « is de Moeder van grooten en kleinen, van hen die besturen, en van hen die bestuurd worden. *Securus judicat orbis terrarum*. Wanneer zij, door haar verschillende organen, verklaart dat de Paus in zekere zaken onfeilbaar is, dan is in die zaken de Paus onfeilbaar. Wat de bisschoppen en het volk in heel de Kerk belijden, is de waarheid, welke redenen tot klagen wij anders ook mogen hebben tegen eenige handelwijze van kerkelijke personen. Laten wij onszelf nooit verzetten tegen de stem van het katholicisme »⁽¹⁹⁾.

Het Concilie van het Vaticaan kreeg een onverwachten terugslag in Engeland door een geweldige brochure van Gladstone, *The Vatican decrees in their bearing on civil allegiance*. Dat kwam zoo : in 1874 werd Gladstone, die toenmaals eerste minister was, verslagen in de algemeene verkiezingen, ten deele door de katholieke stemmen. Zijn vrijen tijd gebruikte hij nu om te bewijzen dat, sedert de geloofsverklaring van 1870, een katholiek niet langer kon

aangezien worden als een trouwe onderdaan van het Staatsgezag. Een oogenblik was de opgewondenheid in Engeland zóó hevig dat men vreesde voor een anti-katholiek oproer. Eens te meer nam Newman de verdediging van zijn geloofsgenooten op in zijn Brief aan den Hertog van Norfolk (*Letter to the Duke of Norfolk*, 1874), waarin het dogma der pauselijke onfeilbaarheid wordt uiteengezet met een klaarheid en een overredingskracht die in weinige maanden tijds de opbruisende driften stilden⁽²⁰⁾.

X

DE TWEE KARDINALEN

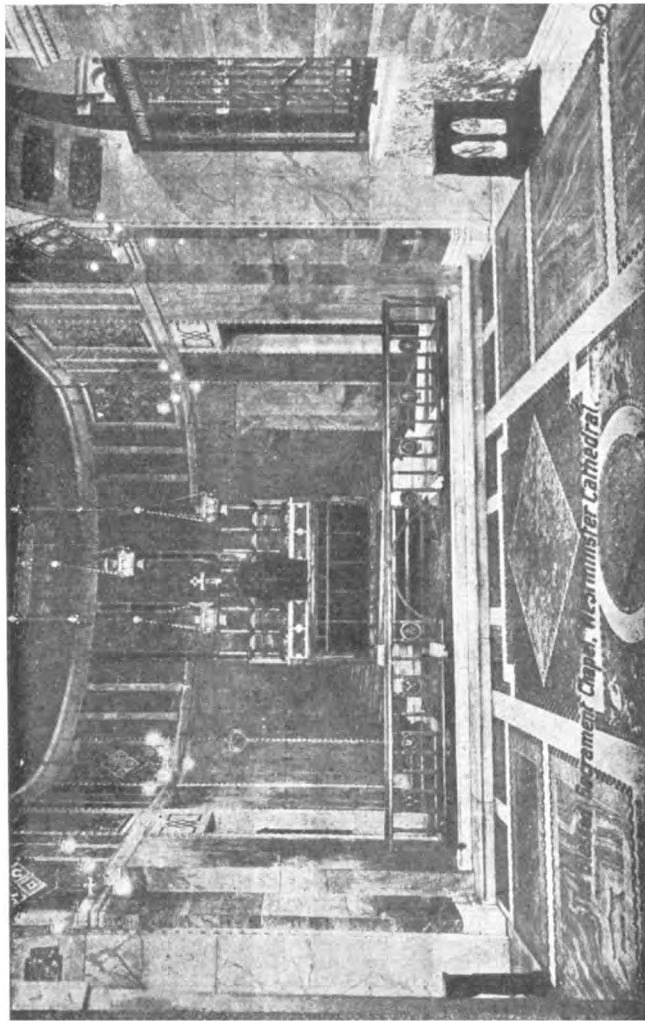
Manning werd tot de waardigheid van kardinaal verheven in 1875. Ofschoon reeds in jaren gevorderd, bleef hij werken met een moed en een uithoudingsvermogen die iedereen verbaasden. Het was altijd zijn droom geweest het katholicisme, zijn beginselen en leer, te doen doordringen in het dieper leven van het Engelsche volk en aan de kwalen van den tijd de eenige ware geneesmiddelen toe te passen die in de Moederkerk zoo ruimschoots voorhanden zijn. Hij was diep begaan met al de nooden en kwalen van zijn tijd, altijd bereid om een reddende hand uit te steken en in elke behoefte te voorzien.

De kwestie van het hooger onderwijs voor katholieken moest op den duur toch haar beslag krijgen. In overeenstemming met zijn suffragaan-bisschoppen, had Manning besloten een katholiek hoogeschoolcollege op te richten in Kensington (Londen). Aan het hoofd van dit instituut plaatste hij Mgr. Capel, een niet onverdienstelijk man, maar die zelf nooit hoogeschoolstudiën had gedaan. Ofschoon er onder de professoren eenige mannen waren met een goede wetenschappelijke reputatie (o.a. St. George

Mivart, C. S. Devas en Barff), stortte op korten tijd de onderneming ineen bij gebrek aan studenten, aan belangstelling en aan vertrouwen vanwege de katholieke ouders. Tot overmaat van ongeluk liet Mgr. Capel een schuld achter van 28,000 pond sterling. « Het was een zwaar schandaal », zucht kardinaal Manning in zijn dagboek, « een geweldige belemmering van het werk der katholieke opvoeding, en een onbepaald uitstel van elke universitaire stichting ». Wat hij niet zegt is, dat de echte reden van deze deerlijke mislukking lag in zijn onoverkomelijk wantrouwen tegenover Newman en de Jezuïeten. Als er één man in Engeland was, bekwaam om de moeilijke onderneming van een katholieke universiteit met sukses aan te vatten, om het vertrouwen der ouders en der jeugd te winnen, het was ongetwijfeld de groote Oratoriaan. Zijn benoeming tot rector scheen dan ook zoo vanzelfsprekend, dat men indertijd het gerucht verspreidde, Newman zou zich pruilend en gemelijk teruggetrokken hebben — zooals Achilles in zijn tent. Feitelijk had men hem de kans niet aangeboden. De Jezuïetenorde — en zij alleen — was toen bij machte, om aan de nieuwe universiteit een professoren-corps te bezorgen met het noodige wetenschappelijk en zedelijk gezag. Maar de verhoudingen van den Kardinaal tot de Jezuïeten waren te zeer gespannen om een medewerking van deze laatsten mogelijk te maken. Er is inderdaad in het leven van Manning een min of meer humoristische kant, iets wat denken doet aan ziekelijke manie — waarvan ook de grootsten niet altijd vrij zijn. Zijn afkeer voor de Jezuïeten was iets instinktiefs geworden en beheerschte hem als een ongebreidelde natuurkracht. De groote orde van S.

Plaat XVII. — De kathedraal van Westminster (Londen).
(*Photo gereproduceerd met oorlof van Mgr. Howlett, administrator van de Kathedraal.*)

Plaat XVIII. — De Heilige Sacramentskapel in de kathedraal van Westminster.

Ignatius was hem te machtig, haar voorrechten en invloed te geweldig⁽²¹⁾. Men denkt vanzelf terug aan het motto zijner kinderjaren : *Aut Caesar aut nullus*. Zoolang Manning leefde was er geen — of dan toch maar zeer geringe — plaats voor andere leiders.

Mislukte het universiteitscollege, zijn ijver voor de zaak der katholieke kinderen, der armen, der werklieden, kende geen grenzen en bracht de heerlijkste vruchten voort. Zijn sociaal werk nam zulk een omvang aan, dat hij terecht den naam droeg van « Kardinaal der armen ». Over de verhoudingen van het kapitaal tot den arbeid, over de wederzijdsche verplichtingen van werkgevers en werknemers, verdedigde hij — lang vóór *Rerum Novarum* — beginselen die hem indertijd deden doorgaan voor een radicaal, en die heden ten dage bijna alle gemeengoed zijn geworden van de katholieke sociologie. « Ik eisch », zoo sprak hij in de zeventiger jaren, « ik eisch voor den arbeid, en voor de ambachtelijke vaardigheid die door den arbeid verkregen wordt, de rechten op van het kapitaal. Het is kapitaal in den echtsten zin. » Hij was altijd in de weer; nam zijn deel in elken goeden strijd, hetzij om het lot der gevangenen te verzachten, hetzij om diep-gekankerde misstanden uit te roeien, als slavernij, handel in blanke meisjes, alcoholisme. Voor de Ieren was hij een machtige vriend en beschermer, een voorstander van *Home rule* en een vertrouwensman van de meest-gekende nationalistische leiders. Er was heel wat moed en klaarziendheid noodig om te schrijven, zooals hij 't deed naar Gladstone : « Ik ben er van overtuigd dat wij Ierland met geweld bezetten; niet enkel tegen den wil van de meerderheid, maar met over-

treking van alle rechten, natuurlijke en bovennatuurlijke... Onze baïonnetten aldaar, zijn zoo waarachtig vreemde baïonnetten als die van de Franschen te Rome. »

Zijn mede-voelen met den werkenden stand bracht hem er toe om tusschenbeide te komen in de staking van 1889. Niet zoodra was de strijd tusschen de dokwerkers en hun werkgevers losgebroken, of Manning schreef in een brief aan *The Times*, dat « elke man het recht bezit om te werken en te eten », een stelling die door de welgedane redactie betiteld werd als ongehoord (*a wild proposition*)! Aangemoedigd door dit schrijven, kwamen de afgevaardigden der werklieden bij den ouden Kardinaal, om door hem geleid en voorgelicht te worden. Tot in Augustus (1889) hadden de dokwerkers vijf *pence* per uur verdiend; hun verzoek om één *penny* per uur meer te krijgen was afgewezen. Daarop was de staking losgebroken. Weken lang was Manning op de been, onderhandelde aan de eene zijde met de werkgevers, aan de andere met de stakers, en gelukte er te langen laatste in een verzoeningscomité samen te stellen. De extra-*penny* per uur werd toegestaan. Maar deze zegepraal had de hoofden van de werkliedenleiders op hol gebracht. Zij eischten dat de nieuwe loonstandaard zou gelden van af 1 October, in plaats van 1 Januari (1890), den datum die door de werkgevers was vastgesteld en die aanvankelijk door de werklieden was aangenomen. Verontwaardigd over deze woordbreuk trokken de andere leden van het verzoeningscomité zich terug en lieten Manning alleen tusschen de, onbuigzaam geworden, werkgevers en de met moord en brand dreigende dokwerkers. De Kardinaal liet zich naar het dokwerkerskwartier (Poplar) rijden, en voor

een woelige, in de school van Wall Street vergaderde menigte, bepleitte hij drie uur lang een verzoeningsvoorstel: de nieuwe loonstandaard zou geldig zijn van af 4 November. Al zijn welsprekendheid stuitte af op den onwil van de arbeiders. Dan gebruikte hij zijn laatste argument. Een groot aantal van de dokwerkers waren — en zijn nog heden ten dage — katholieke Ieren. Manning deed een beroep op de Ieren en op hun geloof. Voor dit fijn-voelend, erkentelijk, zielgeadeld ras, was zulk een bede, komend van den ouden Kardinaal, onweerstaanbaar. Eén voor één gaven de leiders toe en de kardinaal kreeg oorlof om uit hun naam den datum van 4 November voor te stellen. Nog moest de tegenstand van de bestuurders der dokken overwonnen worden. Met zijn ervaringrijke diplomatie wist Manning in twee dagen tijds alle moeilijkheden te overwinnen. Op 14 September werd de vrede, « de vrede van den Kardinaal », zooals men hem noemde, door beide partijen geteekend.

Gansch Engeland begroette den aartsbisschop als een weldoener van het land en bewonderde zijn onverminderde energie. De stakers openden een inschrijving en zonden hem 160 pond sterling als dankbetuiging. Manning zelf was terecht fier over zijn werk, een werk van vrede en van liefde, en sprak de hoop uit dat uit deze staking een krachtigere organisatie van den arbeid zou mogen groeien.

Op 't eind van zijn welgevuld leven schreef Kardinaal Manning zijn bedenkingen neer over de bizonderste oorzaken die de verspreiding van het katholicisme in Engeland beletten of tegenhouden. We moeten, althans in 't kort,

den inhoud weergeven van dat merkwaardig geestelijk testament.

Onze geestelijkheid, zegt hij, stelt geen belang in de zaken die het algemeen welzijn aangaan en met name in de politiek. Dat is ten deele begrijpelijk omdat zoovele onzer priesters uit Ierland komen, en onverschillig zijn voor alles wat Engeland betreft. Maar zoolang onze priesters geen zin hebben voor de politieke vraagstukken, zal hun werking ternauwernood buiten de grenzen van de sacristie gaan. « Terentius' woord : *Homo sum et humani nihil a me alienum puto*, is niet verdrongen of afgeschaft door de christelijke wet : *Gij zult uwen naaste beminnen als uzelf*, Integendeel, het wordt er door verlevendigd, bekrachtigd, verbreed en verbovennatuurlijkt. Het is de plicht van iederen beschaafden mensch, en in hoogere mate van elken christen en elken katholiek, en meest van al van elken priester en bisschop, open oogen te hebben voor, en zorg te dragen over alles wat in verband staat met het menschelijk lijden en het welzijn van de gemeenschap. Wij kunnen de brooden niet vermenigvuldigen, noch de melaatschen genezen, zooals Onze Heer deed, mirakels waardoor het volk werd gewonnen om hem te volgen en zijn leer aan te hooren; maar wij kunnen vaardig zijn en voorop staan in de samenwerking met allen die arbeiden om menschelijk lijden, droefheid en ellende, onder welken vorm ook, te verlichten. »

Wat nog meer de verspreiding van het geloof tegenhoudt, is de oppervlakkigheid van onze prediking. We prediken te veel over godsvruchten en twistvragen (*pieties and controversies*), te weinig over de groote dogmatische waarheden : God, de Menschwording, de H. Geest.

Een derde hinderpaal is de reactie — een begrijpelijke reactie vanwege het protestantsch misbruik van den Bijbel — tegen het lezen van de H. Schriftuur. « S. Theresia zegde, dat een der voornaamste oorzaken van verval in haar tijd, bestond in de onbekendheid met de H. Schriftuur. Zoo is het ongetwijfeld bij ons... De Schriftuur is de stem van Gods Geest, en wie de Schriftuur kent verzucht naar een hooger leven. »

Daar is, ten vierde, de erfelijke vijandigheid van onze priesters en leeken tegenover de protestanten en Anglicanen, een gevoel van bitterheid en zwartgalligheid dat hen liefdeloos doet denken over den zielstoestand van de niet-katholieken. Zoo wordt het axioma : *extra Ecclesiam nulla salus* met een onverbiddelijke, onvermurwbare en onverantwoordelijke strengheid uitgelegd, net alsof de protestanten ongedoopten en ongeloovigen waren. De bekeerlingen worden schuin aangezien, en ik ken voorbeelden van priesters die weigerden bekeerlingen in de Kerk aan te nemen. Daarachter schuilt een verbazende onwetendheid van de theologie. « De volheid der genade in Christus' kostbaar bloed (wordt gegeven in en door de katholieke Kerk), maar zulks wederroept niet, of vermindert geenszins de genade der verlossing onder de Oude Wet of onder de wet der natuur... Elke mensch, uit Adam geboren, wordt geboren in een wereld die verlost is door het bloed van het Lam... Hoevelen heb ik in de Kerk ontvangen, die nooit een doodzonde hadden bedreven en klaarblijkelijk de genade van hun doopsel hadden bewaard. En hetzelfde werd getuigd door priesters, die ik heb geraadpleegd. »

Ten vijfde, er is een gevaar dat onze priesters zich tevre-

den stellen met de Mis op te dragen en de sacramenten te bedienen, zonder genoeg rekening te houden met de volstrekte noodzakelijkheid van persoonlijke heiligheid.

Ten zesde, onze priesters zijn te gauw tevreden over zichzelf, hun ideaal staat niet hoog genoeg. Zij zeggen : Ik ben maar een seculiere priester, geen kloosterling. Maar « wat kan grooter zijn dan een priester? Is niet ons priesterschap het hoogste wat men zich kan denken? Wat kan een zwart, bruin of wit kleed daar nog aan toevoegen?... De wereld wordt door ideeën bestuurd; en de idee van Christus' priesterschap, in haar ware en volle schoonheid, bezit een verheffende kracht die ons tot de hoogste volkomenheid moet leiden »⁽²²⁾.

Ten zevende, wij doen te veel aan polemiek. En twist haalt weinig of niets uit. « De groote meerderheid van de menschen worden overtuigd, niet zoozeer door redeneering als door een klaar begripen van de waarheid. Er zijn twee manieren om iets te bewijzen. Ik kan aantoonen dat elke andere oplossing onmogelijk is : dat is negatief en vernietigend werk; of ik kan aantoonen dat zulke bepaalde stelling klaarblijkend is : dat is positief en laat het licht schijnen. Het voordeel van deze methode is, dat gij een tegenstander overwint zonder hem of zijn beweringen te noemen. Het is een methode van vrede en verzoening. » Bovendien ligt er in de waarheid, « voorgehouden in haar eigen, stralende klaarheid, een bovennatuurlijke, een bijna sacramenteele macht. De genade van het doopsel behoeft het leergezag van de Kerk om tot ontplooiing en wasdom te komen. Zij is in de ziel, niet enkel door een verwantschap van de liefde met de door den Geest der Waarheid geopenbaarde leer,

maar nog door de ingestorte deugd van geloof die beantwoordt aan de geopenbaarde Waarheid als aan haar eigen object. Bovendien staat vast, dat Gods dadelijke genade elke verkondiging van de Waarheid vergezelt, aldus den toehoorder bekwamend om te gelooven als hij wil ».

Verder steunt kardinaal Manning nadrukkelijk op de noodzakelijkheid van wat hij noemt *domino spelen met het Engelsche volk*. « Wat kunnen wij doen, wij een millioen en half katholieken, te midden van zes en twintig millioen Engelschen? Zeer veel, denk ik. Maar het moet met een eenvoudiger en een veel offervaardiger werkmethode gebeuren. Geestelijken en kloosterzusters zijn bekwaam om te voorzien in den nood van de Kerk *ad intra*. Doch, ofschoon hun *kwaliteit* daarvoor toereikend is, het *aantal* onzer missionarissen, priesters en zusters is ontoereikend voor het werk *ad extra*. Londen is een missiestreek; we hebben behoefte aan priesters en zusters voor de Engelschen die buiten de Kerk zijn. We moeten, zooals ik reeds zegde, domino spelen met het Engelsche volk. Waar dient het toe over de Onbevleete Ontvangenis te prediken voor menschen die niet gelooven in de Menschwording? over de Kerk voor hen die niet gelooven in het christendom? Een processie door de straten zou beter doen de litanie van den Heiligen Naam te zingen, dan die van Loreto. Geef de Engelschen iets wat zij kunnen verstaan, en zij zullen naar u luisteren met vollen ernst. Is het niet beter, zooals S. Paulus zegt, vijf woorden te spreken met mijn verstand (die ieder verstaan kan), dan tienduizend woorden in een (vreemde) taal? Zoo nog, zingt Engelsche hymnen langs de straten, liever dan den rozenkrans te bidden. Hymnen verstaat iedereen,

terwijl voor niet-katholieken de rozenkrans niet alleen onverstaanbaar is, maar — door zijn voortdurende herhalingen — een steen des aanstoots... De Geest van God bestuurt de herders en de leeraars van de Kerk, maar de menselijke geest regeert over de christelijke maatschappij. Anders kon Londen nooit zoo slecht zijn als het nu is. En hoe zullen we dat verhelpen? Zeker niet met de godsvruchten van onze geraffineerde katholieken (*the pieties of our Upper Ten thousand*), noch met de devotie van het *Faubourg Saint-Germain*. Die zijn goed en nuttig op hun plaats, en de Kerk moet haar tuin in orde houden en versieren met al de heerlijkheden van bloemen en fruit... Wij moeten ongetwijfeld onze verschillende godsvruchten hebben, en al onze diverse moden in devotie. Maar de wereld is stervend, *positus in maligno*, en wij moeten er door gaan, als 't ware door vuur. »

Ten slotte vat Kardinaal Manning al zijn raadgevingen samen met deze schoone woorden : « Al wie de katholieke Kerk in Engeland vertegenwoordigt, is verplicht naar het hoogste in alles te streven... Al wordt deze plicht hem niet opgelegd door een gebod of bevel, de evangelische raden moeten hem opvoeren tot de hoogste beoefening van bezonnenheid, liefde en zelfonthechting... Elke priester moet beminnen, arm zijn, gehoorzaam zijn in de mate en in den geest van de apostelen... Wat ik hier geschreven heb zal eenigen misschien overdreven toeschijnen. Maar het dunkt me dat iemand tot het uiterste moet gaan, dat wil zeggen, de Waarheid blootleggen ook in haar laatste gevolgen, en in alles het hoogste ideaal voorhouden. Velen, te velen, en dan nog goede mensen, zullen altijd bereid zijn om de wegen der vrijheid te raffineeren, te vergemakkelijken,

te verbreedten. Laat mij dan ten minste getuigenis geven over den hoogsten en den besten, den gelukkigsten en den veiligsten weg.»

Daar is de oude Kardinaal op zijn best : deze woorden komen recht uit het hart van den asceet, voor wien de genoegens der wereld hun aantrekkingskracht hadden verloren; van den armenvriend met zijn warme, meevoelende ziel; van den bisschop, die enkele menschenlijke feilen en zwakheden terzijde gelaten, waarlijk *forma gregis* was geworden; van den in Christus omgevormden strijder en schouwer, die in zijn laatste dagen mocht getuigen : « Sedert vijftig jaar is mijn voornaamste bezigheid geweest in verkeer te leven met den Heiligen Geest. »

In den zomer van 1878, nog geen zes maand nadat Leo XIII den pauselijken troon had beklommen, deden eenige der aanzienlijkste katholieken van Engeland een uiterste poging om Newman, als we dat zoo mogen zeggen, in eere te herstellen. Als vertegenwoordiger van de Engelsche leeken, ging de hertog van Norfolk bij Kardinaal Manning, om voor den Oratoriaan het kardinaalspurper te vragen. Zonder Manning's tusschenkomst was het onbegonnen werk. Nu bleek duidelijk dat er geen persoonlijke naijver leefde in het hart van den aartsbisschop. Niet alleen bracht hij het verzoek over, maar in een brief aan Kardinaal Nina, getuigde hij dat Newman's bekeering, voorbeeld en geschriften, machtig hadden bijgedragen tot de verspreiding van het katholicisme in Engeland, dat Newman's naam in de geschiedenis zou blijven voortleven als de eerste en de schitterendste in de katholieke wedergeboorte der XIXe eeuw.

Na eenig misverstand, — veroorzaakt door een brief waarin Newman wees op zijn onwaardigheid, zijn hoogen leeftijd, en ook op de moeilijkheid zijn klooster te verlaten, — volgde de ambtelijke tijding, waarin werd aangekondigd dat de Heilige Vader hem wilde verheffen tot het kardinaalspurper. Tevens werd hem toegelaten in zijn geliefd *Oratory* te blijven.

Newman's vreugde was onbeschrijfelijk. « De wolk », zeide hij tot zijn broederen van het *Oratory*, « is voor altijd weggetrokken. » En in een brief aan zijn Anglicaanschen vriend, deken Church : « *Haec mutatio dexteræ Excelsi*. Al de histories die over me verteld werden, dat ik maar een halve katholiek was, een liberale katholiek... zijn nu den bodem ingeslagen. » Het was net alsof eindelijk een stem uit den hemel had gesproken om zijn levenswerk goed te keuren en te bezegelen.

Op 13 Mei 1879, ontving hij in Rome den kardinaalshoed en sprak te dier gelegenheid een diep-doordachte rede uit over het liberalisme, dat hij heel zijn leven had bestreden en waarvan hij de vreeselijke gevolgen doorzag. Al is er ook iets goeds in de liberalistische theorie — b.v. de voorschriften van rechtvaardigheid, waarheidsliefde, soberheid, zelfbeheersching, liefdadigheid —, het stelsel is gevaarlijk en misdadig, omdat met deze reeks mooie beginselen bedoeld wordt, den godsdienst te vervangen en den weg te versperren. « Liberalisme in den godsdienst, is het dogma dat er géén positieve waarheid in godsdienst is, maar dat de ééne geloofsbelijdenis al even goed is als de andere; en dit is de leer, die dagelijks meer uitbreiding en aanhang wint. Ze is onbestaanbaar met éénige erkenning van welken

godsdienst ook, *als waar*. Ze leert, dat alle moeten geduld worden, want alle zijn 'n kwestie van meening. Geopenbaarde godsdienst is niet een waarheid, maar een gevoelen en een smaak; niet een objectief feit, niet wonderdadig; en ieder individu heeft dan ook het recht, den godsdienst precies te laten zeggen, wat hem in de verbeelding komt. Godsvrucht is niet noodzakelijkerwijs gebaseerd op geloof. De menschen zouden naar protestantsche kerken en naar katholieke kunnen gaan, zouden uit allerlei iets goeds meenemen en noch tot de eene, noch tot de andere behooren. Zij zouden met elkander kunnen verbroederen in geestelijke gedachten en emoties, zonder ook maar de geringste opvatting over eenig dogma gemeen te hebben of de noodzakelijkheid daarvan in te zien. En aangezien zodoende de godsdienst zoo'n persoonlijke eigenaardigheid en een zoo particulier bezit is, worden wij wel genoodzaakt, hem niet in het onderling verkeer tusschen de menschen te erkennen... Godsdienst is in geen enkelen zin de band der samenleving »⁽²⁴⁾.

Teruggekomen in Engeland, werd hij maandenlang, zoo wel door protestanten als door katholieken, gehuldigd en gevierd. Heel het land voelde zich vereerd door de onderscheiding die den nederigen man was te beurt gevallen, en Newman zelf kwam nooit geheel terug van zijn verwondering over de zonneklaarte, die zijn laatste levensjaren bestendig verhelderde.

De vraag der moderne geloofsverdediging bleef hem steeds voor den geest. Met meer gezag dan ooit sprak en schreef hij over de noodzakelijkheid om tegen de dreigende aanvallen van het ongeloof, — vooral op het gebied van de

bijbelkritiek en van de historie der eerste eeuwen van het christendom, — op te treden met een vernieuwde wapenrusting. Zooals voorheen bleef hij de zachte, wijze, voorname zielenleider, tot wien elkeen zich wenden kon om raad en licht. Van alle kanten kwam men bij den bleeken, geheel vergeestelijkten Kardinaal en, nog bij leven, werd hij vereerd als een van Gods heiligen.

Hij stierf op 11 Augustus 1890. Bij den lijkdienst in het *Oratory* van Londen sprak Kardinaal Manning een roerende rede over « den man die, meer dan wie ook, de godsdienstige gedachte van Engeland heeft veranderd,... wiens woorden waren als hamerslagen, sterk genoeg om de rotsen te breken, en als het licht dat werkt zonder geluid,... die ons geleerd heeft dat schoonheid en waarheid onafscheidelijk zijn ». En hij eindigde met deze, nu vóór onze oogen vervulde, profetische woorden : « Voortaan zal de geschiedenis van ons land den naam van John Henry Newman herdenken onder de grootsten van ons volk, als een belijder des geloofs, een groote leeraar van de menschen, een verkondiger van gerechtigheid, van vroomheid en van medelijden. »

Op 19 Augustus 1890 werd hij begraven op de laatste rustplaats der Oratorianen van Edgbaston, naast zijn hartevriend Ambrose St. John. In het klooster werd een gedenkplaat aangebracht, met de woorden : *Ex umbris et imaginibus in veritatem* (Uit schaduwen en afbeeldingen naar de waarheid). Zoo had hij het zelf gevraagd, « als het goed Latijn is », — welk een aandoenlijke nederigheid in een der beste latinisten van zijn eeuw! — « en als er geen bezwaar tegen is : b.v. ik zou er van afzien wanneer personen, wier oordeel de moeite waard is, er scepticisme zouden in vinden ».

Scepticisme? Neen, de kernachtige samenvatting van een lange levenservaring, de deemoedige erkenning van de grenzen in ons menselijk weten en van de duisternissen die ons geloof omhullen. Niemand heeft in de laatste eeuwen, zoo diep als Newman, doorvoeld, hoe fragmentarisch heel onze wetenschap is, niemand heeft zoo heerlijk de glorie van het geloof gevierd, zoo sterk de beproevingen van elk waar geloof doorstaan.

De man, wiens levensmotto was : het hart spreekt tot het hart (*cor ad cor loquitur*), verheft nog van uit het graf, zijn teedere, liefdevolle en liefde-vragende stem, om te wijzen op het onbevredigende van deze vergankelijke wereld en om ons aan te moedigen in den dienst van de ongeschapen Waarheid, waarvan onze geest een beeld is, onze gedachte een gedempte harmonie, en waarin we eenmaal voorgoed zullen rusten.

XI

KARDINAAL VAUGHAN

Met den dood van kardinaal Manning (14 Januari 1892) begon een nieuw tijdperk voor het Engelsch katholicisme. Bijna een halve eeuw lang hadden twee reuzengestalten — de twee bekeerlingen, Newman en Manning —, den innerlijken groei en de uitwendige ontwikkeling van het katholicisme beheerscht, de ééne door zijn magnetische persoonlijkheid en zijn onvergelykelijke geschriften, de andere door zijn ijzeren wilskracht, zijn organisatietalent en zijn herderlijk werk.

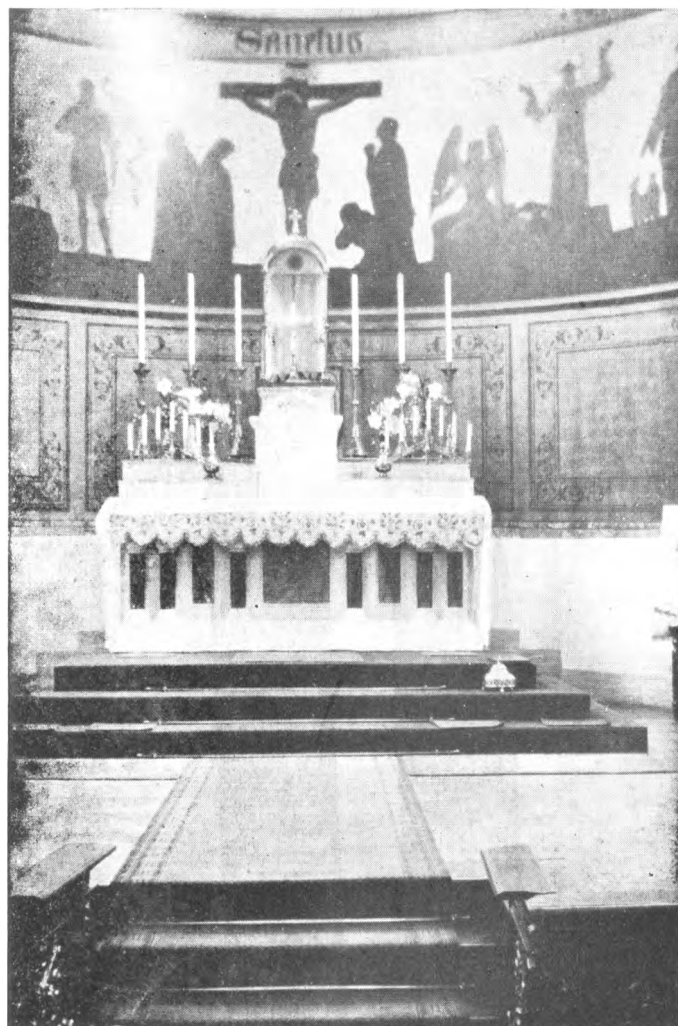
Geen wonder dat de bisschop van Salford, Herbert Vaughan, toen hij zijn waarschijnlijkse verheffing tot aartsbisschop van Westminster vernam, onmiddellijk den Paus verzocht zulk een zwaren last op sterkere schouders te leggen. Maar de tijd van de reuzen was voorbij en hun werk moest nu verstevigd worden door gewone mensen. Vaughan nam ten slotte zijn benoeming aan, en bezorgde aan den zetel van Westminster een nieuwen roem, den roem der zich offerende liefde. Want, hoe hoog ook zijn werken mogen gevierd worden, er is een meer majesteitvolle grootheid in den man zelf, in zijn diepe nederigheid, zijn geest van gebed, zijn vlammende liefde voor de zielen. En zoowel zijn monumentale biografie⁽²⁵⁾, als het getuigenis van zijn

volk, roepen het beeld op van den goeden Herder die zijn leven veil heeft voor zijn kudde.

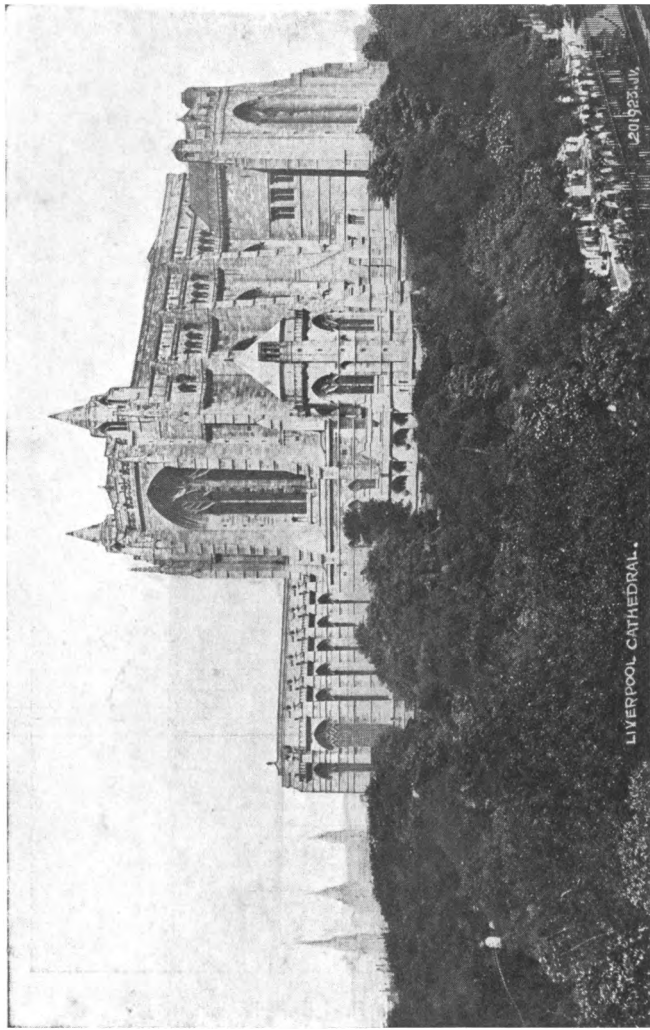
Aan hem hebben de Engelsche katholieken hun Missie-instituut te danken. Na zijn theologische studiën te Rome werd Herbert Vaughan vice-president van St. Edmund's seminarie benoemd. Weldra liet een gedachte hem niet meer los, de gedachte aan de millioenen zielen die, in Azië, Afrika, en de eilanden van den Stillen Oceaan, uit dit leven heengingen zonder ooit van Jezus-Christus te hebben gehoord. Wanneer hij de wereldkaart bezag, sprongen hem de tranen in de oogen. Hij wist wat de protestantsche zendingen aan geld en menschenlevens offerden, en het was hem ondragelijk, dat de katholieken van zijn land geen vin verroerden voor het missiewerk. Geen moeilijkheden stieten hem af : noch de nood van Engeland aan priesters, noch de armoede der katholieken, noch het geringe aantal zijner geloofsgenooten. Zijn overtuiging lag vastgeworteld in zijn vlammend geloof : ook in Engeland moest *iets* gedaan worden tot redding van de heidenen.

Maar wat? In den zomer van 1859 opende hij zijn hart aan Manning, die hem aanmoedigde, maar tevens tot voorzichtigheid aanmaande. Kort nadien, in 1860, kwam de kans van zijn leven en Vaughan snapte ze weg. Het gebeurde alzoo :

Hij deed een rijtoertje met kardinaal Wiseman in het eiland Wight. De kardinaal lag half te slapen. En Herbert Vaughan dacht alweer, diep-treurend over de zielen der heidenen. Hij vroeg den ouden kardinaal of hij belang stelde in de vreemde missiën. Wiseman zei : « Ja; waarom vraagt ge dat? » — « Omdat er iets op mijn hart ligt. Ik

Plaat XIX. — Interieur van St. Edmund's, het arme maar verzorgde kerkje der Londensche dokwerkers, in Millwall Londen.

Plaat XX. — De kathedraal van Liverpool (in opbouw sedert 1933).

Naar een schets van den architect, Sir Lutyens.

(Photo gereproduceerd met oorlof van Messrs. *Valentine and Sons, Dundee.*)

denk, Engeland moet iets doen voor de heidenen. » — Dan hervatte Wiseman : « Toen ik in Rome was had ik een tijdlang vreeselijke bekoringen. Ik raadpleegde Pallotti, die sedertdien gestorven is. Nadat ik al mijn ellenden had blootgelegd, slipte Pallotti van zijn stoel, knielde neer, en na eenige stonden gebeden te hebben sprak hij : « Monsignore, gij zult nooit den volmaakten vrede vinden dien gij zoekt, vóórdat gij in Engeland een college voor de vreemde missiën zult gevestigd hebben. » Sedertdien heb ik vruchteloos gepoogd dit plan uit te voeren. Elken dag heb ik gebeden om Gods wil te kennen. Gij zijt de eerste die zich voor dat werk aanbiedt. Ik ben oud, maar ik zie dat God mijn gebed heeft verhoord, en dat het werk van Hem komt. »

Herbert Vaughan zou dus een college voor missionarissen stichten. Om te beginnen had hij geld noodig. Hij besloot naar Amerika te gaan en het daar te bedelen. Zijn vrienden brachten er tegen in, dat hij zwak en ziekelijk was, onervaren, onbekend, dat hij geen Spaansch sprak en andere dingen meer. Maar Herbert Vaughan ging heen, met den zegen van Wiseman en een aanbeveling van Paus Pius IX, naar het verre Amerika.

Al biddend, predikend en bedelend, deed hij zijn rondreis in de Nieuwe Wereld. Overal waar hij verscheen maakte hij diepen indruk. Het edele en zuivere gelaat van den jongen priester, zijn rotsvast betrouwen in God, zijn apostolische ijver, en — meest van al — zijn onophoudend gebed en onoverwinbaar geduld, werkten wonderen. Binnen de tijdspanne van enkele maanden had hij in San Francisco, Californië, Panama, Peru, Chili, Argentinië en Brazilië, elfduizend pond sterling verzameld. Hij voer terug naar

Engeland en begon zonder dralen zijn plan uit te werken. Hij kocht een huis aan in Mill Hill (bij Londen) en vormde er eenige uitgelezen jongelingen tot de zware taak van het katholiek apostolaat.

In 1871 deed de H. Stoel een beroep op de missionarissen van Mill Hill, om te arbeiden aan de bekeering van de negers in de Vereenigde Staten van Amerika. Zijn missionarissen deden de volgende merkwaardige belofte :

« Ego N.N. ad uberiores fructus acquirendos spondeo ac voveo me Nigrorum memetipsum Patrem et Servum exhibiturum, nec unquam quodcumque aliud opus assumpturum, quod ad Nigrorum specialem curam ullo modo vel negligendam vel deserendam conducere posset. Sic me Deus adjuvet et haec sancta Dei evangelia. »

(Deze verbintenis ga ik aan en dit beloof ik : ik zal den negers een Vader en een Dienaar zijn; nooit zal ik eenig ander werk op me nemen, dat me de bizondere zorg voor de negers zou doen verwaarloozen of opgeven. Zoo helpe me God en Dezes heilige evangeliën.)

Sedertdien is het Instituut van Mill Hill een vruchtbaar uitstralingspunt van missie-actie geworden. Bijhuizen werden gesticht in Holland en Tyrol en ten huidigen dage zijn de priesters van Mill Hill aan het werk in de Philippijnen, in Madras, Nieuw-Zeeland, Borneo, Labuan, Belgisch Kongo, Kashmir en Kafiristan.

Herbert Vaughan zelf mocht den troost niet smaken zijn schoone krachten uit te leven in den dienst der ongelooventen. Pius IX zond hem als bisschop naar Salford, waar hij twintig jaar arbeidde met weergaloozen ijver. Teekenend is dat hij — zooals Manning, zijn geestelijke leider, — bovenal

bezorgd was voor de kinderen van de armen : tien-duizend had hij er in zijn bisdom gevonden, voor wie noch katholieke scholen, noch verpleeghuizen waren ingericht en hij kende rust noch duur vooraleer in dezen nood was voorzien.

In Westminster zette hij het werk van zijn roemrijken voorganger krachtdadig door, allereerst door het vermenigvuldigen van katholieke scholen. Hij stichtte ook een genootschap van missionarissen, om het geloof over heel de lengte en breedte van Engeland te prediken aan de niet-katholieken^(25bis).

Op één punt echter week hij van Manning's richtlijnen af. Zelfs na de mislukking van zijn hoogeschoolcollege in Kensington, was deze even star gebleven in zijn weigering om de katholieke jeugd naar Oxford of Cambridge te laten gaan. Newman had beproefd, na zijn verheffing tot het kardinaat, om dit « kerkelijk nihilisme » — zooals hij 't noemde — tegen te gaan. Maar alle pogingen waren tevergeefs, alhoewel in feite het aantal der katholieke studenten aan beide universiteiten van jaar tot jaar steeg. Vaughan, gesteund door de meeste bisschoppen, erkende ten slotte dat Newman juist had gezien. Het ideaal was een katholieke universiteit, en waar zulk eene voorhanden was kon geen katholiek zijn kinderen aan de Staatshoogescholen toevertrouwen. Maar bij ontstentenis van katholiek hooger-onderwijs, vergde het belang van de Kerk zelf, dat heel de katholieke jeugd niet zou verstoken worden van de weldaden van universitair onderricht en aldus onmachtig blijven, hetzij om leiding aan het volk te geven, hetzij om de katholieke wereldbeschouwing in het openbaar leven voor te staan; alleen moest dan hun geloof beveiligd wor-

den door het inrichten van bijzondere leergangen over godsdienst en geloofsverdediging, en door geestelijk toezicht ter plaatse. Eilaas! er was geen Newman meer om een nieuwe beweging van Oxford te bezielen. Hoe begrijpelijk de zucht van Abt Butler : « Wat zouden we *nu* niet geven voor een *oratorium* te Oxford, met Newman aan 't hoofd! »

Het werk dat voor altijd met den naam van kardinaal Vaughan zal verbonden blijven, is de kathedraal van Westminster. Tegen den raad van zijn tijdgenooten in, had de aartsbisschop het besluit genomen een groote kathedraal te bouwen in het centrum van Londen, waar overigens zijn voorganger voor hetzelfde doel reeds den grond had gekocht. In Vaughan's idee moest zij dienen, niet enkel als een uitwendig teeken van den vooruitgang der katholieke gedachte, maar vooral als een tehuis voor alle katholieke ondernemingen en een toevlucht voor al de doolaards; een krachtcentrale van het katholicisme in Engeland, waar elken dag het oude koorgebed zou weergalmen om glorie te geven aan God en vrede in de harten te brengen; waar de liturgie zou worden gevierd met heel haar oude pracht. Moeizaam bracht hij de fondsen bijeen, en vóór zijn dood (1903) was het heerlijke kerkgebouw, in Byzantijschen stijl, zoo goed als voltooid.

Wanneer hij zijn einde voelde naderen, ging hij sterven te Mill Hill, te midden van zijn zonen. Zijn laatste wensch was, dat er voor hem geen monument zou opgericht worden. Dat paste niet, meende hij, voor een missionaris. En als een missionaris had hij zich, in weerwil van alle waardigheden, altijd beschouwd : « *a heart that is in the missionary life of the Church* ».

XII

DE HEDENDAAGSCHE TOESTAND

Honderd-vijftig jaar geleden waren er in Engeland 60.000 katholieken; nu zijn er meer dan twee miljoen.

De volgende tabel geeft een idee van den vooruitgang in de laatste jaren :

1922	...	1.931.991	1928	...	2.143.305
1923	...	1.965.787	1929	...	2.156.146
1924	...	1.997.280	1930	...	2.174.673
1925	...	2.030.855	1931	...	2.206.244
1926	...	2.042.630	1932	...	2.235.237
1927	...	2.055.860			

Deze voortdurende groei is zooveel te merkwaardiger omdat de Engelsche katholieken vooral samengetrokken zijn in de grootsteden, nl. in Londen, Liverpool en Manchester, waar begrijpelijkerwijze altijd een aanzienlijke lekkage is. Hij is voor een goed deel te danken aan den gelijkmatigen stroom van bekeerlingen. Volgens de ambtelijke statistieken (in *The Catholic Directory*) werden in den loop van tien jaar — enkel in Engeland en Wales — 121.973 bekeerlingen in de Kerk opgenomen, terwijl in dezelfde periode de gezamenlijke katholieke bevolking steeg met 290.769.

Bekeerlingen (in Engeland en Wales):

1921	...	11.621	1927	...	12.065
1922	...	12.406	1928	...	12.372
1923	...	12.796	1929	...	12.075
1924	...	12.355	1930	...	11.980
1925	...	11.948	1931	...	12.372
1926	...	11.714			

Bekeerlingen (per bisdom):

In de jaren :	1929	1930	1931	1932
Westminster	1.414	1.407	1.502	1.458
Birmingham	1.081	1.039	1.073	1.106
Brentwood	543	581	526	587
Cardiff	561	441	307	388
Clifton	416	440	452	464
Hexham a. Newc.	967	947	903	910
Lancaster	517	505	535	570
Leeds	1.011	891	862	(verslag ontbreekt)
Liverpool	1.322	1.367	1.191	1.279
Menevia	102	110	122	132
Middlesbrough	335	378	390	375
Northampton	260	231	187	319
Nottingham	383	338	381	391
Plymouth	246	272	278	485
Portsmouth	387	298	310	(verslag ontbreekt)
Salford	1.326	1.282	1.352	1.268
Shrewsbury	357	331	372	361
Southwark	1.144	1.122	1.171	1.106

De beteekenis van deze cijfers zal beter uitkomen als we bedenken hoe gering, daarbij vergeleken, het aantal bekeerlingen is in Duitschland, waar de katholieke Kerk ongeveer twintig millioen geloovigen telt tegenover veertig millioen niet-katholieken. De uitbreidingskracht van het katholicisme is er, naar verhouding van het aantal geloovigen, twaalf maal kleiner dan in Engeland. Er wordt soms gezegd, dat de gunstiger cijfers voor Engeland te verklaren zijn door den conservatieven en godsdienstigen aanleg van het Engelsche volk. Maar dat zal wel verkeerd gezien zijn. De massa der Engelschen is totaal onverschillig aan elken godsdienst en eilaas! ver gevorderd op den weg naar 't volslagen ongehoof. In geen Europeesch land (Rusland uitgezonderd) zijn er minder « *churchgoers* »; de zucht naar « *comfort* » en de materialistische levensopvatting zijn er zoo diep doorgedrongen dat b.v. de kinderbeperking er radikaler is geworden dan in Frankrijk. Neen, het katholicisme heeft in Engeland zijn expansiekracht niet te danken aan de aangeboren godsdienstigheid van den Engelschman, maar, na Gods genade, aan de voorbeeldige katholieke actie, die er door bisschoppen, priesters en leeken, met volharding en doorzicht wordt gevoerd.

Een « katholieke partij », of een vastgesloten formatie van katholieken voor politieke doeleinden, — zooals we die in de meeste Europeesche landen aantreffen, — bestaat in Engeland niet. De leden der aristocratie behooren meestendeels tot de conservatieve partij (vroeger *Tory-party* geheeten); en de massa der katholieke bevolking placht de vooruitstrevende of vrijheidslievende partij (eertijds *Whig-party*, nu meestal *Liberal party* genoemd) te steunen. Deze

verhouding van de katholieken tot de twee traditioneele partijen, wordt begrijpelijk als men voor oogen houdt, dat de *Tories* zich vereenzelvigden met de belangen van de Staatskerk en eeuwenlang de emancipatie van de katholieken tegenhielden. In de laatste dertig jaren liet een merkelijk percentage van de katholieke werkers zich inlijven in de arbeiderspartij (*Labour party*), ofschoon het een open kwestie blijft of de katholieke invloed sterk genoeg zal wezen om de anti-godsdienstige en socialistische strekking uit deze partij te weren. Zoowel in het Heerenhuis (*House of Lords*) als in het parlement der volksafgevaardigden (*House of Commons*) zetelen katholieken, maar dan als conservatieven, liberalen, of vertegenwoordigers van de arbeiders. Waar godsdienstige of kerkelijke beginselen en belangen op het spel staan, vormen de katholieke afgevaardigden blok, hetzij om de aanslagen af te weren, hetzij om de rechten van God en van de Kerk te doen erkennen. De aldus bereikte uitslagen waren over 't algemeen zeer bevredigend. De door den koning bij zijn kroning af te leggen eed tegen de transsubstantiatie, het sacrificie van de Mis en de aanroeping van de H. Maagd, werd afgeschaft en vervangen door een voor de katholieken aannemelijke formule (*Accession declaration act* van 1910)⁽²⁶⁾. Andere wetten deden enkele verouderde anti-katholieke statuten verdwijnen, waardoor o.a. verboden werd klokken te gebruiken in katholieke kerken, processies te houden in de straten, in 't openbaar het priesterkleed te dragen.

De Engelsche katholieken hebben in de laatste jaren een zwaren strijd gevoerd om hun scholen te verdedigen en hun pogingen hebben een merkwaardigen uitslag opgeleverd.

Tot op zekere hoogte gelukte de Staat er in, zijn eigen onderwijs (*undenominational*) op te dringen aan Anglicanen en Nonconformisten. Van 1896 tot 1923 steeg het aantal der staatsscholen van 6.400 met 2.400.000 leerlingen tot 8.900 met 4.400.000 leerlingen: tijdens deze zeven-en-twintig jaren verloren de Anglicaansche scholen 600.000 en de Non-conformistische 400.000 leerlingen. Alleen de katholieke scholen stonden pal in den strijd en zagen zelfs het aantal hunner leerlingen nog toenemen.

Hoeveel offers daarvoor gevergd worden, moge blijken uit het feit dat de Engelsche katholieken 1351 elementaire, en daarnaast nog 511 middelbare scholen onderhouden (statistiek van 1930), met onderscheidenlijk 379.484 en 58.822 leerlingen.

Tot 1911 was Engeland één kerkelijke provincie, onder den aartsbisschop van Westminster als metropolitaan. In October van genoemd jaar verdeelde Paus Pius X het land in drie provinciën, onder de aartsbisschoppen van Westminster (primaat), Liverpool en Birmingham⁽²⁷⁾. Het aantal der parochiegeestelijken groeit in gelijke mate met de ontwikkeling der katholieke bevolking: in 1930: 2.975, in 1932: 3.179. De regulieren telden (in 1930) 1606 en (in 1932) 1639 leden.

Meer dan de helft der katholieken wonen in de zes noordelijke bisdommen: Liverpool 373.885, Salford 293.400, Hexham and Newcastle 229.411, Lancaster 96.054, Leeds 155.000, Middlesbrough 61.280. Een tweede belangrijke concentratie der katholieken is te vinden in de hoofdstad: Westminster 260.000 en Southwark 180.000. De katholieke bevolking is zeer gering in de graafschappen waar geen

Iersche uitwijkelingen zich vastzetten : Menevia 13.223, Clifton 27.800, Plymouth 23.644, Nottingham 55,325, Northampton 21.345 (Statistieken voor 1929).

Zonder overdrijving mag worden gezegd, dat de Engelsche katholieke pers een voorbeeld stelt voor de rest van de wereld. Klinkt het niet ongelooflijk dat er in Engeland 176 katholieke weekbladen en tijdschriften zijn, waaronder menige (*The Month, The Dublin Review, The Tablet, The Clergy Review, Blackfriars, The christian Democrat*) met de beste uitgaven van eender welk land mogen vergeleken worden? Weekbladen als *The Catholic Times* en *The Universe* (125.000 lezers) vinden ternauwernood hun weerga in de katholieke landen van Europa. Talentvolle publicisten als Hilaire Belloc, G. K. Chesterton, Ronald Knox en de Jezuiet Martindale, dwingen het Engelsche publiek gehoor te geven aan de eeuwenoude wijsheid van de Moederkerk⁽²⁸⁾.

Bewonderenswaardig zijn de processies, met openbare geloofsbelijdenis van duizenden katholieken, in de straten van de hoofdstad; de godsdienstige bedevaarten naar de oude katholieke heiligdommen, en de beroemde « weg naar Tyburn » (de plaats waar zoovele katholieken hun leven offerden). Dat is grootendeels het werk van Father Philip Fletcher († 1928), een der reinste priesterfiguren uit den laatsten tijd. Al deze geloofsuitingen dienen om het geloof « op de straat te brengen » en er voor de aandacht en den eerbied op te eischen van den doorsnee-Engelschman. Father Fletcher had zeker nooit gedacht dat zijn, in 1887 gestichte, *Guild of Our Lady of Ransom* zoo krachtig zou helpen om den katholieken godsdienst in Engeland bekend te maken.

Deze gilde telt nu over de 100.000 leden. Haar schietgebed is : *Jezus, bekeer Engeland! Jezus, erbarm u over dit land!* Haar tijdschrift voert den titel : *The Second Spring* (de tweede lente).

Van dezen apostolischen arbeid getuigt ook de *Catholic Evidence Guild*, die voor doel heeft door apologetische voordrachten in de stadsparken en in de straten, de anti-katholieke vooroordeelen tegen te gaan en de harten te winnen voor het katholiek geloof. Reeds vóór den oorlog van 1914-1918, zag men elken Zondag vooraanstaande leeken als Lister Drummond, Augustin Hilton, George Anstruther, de katholieke waarheid verdedigen. Bij gelegenheid traden ook priesters op, vooral de beroemde Jezuïet Bernard Vaughan, en de Dominikanen Hugh Pope en Bede Jarrett. Doch eerst in 1921 werd de *Catholic Evidence Guild* een geregelde organisatie van straat- en parkredenaars die, onder leiding van de bisschoppen, als diocesane katechisten het geloof verkondigden. Onder deze katechisten zijn alle standen vertegenwoordigd : een nicht van den Hertog van Norfolk, de talentvolle dochters van wijlen Wilfrid Ward, de boekhandelaar Coldwell, nederige klerken en kantoorbedienden. Allen worden met zorg voor hun taak opgeleid *tijdens hun vrije uren*, omdat men katechisten verlangt die ten volle in de werkelijkheid van het moderne leven staan en door dagelijksch verkeer vertrouwd zijn met de geestesgesteldheid en den nood van hun medemenschen. Kardinaal Bourne getuigde : « Ik ken geen hoopvoller beweging, geen meer aanmoedigend teeken van den vooruitgang der katholieke Kerk in Engeland, dan de *Catholic Evidence Guild* ».

Voor de talrijke Anglicaansche *clergymen* die zich in de

laatste jaren tot het katholicisme bekeerden — meer dan 280 sedert het jaar 1900 — was een bijzonder hulporganisme noodig. Voor dit soort bekeerlingen, vooral wanneer zij vrouw en kinderen hebben, staat de bekeering gelijk met armoede en ellende. Het is maar passend dat de katholieke gemeenschap hier bescheiden maar edelmoedig tusschenbeide komt om deze mensen, die alles hebben geofferd voor den parel van het evangelie, vooruit te helpen tot zij eens te meer bekwaam zullen zijn om alleen in hun nood te voorzien. Met dit doel werd de *Convert's Aid Society* gesticht. In 1926 mocht dit genootschap 7.459 pond sterling uitkeeren aan behoeftige bekeerlingen.

Nog moeten we hier vermelden de *Catholic Guild of Israel*, een gilde die door gebed en openbare prediking de Joden tot den waren Heiland wil brengen. Het is een merkwaardig schouwspel voor een vreemdeling, elken Maandag namiddag den Jezuïet Fr. Day in het roerige Jodenkwartier aan te treffen. Rabbi Day — zooals de Joden hem noemen — staat op een min of meer stevig, uit twee kisten gebouwde, verhoog en vertelt de geschiedenissen uit het Oud-Testament; de zwarte oogen van de ruige, gebaarde Joden flikkeren als zij die vertellingen hooren uit het hun bekende boek, maar Rabbi Day vertelt hun ook van het Nieuw-Testament en van den Verlangde der eeuwen, en vergeet nooit hun, vóór het afscheid, een bijbelschen zegen te geven naar 't model van den zegen van Jacob.

De katholieke theatermannen hebben hun eigen gilde, de *Catholic Stage Guild* die in 1911 gesticht werd door Miss Etheldred Ste Barbe. Deze gilde telde in 1924 over de 2000 leden, waaronder 800 acteurs en muzikanten, 400 vrienden

en helpers van de gilde, 750 geestelijken die in verschillende steden ten dienste staan van de theatermannen. Wat hier vooral beoogd word, is het geestelijk welvaren van dit interessant volk : overal waar zij heengaan wordt de locale geestelijkheid van hun komst verwittigd; de leden van de gilde melden zich aan bij de leden-priesters, zoodat zij op hun zwerftochten overal in voeling blijven met de Kerk, hun Moeder; verder worden voor de leden bizondere geestelijke afzonderingen ingericht. In Londen heeft de gilde een *club* waar de katholieke acteurs kunnen verbroederen, en mede een fijn restaurant en een welvoorzienne bibliotheek vinden. Meer dan 600 leden zijn bij deze *club* aangesloten.

Er is nog een *Catholic Police Guild* voor de katholieke policiemannen. In Londen alleen telt deze gilde over de duizend leden. Eens in 't jaar gaan zij allen te samen ter H. Tafel in de kathedraal van Westminster en wonen zij gezamentlijk den Requiemdienst bij voor hun in den oorlog gestorven kollega's. Bij hun maandelijksche vergaderingen wordt hun raad en voorlichting gegeven voor de uitvoering van hun ambt : er wordt hun geleerd hoe zij hun ambts-plichten in een bovennatuurlijken geest moeten uitoefenen, welke de katholieke beginselen zijn op het stuk van openbare zedelijkheid en zoo meer.

Een nooit genoeg te schatten werk is de *Catholic Truth Society* gesticht door een leek, James Britten, van wien men heeft mogen zeggen dat hij zooveel gedaan heeft voor het katholicisme in Engeland als honderd priesters. Hij bekeerde zich in 1867, en vatte zeventien jaar later het idee op van een genootschap dat zou dienen om vooral door korte,

kernachtige brochures de katholieke waarheid te verdedigen. Men denke hier niet aan saaie traktjes die niemand ten einde leest. De uitgaven van de *Catholic Truth Society* zijn, op weinig uitzonderingen na, niet alleen actueel maar ook litterair, wetenschappelijk en boeiend. Zij worden gelezen door protestanten en vrijdenkers zoowel als door katholieken. De auteurs zijn priesters en leeken, mannen en vrouwen, soms wereldberoemde geleerden en letterkundigen. Geen katholiek acht het beneden zijn waardigheid een apologetisch trakt te schrijven en zijn landgenooten voor te lichten. In 1926, het jaar na Britten's overlijden, werden 1.628.000 brochures verkocht, en het ledenaantal der C.T.S. bedroeg 12.890. Teeknend voor den praktischen geest der Engelschen is, dat de omzet dezer deugddoende boekjes vooral in de kerken geschiedt. In de kathedraal van Westminster werden in één jaar (1926) 72.943 stuks verkocht.

Niettemin, in weerwil van intense werking en organisatie, vallen duizenden katholieken jaarlijks af. De oorzaken van deze lekkage zijn eenerzijds de algemeen-menschelijke zwakheid, en de verlokkingen tot zonde en ongeloof vanwege de moderne kultuur; en anderzijds de gemengde huwelijken en de, ook bij de katholieken veld winnende, misbruiken der geboortebepanking. In sommige parochies van Londen wijzen de trouwregisters uit, dat de drie vierden van de katholieke jongens en meisjes met protestanten huwen en het is door de ervaring van elken priester bevestigd, hoe de kinderen, uit zulke huwelijken gesproten, meestal onverschillig zijn voor elken godsdienst. Wat de geboortebepanking betreft, het sukses van een misdadige propaganda zal niemand verwonderen, die op de hoogte is van de schrome-

lijk slechte behuizing van de armere klasse (waartoe de meeste katholieken behooren) in de Engelsche grootsteden. Nemen we enkele voorbeelden onder de wijken van Londen : in Bermondsey zijn 105 families van zes of meer personen, die slechts over één kamer beschikken; 226 families van acht of meer personen in twee kamers; 40 families van tien of meer personen, in twee kamers; in Paddington leven 70 families van zes of meer personen in één kamer; in Kensington hokken 150 families van acht of meer personen in één kamer. Deze jammerlijke lijst zou onbepaaldelijk kunnen verlengd worden : de toestanden zijn even gruwelijk in Shoreditch, Stepney, Poplar en Southwark. Er is eenvoudig geen plaats voor kinderen⁽²⁹⁾.

Zoo leggen we den vinger op de donkere vlek in de geschiedenis van het Engelsche — en misschien niet alleen van het Engelsche — katholicisme : het wordt in zijn levenskrachten aangetast door onduldbare sociale mistoestanden en door vergrijpen tegen de natuur. En de paradoxale uitkomst is, dat met een (hoofdzakelijk door den toevloed van nieuwe bekeerlingen) nog steeds groeiend aantal katholieken, het totaal der doopsels in de laatste jaren geleidelijk vermindert (1930 : 66.128; 1931 : 64.356; 1932 : 63.933).

Wijzen we ten slotte nog op een belangrijke vermeerdering, vooral sedert den oorlog, van de kerken en kapellen : in den loop van 1930 werden 46 nieuwe kerken en kapellen gebouwd, zoodat een totaal werd bereikt van 2.274; in het jaar 1931 kwamen er nog 14 bij. De ervaring heeft uitgewezen dat, waar een priester het H. Sacrificie opdraagt en zich met de geestelijke nooden van het volk bezighoudt, daar binnen korten tijd een nieuwe parochie oprijst, bestaande

uit herlevende katholieken en uit bekeerlingen⁽³⁰⁾. Naast talrijke nederige *Mass-centres* en kapellen beginnen nu weder grootsche kerken op te rijzen, die voor pracht en heerlijkheid de vergelijking kunnen doorstaan met de middeleeuwsche kathedralen. In 1932 werd de door de monniken van Buckfast eigenhandig heropgebouwde kloosterkerk, met groote plecht ingezegend door een pauselijken legaat. Op Pinksterdag 1933, werd de eerste steen gelegd van Liverpool's kathedraal, die belooft eene der schoonste kerken van de wereld te worden. Tegen 15 November 1939, hoopt de bisschop van Clifton gereed te komen met een bedevaartkerk te Glasstonbury, de bakermat van het Britsche christendom, de plaats die geheiligd werd door de bezoeken van S. Patrick uit Ierland, van S. Columba uit Schotland, van S. David uit Wales, en door den marteldood van haar laatsten abt.

SLOTBESCHOUWING

Bij een overzicht van den wondervollen wederopbloei van het katholicisme in Engeland, erkent de geloovige geest het handwerk van God. Nu het katholiek geloof eens te meer vasten voet heeft gekregen in het machtige eiland, is de geschiedschrijver weliswaar bij machte om eenige der factoren aan te duiden waardoor deze nieuwe lente haar bloesems heeft voortgebracht. Maar honderd-vijftig jaar geleden, voorzag of verwachtte niemand, dat de Kerk er uit haar assche zou oprijzen, behalve alleen bisschop Chalonner, die in profetischen geest een nieuw volk zag aankomen, zonder echter te weten hoe en vanwaar het komen zou.

Dat nieuw volk is gekomen en heeft zich in rang- en strijdorde gesteld, naast het overschot der katholieke geslachten, die in eeuwen van vervolging en verdrukking de fakkel van het geloof hadden overhandigd ten koste van hun rust en hun goed, en vaak van hun leven.

Het is gekomen, in dichte drommen van arme, havelooze, hongerige Ieren wier geloofstrouwe de gedunde rijen der Engelsche katholieken heeft aangevuld. De Iersche inwijking is geworden een vreedzame bezetting van Albion door S. Patrick's kinderen. Ieren hebben de geloofsvrijheid bevochten voor hun Engelsche broeders; met hun duurge-

wonnen *pennies* hebben zij de 2300 kerken en kapellen helpen bouwen, en zullen zij in Liverpool de machtige kathedraal doen oprijzen. In dat volk zit iets onverwoestbaars, een oerkracht waartegen de koude berekening van den Angel-Sakser niets vermag. Zij komen uit een land van zachte schoonheidsdroomen en christelijk idealisme waar de geestelijke waarden hun primaatschap behouden. De zonneglans tooverst er gedempte kleuren op de bruine rotsen, die vergroeid zijn met de huizen en de bewoners tot een geheel van onverklaarbare gratie. Eindeloos strekt het groene veld zich uit, stil opglooiend of nauw merkbaar op- en neergolvend tusschen de statige populieren, witte acacia's en donkere sparren. Zilverig stroomen de blauwe rivieren van eind tot eind, murmelend hun helderen zang als een getinkel van dauwdroppelen op een kristallijnen schaal. Een geur van hyacinth en lelie der dellingen omwasemt de kleine, stille huizen. Daar verre bruist de zee, woelig en verraderlijk, het schuim van haar geweldig baargeklots opjagend tegen de witte klippen. Rustig is het volk. Rustig, kinderlijk en blij, als een lentebloesem doorbeefd van zonneglans. Vrede ligt uitgespreid over de droomerskoppen die, dieper en krachtiger dan elk ander volk, ingrijpen in de etherische harmonie van de verborgen dingen; voor wie de onstoffelijke wereld werkelijker is dan hun schoenzolen, tastbaarder dan het zand dat zij betreden. Nog leven er in den volksmond voort de wondere verhalen van verdronken steden, van tooverpaleizen, van gevleugelde en half-vergeestelichte wezens. Manannan Mac Lir, de zoon van de zee, houdt huis op een eiland in de verre zee en brengt, door de overstelpende zoetheid van zijn zangen, Febal's zoon in

slaap, doet hem hijgen naar het land waar zilveren takken groeien vol witte bloesems. Lug, de zonnegod, is omzweefd van blanke zwanenvluchten. In de harp, bescheiden-streelend, optonend haar metalen klankenrhythme, dat trilt in de luchten en weertrilt in hun hart, erkennen zij het symbool van hun drang naar schoonheid en blijheid. Erin's land en volk is als een eolische harp die aan 't zinderen gaat bij het nauw merkbaar ruischen van den voorjaarswind door de boomtakken. Als Dagda zijn sluimerlied uit de harp trekt, vallen zijn belagers onweerstaanbaar in slaap. En Moore, een hunner jongere dichters, voorspelt dat de Angel-Sakser eenmaal onder de bekoring zal geraken van Erin's zangen, en zonder het te weten hun de boeien van de nekken zal heffen. Maar over dat volk is een hoogere schoonheid nedergedaald dan de kleurvolle mythen en sagen uit den ouden tijd. Sedert Patrick hun Christus leerde kennen, voelen zij hun heele leven als verhoogd, overgeplaatst in de sfeer der opperste werkelijkheden, die zij aanschouwen en bewonderen met hun kinderlijke oogen, even levendig en wezenlijk als de ziener van Pathmos het hemelsche Jerusalem zag glinsteren met onyx en safier. Voor Christus en zijn Kerk zijn zij in den dood gegaan, verarmoed, leeggeplunderd, haveloos, maar hun hoop is even onverwoestbaar als hun geloof. Patrick, Finian, Brigid, hebben zij een troon gesticht in hun hart. Zij kennen van naald tot draad al de groote wonderen, boetplegingen, vizioenen, heel het levensverloop van de beroemde bisschoppen, monniken en maagden, die van Glengariff tot Denaghadee de geuren hebben rondgestrooid van de christelijke deugden. Een soort bovenaardschheid schijnt vast te hangen, is als 't ware

belichaamd in het reine wezen van Erin's dochters. Kuisch zijn de vrouwen, en de maagden dragen in zedige fierheid den adellijken last van hun schoonheid. Ongerept zijn zij als bloemenstengels op de hoogvlakten die geen menschenvoet betreedt.

De Ieren zijn uitbundig in alles. Zij leven in jolijt en luide vreugdigheid. Zij drinken graag — een gewoonte die zij, naar zij althans beweren (maar wie zal dat gelooven?), van de overheerschende Denen en Oostmannen (d.i. Noormannen) hebben overgeërfd. Hun dagen zijn vol met de zwellende klanken van hun, soms weemoedig, meestal vertrouwensvol lied. Zij minachten het geld. Zij strooien het uit met beide handen. Zij zijn de heldhaftigste kerkbouwers van de wereld. Als zijzelf in leemen hutten wonen, moet hun Verlosser toch immer een paleis bezitten; als de vorst van hun schamel huisje maar tien voet boven den grond reikt, moet toch hun kerktoeren zijn slanke, steile spits hoog in den hemel heffen.

Zooals in vroegere eeuwen Ierland zijn missionarissen uitzond naar Engeland, zoo heeft het in de XIXe eeuw zijn armen uitgestuurd en aan deze *pauperes Christi* is, op de eerste plaats, de katholieke wedergeboorte te danken⁽³¹⁾.

Is het massaal karakter van den katholieken vooruitgang in ruime mate op de rekening te schrijven van de Iersche inwijkelingen, toch mag daarom de rol van de bekeerlingen uit het Protestantisme en het Anglicanisme niet worden onderschat. Zij zijn het die aan de Kerk twee harer machtigste leiders hebben gegeven, Newman en Manning; door hun invloed en gezag werd de katholieke leer verdedigd

tegen vooroordeelen en beschuldigingen en vond zij den weg naar geest en hart van de hoogere klassen.

Naar het mij wil voorkomen, is de bekeering van John Henry Newman een gebeurtenis waarvan de volle betekenis voor de gansche katholieke wereld onberekenbaar is. Zij moet vergeleken worden met den ommekeer van Augustinus, waardoor God aan zijn volk een leeraar heeft gegeven van wien alle eeuwen en alle volken kunnen leeren. « Voor mij », schreef de groote Oratoriaan, « was het voornaamste werk de katholieken *op te bouwen*. Ik heb daar met zooveel nadruk op gesteund, dat overal herhaald wordt, Newman zou de protestanten eerder aanraden om niet katholiek te worden. Mijn ware bedoeling is deze : ik heb er schrik van, ontwikkelde menschen in de gauwte te bekeeren, uit vrees dat zij de kosten niet hebben uitgerekend en met allerlei moeilijkheden zouden moeten worstelen, wanneer zij eenmaal in de Kerk gekomen zijn. Wat ik zeg is dit : de Kerk moet voorbereid worden voor de bekeerlingen, zoowel als de bekeerlingen moeten voorbereid worden voor de Kerk »⁽³²⁾. En dat opbouwend werk heeft hij meesterlijk gedaan, door zijn meeslepend voorbeeld en door zijn onvergankelijke geschriften.

Over de verdere toekomst van het katholicisme in Engeland kunnen we niets anders zeggen, dan dat elke nieuwe vooruitgang slechts mogelijk is ten koste van offer en lijden, en door de kracht van een liefde die zich, in Christus, over elke ellende neerbuigt.

Oogenschijnlijk is de toestand ongunstig geworden voor nieuwe overwinningen. De Angel-Saksers, over-geïndustria-

liseerd en over-beschaafd, verlaten meer en meer den buiten en troppelen samen in de grootsteden. Bij de massa van het volk worden de adel van de ziel en de echte levenslust veelal uitgedoofd in de lawaaierigheid van het grootstadsleven. Menschen die, na afgedane dagtaak, vermoeid en ontzenuwd, naar de kroegen gaan of naar de goedkoope cinema's, om daar ten minste voor een wijle de ellende van hun bestaan te vergeten, — hebben noch moed noch lust om zich te verdiepen in godsdienstzaken; zij leven van de hand in den tand, strijden moeitevol om lichaam en ziel bij elkaar te houden; zij worden lui van geest voor alles wat niet in een onmiddellijke behoefte voorziet; zij worden totaal onverschillig aan de hogere verlangens van hun ziel en vragen niet beter dan gerust gelaten te worden.

Deze proletarische massa is niet goddeloos. De menschen kennen de voornaamste waarheden van den christelijken godsdienst, laten gewoonlijk hun kinderen doopen en houden zich meestal afzijdig van anti-godsdienstige stoeten en meetings.

De werkelijkheid is, dat in de grootsteden, de onzichtbare wereld, waarin God leeft en troont, als 't ware versmacht en verstikt wordt door het rumoerig vertoon van zichtbare praal, aardse grootheid en wereldsch plezier. Hier spreekt het tijdelijke, het oogenblikkelijke, met duizend monden; hier flakkert de onberedeneerde geestdrift van duizenden op voor een filmster, een bokskampioen, een recordslager, een danseres : beroemdheden die na enkele weken versleten en vergeten zijn.

Om deze laag-bij-den-grondsche menschen te ontheffen uit de banden van aarde en vleesch, is meer noodig dan

een moraliseerende preek. Zooals Kardinaal Vaughan 't zeer goed inzag, moet door al de praal van de liturgie, door al de uitwendige hulpmiddelen van den godsdienst, de bovengeschiedelijke wereld nader gebracht worden tot hart en zin.

« Wij, katholieken », schrijft Father Martindale, « staan vrijwel alleen in den strijd voor het bovennatuurlijke, voor de genade en de verlossing. Gevolg daarvan is, dat wij het natuurlijke veronachtzamen. Want het is zeer moeilijk zich aan twee dingen tegelijk te wijden. Het niet-katholieke geweten is echter heden ten dage op verrassende wijze gevoelig geworden voor natuurlijke belangen, gevangeniswezen, ziekenverzorging, armenbezoek, volksgezondheid, arbeidsproblemen, enz. Terwijl nu de bovennatuurlijke dingen wel ontzaggelijk veel meer waarde hebben dan de natuurlijke, is het toch van den anderen kant veel eenvoudiger en gemakkelijker om zich met religieuze uiterlijkheden bezig te houden, zooals het versieren van een altaar of kapel dan met het werkelijk zware en harde sociale werk. Menschen die dat eerste doen maken zichzelf vaak wijs, dat zij meer geestelijk werk verrichten dan de sociale werkers. Maar in feite is dit ijdele grootspraak. Het vleit iemand dat men iets concreets voor zich ziet zooals b.v. een verguld altaar, en daarvan te kunnen zeggen : Dat heb ik gedaan.

» Ik herhaal : Als men mij vraagt of Engeland katholiek kan worden, antwoord ik *ja*, maar slechts dan, als de katholieken eindelijk leeren nagaan wat *Engeland* behoeft, wenscht en vaak luide eischt »⁽³³⁾.

Maar is er dan, — het werd me zoo vaak gevraagd — geen hoop op algeheele herinlijving (*corporate reunion*)

van het Anglicanisme in de katholieke Kerk? Of is ten minste de Anglo-katholieke fractie niet op weg om in haar geheel den Rubicon te overschrijden?

De ontwikkeling van de Oxford-Beweging vertoont, jammer genoeg, de kenteekenen van een voortdurende, uit het onlogische der beginselen voortspruitende, verzwakking en ontaarding.

De eerste *Tractarians* waren *asceten*, in den strengen zin van het woord, menschen die diep doorgedrongen waren in het mysterie van het Kruis. Zij bezaten ook iets van de fundamenteele katholieke levenshouding : den eerbied voor het kerkelijk gezag; zij wenschten te gehoorzamen aan wat zich voor hen voordeed als kerkgezag, aan hun bisschoppen, aan de wetten van hun Kerk. *Prayer-Book*-mannen, die verlangden hun Anglicaansche formulieren zoo stipt te onderhouden, als een monnik zijn heiligen Regel; afkeerig van alles wat naar opstand zweemt, onbezorgd om kasuïfels en kaarslicht, maar vol ontzag voor de « apostolische opvolging » hunner bisschoppen.

Daarna kwamen de « ritualisten », waaronder vele niet meer den zedelijken ernst bezaten van de oude *Tractarians*, en die meestal zonder theologische en patristische geschooldheid waren. In menige gevallen werd het nu een strijd op leven en dood om kerkornamenten, kaarslicht, bloemen op het altaar, wierook, interpolaties van hun Anglicaansche liturgie met brokken uit den Byzantijschen en den Roomschen *ritus*, overnemen van Roomsche devoties, enz.

Dit opgaan in het bijkomstige, heeft zich gewroken aan de moderne *Anglo-katholieken*, waarvan wellicht de meesten zijn teruggevallen in een onbegrensd individualisme. Oogen-

schijnlijk hebben zij alles wat een katholiek in zijn parochiekerk vindt : de Mis, de Biecht, de veelvuldige Communie, ja zelfs wijwater, den kruisweg, beelden van het H. Hart, van S. Antonius, van de H. Theresia van het Kindje Jezus. Maar de geest, die over hen is vaardig geworden, is de geest van verzet en revolutie. Zij doen net als 't hun belieft, ofschoon wat hun belieft feitelijk een individualistische versie is van het « katholiek geloof ».

Nu is het, voor concrete menschen, niet mogelijk dag aan dag het bestuurlijk gezag der kerkelijke overheid te bestrijden, zonder tevens de grondvesten van alle gezag, ook van het godsdienstig leergezag te doen wankelen. En zoo is het moderne Anglo-katholicisme vanzelf verder gegaan, het is ontaard tot *liberaal Anglo-katholicisme*. Dat is in hoofdzaak het werk van den onlangs overleden Bisschop Gore. Noch *Prayer-Book*, noch bisschoppen, noch Kerkvaders, noch Conciliën, noch Kerk, noch Bijbel, bezitten voortaan een onwedersproken gezag. De leuze is geworden : Laat elk zoeken en proeven op eigen kracht en de aldus gevonden waarheid aanhangen. De Oxford-Beweging van Pusey en Keble is dood. Zij, die nu vooraanstaan in het vieren van het jubeljaar, zouden door de echte Vaders der Oxford-Beweging nooit als wettige kinderen erkend worden⁽³⁴⁾.

Daarmee heeft het Anglo-katholicisme zijn intellectuele eenheid en zijn inwendige stuwkracht verloren. Het zou een vergissing zijn zich in te beelden dat de Anglo-katholieken, in hun geheel, of ook maar in een aanzienlijke fractie, hun leiders zouden volgen, moesten ook deze laatste het wachtwoord geven van « vereeniging met Rome », — wat zij overigens nooit hebben gedaan. Het ware doel der vereeni-

gingsbeweging van Anglicaansche (Anglo-katholieke) zijde is : de Engelsche Staatskerk te doen erkennen als een ware, levende tak (*Branch*) van het katholicisme. Maar dat is een hopeloos streven. Hoe men de zaak ook vatte, het Anglicanisme kan door ons niet anders beschouwd worden dan als een afgescheiden sekte, wier *leden* nooit bereid zijn geweest om het onfeilbaar leergezag der *levende* Kerk te erkennen. Welnu dat is in laatste instantie het merkteken der ketterische gezindheid. Het zou echter zeer naïef zijn als wij gingen denken dat een gezindte, die nooit heeft geweten wat onderwerping aan een levend gezag beteekent, nu zou bereid gevonden worden om zich neer te leggen voor het gezag van Lord Halifax en van de voorstanders van « *corporate reunion* »! Of de Anglicaansche formulieren kunnen overeengebracht worden met de geloofsbepalingen van Trente, is ten slotte bijzaak. Het gaat immers niet over formulieren, maar om het vereenigen van levende menschen in éénzelfde geloof en in éénzelfden geest.

Niettemin moeten wij de herderlijke uitnoodiging bewonderen van Leo XIII in zijn brief « *Ad Anglos* », en de grootmoedige pogingen van Kardinaal Mercier in de « Mechelsche Besprekingen ». Zulke toenaderingen zijn ingegeven door de overtuiging dat contact met de sekten noodig is, als wij verlangen dat zij kennis zouden krijgen van de katholieke waarheid, een contact dat de harten tot elkaar brengt, in de hoop dat ook eenmaal de geesten zullen vereenigd worden. *Quomodo audient sine predicante?* Hoe zullen anders de Anglo-katholieken vernemen wat hun ontbreekt, een inzicht krijgen in de geaardheid van het historisch katholicisme, als wij alle deuren voor hun neus

dichtslaan?

Terwijl de eenmaal machtige Beweging, door genieën en groote christenen begonnen, de Beweging van Newman, Pusey en Keble, aan het doodloopen was, stond Leo XIII met al de liefde van zijn vaderlijk hart en al de majesteit van zijn hoogepriesterschap gereed, om aan de menschen van goeden wil een onderdak te geven in de breede gebouwen van het katholicisme. En wanneer de oudste, nu bijna honderdjarige, vertegenwoordiger van de oude *Tractarians*, Lord Halifax, bij hem te Mechelen aanklopte, heeft Kardinaal Mercier hem met grenzeloos geduld uitgehoord over alle twistvragen tusschen Canterbury en Rome, in de hoop dat althans de trouwe volgelingen van de oude Oxford-Beweging eenmaal het voorbeeld mogen volgen van haar eersten en grootsten leider, van de tooverkrachtige figuur, die de geschiedenis der godsdienstige wederopleving in Engeland beheerscht : John Henry Newman⁽³⁵⁾.

BIBLIOGRAFISCHE EN VEKLARENDE NOTA'S

- (1) Vgl. C. S. DURRANT, *A link between Flemish Mystics and English Martyrs*, London 1925.
- (2) Vgl. ALLAN FEA, *Secret Chambers and Hiding Places*, derde uitg., London 1908, blz. 43-52.
- (3) MAZIERE BRADY, *Annals of the English Catholic Hierarchy*, Rome 1877, blz. 151-3.
- (4) Bisschop Bonaventura Giffard stierf in 1734 op 92-jarigen ouderdom, en werd met zijn broeder, Andrew Giffard, priester, begraven in hetzelfde graf op het kerkhof van St. Pancras, Londen.
- (5) Vgl. EDWIN H. BURTON, *The life and times of Bishop Challoner*, 2 vol. London 1909. — B. WARD, *Catholic London a century ago*, London 1905.
- (6) Over den invloed van Dr. Lloyd op Froude en Newman, zie *La Vie Intellectuelle* (Liège), 15 Sept. 1933, *Aux origines du Mouvement d'Oxford*, blz. 402-406. — De moeilijkheden, door de Blanchardistische priesters in Engeland veroorzaakt, worden behandeld in A. DECHENE, *Contre Pie VII et Bonaparte, Le Blanchardisme (1801-1829)*, Paris 1933.
- (7) Vgl. Mgr. BERNARD WARD, *The Eve of Catholic Emancipation*, vol. III, 1820-1829. — DENIS GWYNN, *The Dawning of Emancipation*, London, 1928. — PH. HUGHES, *Emancipation realised (1821 to 1840)*, London 1928. — MAC DONAGH, *Life of O'Connell*, London 1903. — J. B. VAN DIJK, *De Vrijmaking der Engelsche katholieken*, Leiden 1912.
- (8) Vgl. WILFRID WARD, *Life and times of Cardinal Wiseman*, London 1898.
- (9) Vgl. D. GWYNN, *A hundred years of Catholic Emancipation*, London 1929. — P. DOMINICUS, *Leven van den Eerbiedw. Pater Dominicus*,

Kortrijk 1924. — AL. JANSSENS, *Anglicaansche Bekeerlingen*, Eerste Reeks, Brussel 1928. — P. SCHAEFER, *Die katholische Wiedergeburt der Englischen Kirche*, München 1933. — C. DAWSON, *The Spirit of The Oxford Movement*, London 1933. — De jammerlijke campagne tegen de Iersche geestelijkheid door de *Lords* Arundel en Shrewsbury gevoerd, moet ons niet doen vergeten de groote diensten door beide edellieden aan de katholieke Kerk bewezen. Arundel was steeds bereid met milde bijdragen voor het bouwen van kerken en Shrewsbury was een vorstelijke weldoener voor Pater Faber en diens kloostergemeente. (Zie BOWDEN, *The Life and Letters of Father F. W. Faber*, London 1869, blz. 296, 300.)

- (10) Zie AL. JANSSENS, *Newman en de ontwikkeling van het dogma*, in *Ons Geloof* (Brussel) 1933, blz. 289-300.
- (11) Vert. van F. J. WAHLEN, J. LEWIS MAY, *John Henry Newman*, Voorhout 1931, blz. 189-191.
- (12) De brief van Kardinaal Wiseman aan Faber staat in PURCELL, *Life of Cardinal Manning*, London 1896, t. II, blz. 1-9; de overwegingen van Kardinaal Manning over wat de verspreiding van de katholieke Kerk in Engeland verhindert, *ibid.* blz. 772-796 (met weglating van een passus over de Jezuïeten). Het ontbrekende stuk werd in zijn geheel weergegeven door SHANE LESLIE, *Henry Edward Manning, His life and labours*, London 1921.
- (13) Vgl. WILFRID WARD, *The life of John Henry Cardinal Newman*, London, 1912.
- (14) De tekst staat aan 't eind van *Cardinal Newman's Meditations and Devotions*, London 1894.
- (15) Newman zelf heeft, uit alle oplagen na de eerste, alles gelicht wat aan het boek het voorkomen gaf van een verweer tegen de beschuldigingen van Kingsley. Volledige uitgaven zijn nu weer voorhanden: eene van W. WARD, *Newman's Apologia, Preceded by Newman's and Kingsley's pamphlets. With an introduction by W. Ward*, London 1913; een andere in *Everyman's Library*, New York 1912.
- (16) Dr. J. H. GUNNING, *John Henry Kardinaal Newman*, Amsterdam 1933, blz. 601.
- (17) Brief van Newman aan W. G. Ward, 18 Februari 1866. Het is naar aanleiding van dezen brief dat Manning schreef (in een brief aan Mgr.

- Talbot) : « Whether he (Newman) knows it or not, he has become the centre of those who hold low views about the Holy See, are anti-Roman, cold and silent, to say no more, about the Temporal Power, national, English, critical of Catholic devotions, and always on the lower side.... I see much danger of an English Catholicism of which Newman is the highest type ». — De brieven bij PURCELL, o. c., t. II, blz. 321-323.
- (18) W. WARD, *The Life of John Henry Cardinal Newman*, t. II, blz. 233.
- (19) W. WARD, o. c., t. II, blz. 376.
- (20) Pius IX erkende, naar aanleiding van Newman's *Letter to the Duke of Norfolk*, « that the notion of Newman's opposition to the Pope was completely dispelled ». Jammerlijk genoeg heeft de groote Oratoriaan dat nooit geweten. Zie PURCELL, o. c., II, blz. 486. — Manning's weerlegging van Gladstone verscheen eenige maanden later dan Newman's *Letter to the Duke of Norfolk*. Zij voert den titel : *The Vatican Decrees in their bearing on civil allegiance* (1875).
- (21) De Bulle *Romanos Pontifices* (8 Mei 1881), stelde een eind aan de twisten tusschen de Engelsche bisschoppen en de regulieren, voornamelijk tusschen Kardinaal Manning en de Jezuïeten.
- (22) Deze gedachte wordt door Kardinaal Manning breedvoeriger uitgewerkt in twee zijner mooiste boeken : *The Pastoral Office* en *The Eternal Priesthood*.
- (23) In zijn herderlijke brieven gebruikte hij nooit de benaming « seculiere priesters ». Van hem ook stamt de gewoonte de priesters « Father » te noemen.
- (24) Vert. van F. J. WAHLEN, o. c., blz. 297.
- (25) SNEAD-COX, *Life of Cardinal Vaughan*, London, 1907.
- (25bis) De *Catholic Missionary Society*, gesticht door Kardinaal Vaughan, stond langen tijd onder het bestuur van Dr. Herbert Vaughan, een neef van den Kardinaal. Zij telt nu (1934) de volgende leden : Dr. J. P. Arendzen, Fr. Bernard Grimley, Fr. Joseph Hogan, Fr. Martin Dempsey, Fr. Raymond O'Flynn, Fr. Sir John O'Connell, Fr. Joseph Hampson. Na het ontslag van Dr. Herbert Vaughan werd Fr. Owen Dudley, een bekeerling uit het Anglicanisme, tot overste gekozen (Januari 1934). Het werk van dit handvol priesters, die heel Engeland afreizen om de protestanten te winnen, is een der meest-vruchtdragende prestaties van het katholieke Engeland. Vóór zijn verheffing tot aartsbisschop van Liverpool,

was Dr. Downey de meest bekende figuur van de *Catholic Missionary Society*.

- (26) De formule, die in 1910 werd goedgekeurd, luidt als volgt : « I. N., do solemnly and sincerely in the presence of God, profess, testify and declare that I am a faithful Protestant, and that I will, according to the true intent of the enactments to secure the Protestant Succession to the Throne of my realm, uphold and maintain such enactments to the best of my power. »
- (27) In 1917 werd het aartsbisdom van Westminster verdeeld en een nieuw bisdom (Brentwood) gevormd voor het graafschap Essex; in 1924 volgde de verdeling van het aartsbisdom Liverpool, met het nieuw diocees Lancaster.
- (28) Als wegwijzer door de Engelsche katholieke literatuur kan men raadplegen : STEPHEN BROWN S. J. *Introduction to Catholic Booklore*, 5 sh. — *Catholic Mission literature : a handlist*, 3 sh. 6 d. — *Catalogue of novels and tales by Catholic Writers*, 1 sh. — *An index of Catholic Biographies*, 3 sh. 6 d. (Bij Burns, Oates and Washbourne, London.)
- (29) Statistieken overgenomen uit *The Architects' Journal*, 26 October 1933, speciaal nummer over de « slums » van London. — Over de kinderbeperking in Engeland raadplege men de studie van J. VANDERHOEVEN, in *Ons Geloof*, 1930, blz. 49-63, en 1931, blz. 97-106. — Volgens de ambtelijke statistieken was het geboortecijfer in Engeland : 16.3 per duizend voor 1930, 15.8 per duizend voor 1931, en 15.3 per duizend voor 1932.
- (30) In zijn herderlijken brief voor den Advent van 1933 wijst de bisschop van Clifton (Z. Exc. Mgr. Lee) op 17 nieuwe kerken en kapellen die, in de drie laatste jaren, in zijn bisdom werden gebouwd.
- (31) De overwegende rol van de Iersche katholieken in de wedergeboorte van het Engelsch katholicisme werd erkend door den besten historicus van dit tijdperk, Mgr. B. Ward, bisschop van Brentwood : « Throughout England generally, Irish Catholics were the mainstay of the Faith. No doubt many of the old Catholic English families had stood fast to the Faith in days gone by, but he doubted if they could have survived at all, were it not for the backing they received from these faithful Irish, driven from their own land by famine and persecution. » (Redevoering van Mgr. Ward in *The Universe*, 29 Augustus 1919.)

- (32) W. WARD, *The Life of John Henry Cardinal Newman*, t. I, blz. 584.
— In een onlangs verschenen studie over Newman (J. ELLIOT ROSS, *John Henry Newman, Anglican Minister, Catholic Priest, Roman Cardinal*, London, Allen and Unwin, 1933) wordt, m. i. zeer juist, de reden van Newman's toenemenden invloed en stralende grootheid gelegd in zijn offervaardige, niets ontziende, reine liefde voor de waarheid. «To-day his soul goes marching on gathering stature with the years.»
- (33) FATHER MARTINDALE, in *The Month*, November 1933 (vert. in *De Standaard*, Brussel, 5 December 1933.)
- (34) Vgl. CHR. DAWSON, *The Spirit of the Oxford Movement*, London 1933, blz. 125-144.
- (35) Zie AL. JANSSENS, *De Beweging van Oxford*, Leuven (Davidsfonds-uitgaaf), 1930.

PLATEN

1. *Braddocks, Essex*. Een der befaamde huizen waar de priesters schuilden onder de regeering van Elizabeth. Behoorde tot een oude familie uit Essex, Wiseman. De latere Kardinaal Wiseman stamde uit een der jongere takken van deze familie. De plaat is overgenomen uit ALLAN FEA, *Secret Chambers and Hiding Places*, 3^e uitg., Londen 1908, blz. 41.
2. *Schuilplaats voor priesters* in Sawston Hall, Cambridgeshire. Huis der familie Huddleston. Plaat overgenomen uit FEA, o. c., blz. 90.
3. *Schuilplaats in Salford Prior*, bij Evesham, Warwickshire. De schuilplaats is gereed om den vervolgte te ontvangen. Wanneer men de deur opent, ziet men een onschuldige kast (van boven). Maar zoodra een verborgen steunbalk is weggenomen zwiert heel het achtergedeelte automatisch achteruit en brengt den achtervolgte in een veilige kamer. Van binnen uit kan hij dan weder de deur vastmaken met een dikken balk. Plaat overgenomen uit FEA, o. c., blz. 108.
4. *Ingang tot de schuilplaats*, Parham Hall, Sussex. Bij de zetels aan de venster-ramen was er vaak een ingang tot schuilhoeken onder den grond. Plaat overgenomen uit FEA, o. c., blz. 115.
5. *Het altaar* van de kapel der Benedictinessen te Tyburn. Daarnaast *de galg* waaraan zoovele katholieke martelaars werden opgehangen.
6. *Bisschop Poynter*, apostolisch vicaris van het Londensch distrikt (1812-1827). Plaat overgenomen uit B. WARD, *Catholic London a century ago*, Londen 1905, blz. 20.
7. *Bisschop Milner*, apostolisch vicaris van het distrikt der Midlands (1803-1826). Plaat overgenomen uit WARD, o. c., blz. 32.
8. *Monseigneur de la Marche*, bisschop van St. Pol de Léon, de meest voor-aanstaande figuur van de Fransche bannelingen. Plaat overgenomen uit WARD, o. c., blz. 44.
9. *De kapel van de ambassade van Sardinië* (Sardinian Chapel) in London (1808).

10. *Father Dominicus*, Passionist. Den 8 October 1845 schreef Newman : « Van avond verwacht ik hier Father Dominicus, den Passionist. Sedert zijn jeugd is hij, door de leiding der Voorzienigheid, bekommerd geweest eerst met de noordelijke streken, vervolgens met Engeland. Na bijna dertig jaren wach- tens, werd hij, zonder in persoon iets daarvoor gedaan te hebben, naar hier gezonden. »
11. *Kardinaal Wiseman*.
12. *Newman's studeerkamer*.
13. *Het graf van Newman* en zijn trouwen Ambrose St. John.
14. *Kardinaal Vaughan*.
15. *Kardinaal Bourne*, aartsbisschop van Westminster (photo gereproduceerd met oorlof van Z. Eminentie).
16. *Aartsbisschop Downey*, van Liverpool (photo gereproduceerd met oorlof van Z. Hoogw. Excellentie).
17. *De kathedraal van Westminster* (photo gereproduceerd met oorlof van Mgr. Howlett, administrator van de kathedraal).
18. *De kathedraal van Westminster : De H. Sacramentskapel*.
19. *Interieur van St. Edmund's*, Isle of Dogs, London. (Het kerkje van de Londensche dokwerkers.)
20. *De kathedraal van Liverpool* (in opbouw sedert 1933). (Photo gereprodu- ceerd met oorlof van Messrs Valentine and Sons, Dundee.)

INHOUDSAANDUIDING

	Blz.
I	
BELIJDEERS EN BLOEDGETUIGEN	5
Elizabeth Woodford en het Engelsch klooster van S. Ursula te Leuven (5). — Een Engelsche prioeres in het Leuvensch klooster (6). — Engelsche kloosters in onze streken (6). — De avonturen van John Gerard (7). — Korte schets van de katholiekenvervolging sedert Hendrik VIII (13). — Oorzaken van het verval van het katholicisme (18).	
II	
BESLOTEN TIJD	23
Na de bloedige vervolging (23). — Nieuwe anti-katholieke wetten (24). — De beproevingen van Bisschop Giffard (24). — Het laagtepunt van het katholicisme in Engeland en de <i>Relief Act</i> van 1778 (26). — Het katholiek leven in de tweede helft der XVIII ^e eeuw (27). — Twisten tusschen de apostolische vicarissen en de katholieke aristocratie (29). — Dr. Poynter en Dr. Milner (31). — De Fransche geestelijkheid in Engeland (32).	
III	
DE EMANCIPATIE DER KATHOLIEKEN	37
De rechtelijke toestand der katholieken in Ierland (37). — Het <i>Catholic Committee</i> en de pogingen van John Keogh (38). — Vermildering der Iersche strafwetten in 1793 (39). — Rebellie van 1798 (40). — Hoe de Iersche katholieken bedrogen werden door William Pitt (41). — Vergeefsche pogingen van Henry Grattan en van William Plunkett (43). — De strijd van O'Connell (44). — De verkiezing van O'Connell in 1828 (47). — De emancipatiewet van 1829 (51).	

IV

WISEMAN, ZAAIER EN LEVENWEKKER

55

Het katholicisme in Engeland na 1829 (55). — Nicholas Wiseman : zijn studiën en rectoraat te Rome (57). — Newman en Froude bezoeken Wiseman (60). — Voordrachten van Wiseman in het Palazzo Odescalchi (60). — Wiseman's rondreis in Engeland, 1835-1836 (64). — Voordrachten in Londen (65). — Wiseman en de *Dublin Review* (69). — Sermoen over de ontwikkeling van het dogma (70).

V

HERSTEL DER KATHOLIEKE HIERARCHIE

75

Wiseman gaat voor goed naar Engeland (75). — Father Dominicus, de Passionist (77). — Bekeering van vooraanstaande *scholars* en van Newman (78). — Newman terug uit Rome (83). — Herstel der katholieke hiërarchie (85). — Samenstelling der katholieke bevolking rond 1850 (89). — Geestesgesteldheid der bekeerlingen (91). — De Iersche immigratie (93).

VI

DE BEKEERLINGEN AAN HET WERK

95

Newman's stichting en boeken (95). — Zijn Iersche *Discourses* (99). — Sermoen over de tweede lente van het Engelsch katholicisme (100). — Faber's levenswerk (102). — Zijn geestelijke boeken (104). — Vergelijking van zijn vroomheid met die van Newman (106). — Manning sticht de Oblaten van S. Carolus (107).

VII

WISEMAN'S KOMMERNISSEN. ZIJN LAATSTE JAREN

109

Wiseman's brief aan Father Faber over de evangelisatie der armen (109). — Pijnlijke twisten onder de geestelijkheid van Westminster (113). — Wiseman's dood (117).

VIII

NEWMAN ONDER DE WOLK. ZIJN APOLOGIA 119

Newman's medewerking in *The Rambler* (119). — Bittere ontgoochelingen (123). — In het aanschijn van den dood (125). — *Apologia pro vita sua* (127).

IX

DE AARTSBISSCHOP EN DE ORATORIAAN 131

Wie zal Wiseman opvolgen? (131). — Paus Pius IX benoemt Manning (133). — Manning's zorg voor de armen (134). — Newman wil een *Oratory* stichten in Oxford (134). — Tegenstand van den aartsbisschop (135). — Newman's berusting en onderdanigheid (136). — De diepere reden van het misverstand (137). — Newman laat zich te Rome verdedigen (138). — Manning en Newman tijdens het Vatikaansch Concilie (139).

X

DE TWEE KARDINALEN 143

Manning wordt Kardinaal (1875) (143). — Mislukking van zijn *University College* in Kensington (Londen) (144). — Zijn prachtig sociaal werk (145). — Zijn geslaagde tusschenkomst in de staking van de dokwerkers (1889) (146). — Manning's geestelijk testament: Wat belet de verspreiding van het katholicisme in Engeland? (147). — De Engelsche katholieken vragen het kardinaalspurper voor Newman (153). — Zijn kardinaalsrede te Rome over het liberalisme (154). — Zijn laatste jaren en dood (155).

XI

KARDINAAL VAUGHAN 159

Stichting van het Missie-instituut van Mill Hill (159). — Het vraagstuk van het hooger onderwijs voor de katholieken (163). — De kathedraal van Westminster (164).

XII

DE HEDENDAAGSCHE TOESTAND

165

Vooruitgang sedert 150 jaar (165). — De bekeerlingen : statistieken (165). — De katholieken en de politiek (167). — Katholieke scholen (168). — Verspreiding der katholieken over het land (169). — De pers (170). — Processies en bedevaarten (170). — *Catholic Evidence Guild* (171). — *Convert's aid society* (171). — *Catholic Guild of Israel* (172). — *Catholic Stage Guild* (172). — *Catholic Police Guild* (173). — *Catholic Truth Society* (173). — « *Leakage* » (174). — Het bouwen van kapellen en kerken (175).

SLOTBESCHOUWING 177

BIBLIOGRAFISCHE EN VERKLARENDE NOTA'S 189

PLATEN 195

VAN DENZELFDEN SCHRIJVER :

De Beweging van Oxford, Davidsfonds-uitgaaf, 1930. — Fr. 18.

Anglicaansche Bekeerlingen (Eerste Reeks), Standaard-Boekhandel, Antwerpen, en R. K. Boekcentrale, Amsterdam, 1928. — Fr. 20.

Anglicaansche en Protestantsche Bekeerlingen (Tweede Reeks), Standaard-Boekhandel, Antwerpen, en R. K. Boekcentrale, Amsterdam, 1933. — Fr. 18.

Ons Verweer tegen de Protestantsche Predikanten, Standaard-Boekhandel, Antwerpen, 1929. — Fr. 6.50.

Het Leven van de H. Lutgart, Vl. Boekenhalle, Leuven, 1921. — Fr. 7.50.

Een Mystieke uit het Land van Aalst. Joanna Dedemaeker (1600-1631), Standaard-Boekhandel, Antwerpen, 1931. — Fr. 7.50.

Het hedendaagsche Anglicanisme, Standaard-Boekhandel, Antwerpen, en Dekker & V. d. Vegt, Nijmegen, 1930. — Fr. 20.

The Horrors of Louvain, with an introduction by Lord Halifax, Windsor House, Kingsway, London W. C. 1916. — 3 d.

